

Lilia Govornean, Elena Burla, Larisa Miron

5

LIMBA ROMÂNĂ

Lilia Govornean,
Elena Burla, Larisa Miron

2022

LIMBA
ROMÂNĂ

5

MORFOLOGIE

SUBSTANTIVUL este partea de vorbire flexibilă, independentă care denumește ființe, lucruri, fenomene ale naturii, stări sufletești, însușiri, acțiuni și răspunde la întrebările **cine? ce?**
Se clasifică: după sens: proprii, comune; după structură: simple, compuse
Categoriile gramaticale:
gen: masculin, feminin, neutru;
număr: singular, plural;
caz: nominativ **cine? ce?**, genitiv (**a, al, ai, ale**) **cui?**, dativ **cui?**, acuzativ **pe cine? ce?**, vocativ - .

PRONUMELE este partea de vorbire flexibilă, independentă care ține locul unui nume.
Categoriile gramaticale:
persoană: I, II, III;
număr: singular, plural;
gen: masculin, feminin;
funcții sintactice: **subiect, nume predicativ, atribut, complement.**
Se clasifică: **personal propriu-zis** (eu, tu, ...; dânsul...); **personal de politețe** (dumneata, dumnealui...); **reflexiv** (sine, se, sieși, sie, își...); **de întărire** (însuși/însămi, însuși/însăși...); **posesiv** (al meu/a mea; al tău/a ta...); **demonstrativ:** (**de apropiere** – acesta...; **de depărtare** – acela...; **de identitate** – același...; **de identificare** (cestălală, celălalt...); **nehotărât** (altul/alta, vreunul/vreuna..., cineva...); **negativ** (nimeni, nimic, niciunul...); **interogativ** (cine? care? ce?...); **relativ** (cine, cum, care...).

NUMERALUL este partea de vorbire flexibilă, independentă care exprimă numărul sau ordinea obiectelor la enumerare.
Se clasifică: după structură: simple, compuse;
după conținut: cardinale (**propriu-zise, fracționare, colective, distributive multiplicative, nehotărâte, adverbiale**), ordinale;
funcții sintactice: **subiect, nume predicativ, atribut, complement.**

PREPOZIȚIA este partea de vorbire neflexibilă care exprimă relațiile sintactice de subordonare dintre un substantiv (sau un substitut al acestuia) ori dintre un verb și un alt cuvânt.
Se clasifică: formă: simple și compuse
origine: propriu-zise, provenite din alte părți de vorbire. **regimul cazual:** genitiv, dativ, acuzativ.

ARTICOLUL este partea de vorbire flexibilă, auxiliară care însoțește substantivul și arată în ce măsură obiectul denumit de substantiv este cunoscut vorbitorilor. **Se clasifică:**
Articolul substantival: hotărât /-l, -le, -lui, -lor, -a, lui, -i/; nehotărât /un, o, niște, unii, unele/;
Articolul posesiv (genitival): /al, a, ai, ale/;
Articolul adjectival (demonstrativ): /cel, cea, cei, cele/.

ADJECTIVUL este partea de vorbire flexibilă, independentă care exprimă o însușire a unui obiect și răspunde la întrebările **care? ce fel de?**
Categoriile gramaticale: se acordă cu substantivul în **gen, număr, caz.**
are grade de comparație: **grad pozitiv, grad comparativ (de inferioritate, de egalitate, de superioritate), grad superlativ (relativ (de inferioritate, de superioritate) absolut)**
funcții sintactice: **nume predicativ, atribut, complement.**

ADVERBUL este partea de vorbire flexibilă, care determină un verb, un adjectiv, un alt adverb, o interjecție un substantiv și arată felul acțiunii, stării sau însușirii. Răspunde la întrebările **Când?, Cum?, Unde? etc.**
Se clasifică: după înțeles (de loc, de timp, de mod, de scop, concesive)
după structură: (simple, compuse).
Categoriile gramaticale: **are grade de comparație: grad pozitiv, grad comparativ (de inferioritate, de egalitate, de superioritate), grad superlativ (relativ (de inferioritate, de superioritate), absolut)**
funcții sintactice: **predicat verbal, nume predicativ, atribut adverbial, complement circumstanțial.**

SINTAXĂ

PROPOZIȚIA este o comunicare cu un singur predicat.

FRAZA este unitatea sintactică alcătuită din două sau mai multe propoziții legate între ele după înțeles.

PĂRȚILE PRINCIPALE ALE PROPOZIȚIEI:
SUBIECTUL este partea principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului și răspunde la întrebările: **cine? ce? despre cine sau despre ce se vorbește în propoziție?**
Clasificare: **subiect exprimat (simplu, complex, multiplu); subiect neexprimat (subînțeles, inclus, reluat, nedeterminat).**
PREDICATUL este partea principală de propoziție care arată: **ce face? ce este? cine este? cum este subiectul?**
Clasificare: **predicat verbal, predicat nominal.**

INTERJECȚIA este o parte de vorbire neflexibilă care exprimă senzații, sentimente, îndemnuri, chemări sau reproduce un sunet din natură.
Se clasifică: după origine (propriu-zise, de adresare, onomatopeice); după formă (simple, compuse).

CONJUNCȚIA este partea de vorbire neflexibilă care indică raportul de coordonare și subordonare între părți ale propoziției, o parte de propoziție și o propoziție sau între două propoziții.
Se clasifică: formă (simple, compuse); **raporturile stabilite (coordonatoare: copulative, adversative, disjunctive, conclusive subordonatoare).**

Clasificarea propozițiilor:
1. După scopul comunicării: **enunțiative, exclamative, interogative.**
2. După structură: **simple (nedezvoltate), dezvoltate.**
3. După aspectul predicatului: **afirmative, negative.**
4. După funcția pe care o îndeplinesc în frază: **principale, subordonate, regente.**

PĂRȚILE SECUNDARE ALE PROPOZIȚIEI:
ATRIBUTUL este partea secundară de propoziție care determină un substantiv sau un înlocuitor al acestuia (pronume, numeral) și răspunde la întrebările: **care? ce fel de? al, a, ai, ale cui? cât? câtă? câți? câte?**
Clasificare: **atribut adjectival, atribut substantival, atribut pronominal, atribut verbal, atribut adverbial, atribut interjecțional.**
COMPLEMENTUL este partea secundară de propoziție care determină un verb și răspunde la întrebările:
complementul direct: pe cine? ce?
complementul indirect: cui? la cine? la ce? pe ce? pentru cine? pentru ce? de cine? de ce? de la cine? de la ce? cu cine? cu ce? despre cine? despre ce?
complementul circumstanțial: când? unde? cum? din ce cauză? cu ce scop?

VERBUL este partea de vorbire flexibilă, independentă care arată acțiunea, starea sau existența unui obiect și răspunde la întrebările **ce face? ce a făcut? ce va face?**.
Se clasifică: **predicative, nepredicative; tranzitive, intransitive.**
După aspect: afirmative, negative
Categoriile gramaticale: **timp:** prezent, trecut, viitor;
persoană: I – singular, plural; II – singular, plural; III – singular, plural; **gen:** masculin, feminin; **număr:** singular, plural; **conjugare:** I, II, III, IV; **mod:** personale (indicativ, conjunctiv, condițional optativ; imperativ); nepersonale (infinitivul, participiul, gerunziul, supinul); **diateză:** activă, pasivă, reflexivă;
funcții sintactice: **predicat.**

MODELE DE ANALIZĂ

Analiza substantivului:

1. Substantiv. Forma inițială.
2. Comun sau propriu.
3. Simplu sau compus.
4. Genul: masculin, feminin, neutru.
5. Numărul: singular, plural.
6. Cazul: Nominativ, Genitiv, Dativ, Acuzativ, Vocativ.
7. Declinarea (I, II, III).
8. Articulat sau nearticulat.
9. Funcția sintactică: subiect, nume predicativ, parte secundară de propoziție: atribut, complem.
- Model:** *Meseria este brățară de aur.*
Meseria – sub., f. iniț. – meserie, comun, simplu, g. fem., num. sing., c. N., decl. II, articulat, hotărât „a”, funcția sintactică subiect.

Analiza articolului:

1. Articol.
2. Substantival (hotărât sau nehotărât), posesiv genitival sau demonstrativ adjectival (după înțeles).
3. Enclitic sau proclitic (după poziție).
4. Genul (masculin sau feminin).
5. Numărul (singular sau plural).
6. Cazul (nominativ, genitiv, dativ, acuzativ, vocativ).
7. Fără funcție sintactică.
- Model:** *Harap Alb era fiul cel mic al împăratului.*
Al (împăratului) – art. posesiv genitival, proclitic, masc., sing., c. G., fără funcție sintactică.

Analiza pronumelui:

1. Pronume (personal, personal de politețe, reflexiv, posesiv, de întărire, demonstrativ, nehotărât, relativ, interogativ, negativ).
2. Categoriile gramaticale: persoană, gen, număr, caz.
3. Funcția sintactică (subiect, nume predicativ, parte secundară de propoziție: atribut, complement).
- Model:** *Bunica a venit la noi în oșpeție.*
Noi – pron. pers. acc., pers. I, num. pl., c. Ac., f. sint. compl.

Analiza adjectivului:

1. Adjectiv cu sens propriu sau figurat.
2. Variabil sau invariabil.
3. Poziția față de substantivul determinat.
4. Categoriile gramaticale: genul, numărul, cazul.
5. Gradele de comparație sau fără grade de comparație.
6. Funcția sintactică (nume predicativ, parte secundară de propoziție: atribut, complement).
- Model:** *Vorba dulce mult aduce.*
Dulce – adjectiv propriu zis, stă după substantivul determinat *vorba*, genul feminin, numărul singular, cazul N., gradul de comparație pozitiv, funcția sintactică atribut.

Analiza numeralului:

1. Numeral cardinal (propriu-zis, colectiv, multiplicativ, distributiv, fracționar, adverbial) sau ordinal.
2. Simplu sau compus.
3. Categoriile gramaticale: gen, număr, caz.
4. Funcția sintactică: subiect, nume predicativ, atribut, compl.
- Model:** *Cincisprezece elevi au plecat în excursie.*
Cincisprezece – num. card. propriu-zis, com., f. sint. atribut.

Analiza verbului:

1. Verbul.
2. Forma inițială.
3. Conjugarea (I, II, III, IV).
4. Predicativ sau nepredicativ (copulativ sau auxiliar).
5. Trăsăturile morfologice: persoana, numărul (sing. sau plur.), timpul (la persoana a III are gen).
6. Diateza (activă, pasivă, feflexivă).
7. Funcția sintactică: predicat verbal sau nominal.
- Model:** *Albinuța culege nectar de pe flori.*
Culege – verb, f. iniț. – *a culege*, conj. III, predic., pers. III, num. sing., timp. prezent, fun. sint. predicat verbal.

Analiza adverbului:

1. Adverb simplu sau compus.
2. Tipul (de loc, de timp, de mod, de scop, concesiv);
3. Gradele de comparație.
4. Predicativ sau nepredicativ.
5. Funcția sintactică (nume predicativ, atribut, complement)
- Model:** *Astă-toamnă au rodit câmpurile.*
Astă-toamnă – adverb compus, de timp, fără gr. de comp., nepred., f. sint. compl.

Analiza prepoziției:

1. Prepoziție simplă sau compusă (după formă).
2. Propriu-zisă sau provenită din alte părți de vorbire (după origine).
3. Cazul genitiv, dativ sau acuzativ (după regimul cazual).
4. Fără funcție sintactică.
- Model:** *Lângă porțița casei părintești crește un nuc umbros.*
Lângă – prepoziție simplă, propriu-zisă, cazul A., fără funcție sintactică.

Analiza interjecției:

1. Interjecție implă sau compusă (după formă).
2. Propriu-zisă sau provenită din alte părți de vorbire (după origine).
3. Onomatopeică (dacă e cazul).
4. Nepredicativă (cu funcție sintactică de subiect, nume predicativ, atribut, complement sau fără funcție sintactică) sau predicativă (cu funcție sintactică de predicat verbal).
- Model:** *Ah! Iată primăvara...* (Vasile Alecsandri)
Ah – interjecție, simplă, propriu-zisă, nepredicativă, fără funcție sintactică.

Analiza tipurilor de propoziții:

1. Propoziție:
2. Simplă sau dezvoltată (după structură).
3. Afirmativă sau negativă (după aspect).
4. Enunțiativă sau interogativă (după scopul comunicării).
5. Propoziție exclamativă (după intonație).
- Model:** *Veniți, copii, acasă la părinți!*
Propoziție, dezvoltată, afirmativă, enunțiativă, exclamativă.

Analiza sintactică a propoziției:

1. Părți principale de propoziție:
 - a) subiect exprimat (simplu, multiplu sau complex); subiect neexprimat (inclus, subînțeles, nedeterminat); subiect reluat.
 - b) predicat verbal sau nominal.
2. Părți secundare de propoziție (atribut sau complement).
3. Exprimarea părților de propoziție (părți de vorbire: substantiv, adjectiv, pronume, verb, numeral, adverb e.t.c.).
Model: *Cocostârcii au sosit din țările calde.*
 1. Părțile principale:
 - a) **Cocostârcii** – parte princ. de prop., subiect, simplu, exprimat prin substantiv simplu, declinarea I, num. singular, cazul N.
 - b) **Au sosit** – parte principală de propoziție, predicat verbal, exprimat prin verb predicativ, persoana III, numărul plural, timpul trecut, funcția sintactică perfect compus.
 2. Părțile secundare...

Analiza sintactică a frazei:

1. Frază.
2. Numărul de propoziții în cadrul frazei.
3. Propoziții principale și propoziții subordonate; propoziții regente.
4. Elemente de relație în frază.
5. Schema frazei.
Model: *Pădurea este cel mai prețios dar¹ pe care l-a primit omul de la natură.²*
1 – propoziție principală, regentă, (PP); 2 – propoziție subordonată (PS); elemente de relație: pronume relativ **pe care**.

Analiza conjuncției:

1. Simplă sau compusă (după formă).
2. Coordonatoare (copulativă, adversativă, disjunctivă, adversativă) sau subordonatoare (după funcție).
3. Leagă două cuvinte sau două propoziții.
4. Fără funcție sintactică.
Model: *Și cerul, și pământul preschimbă sărutări...* (Vasile Alecsandri)
Și – conjuncție simplă, coordonatoare, copulativă, leagă două cuvinte în propoziție, fără funcție sintactică.

Lilia Govornean, Elena Burla, Larisa Miron

LIMBA ROMÂNĂ

**Manual pentru clasa a 5-a a instituțiilor de
învățământ mediu general**

Recomandat de Ministerul Învățământului și Științei din Ucraina

Львів
Видавництво «Світ»
2022

УДК 811.135.1(075.2)

Г 57

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 08.02.2022 № 140)

Говорнян Л.

Г 57 Румунська мова : підруч. для 5 кл. закл. заг. серед. осв. /
Л. Говорнян, О. Бурла, Л. Мирон. – Львів : Світ, 2022. – 240 с.
ISBN 978-966-914-396-9

Підручник призначений для учнів та учениць 5-го класу закладів загальної середньої освіти. Підручник відповідає вимогам «Державного стандарту» та модельній навчальній програмі «Румунська мова» для учнів та учениць 5-9 класів. Принцип подачі навчального матеріалу традиційний – у вигляді параграфів, які об'єднують різні аспекти його вивчення – теоретичний, практичний та пошуково-творчий. Дидактичний матеріал орієнтується на роботу у парах, групах. Практичні завдання та частково теоретичний матеріал поглиблює та доповнює знання учнів як із функціональної, так з практичної стилістики та культури мови. Запропоновані вправи спрямовані на формування мовних, мовленнєвих, інтелектуальних і творчих умінь п'ятикласників.

Підручник враховує вікові, психологічні особливості учнівства 5-го класу.

УДК 811.135.1(075.2)

ISBN 978-966-914-396-9

© Говорнян Л.С., Бурла О.К., Мирон Л.Д., 2022
© Говорнян С.Л., художнє оформлення, 2022
© Видавництво «Світ», оформлення, 2022

DRAGI COPII!

Începe un nou an de studii, o nouă treaptă pe scara cunoștințelor tale. Ea e alcătuită din mai multe discipline școlare: limba ucraineană-limbă de stat, limbi străine, matematică și desen, istorie și muzică. Dar nici una dintre ele nu poate fi însușită fără limba română, limba noastră maternă, mult iubita limbă strămoșească.

Pe banca ta te așteaptă manualul de limbă română pentru clasa a 5-a! Deschide această carte și vei poposi într-o lume frumoasă, plină de lumină și culoare. Din ea vei învăța o limbă plină de cântec – limba română.

Acest manual e gata să te însoțească în noul drum, e pregătit să primească bunătatea ta și e în așteptare să-ți dăruiască învățătură, generozitate, deschidere, curiozitate, devotament, patriotism etc.

Ai în mână un dar pentru suflet făcut de oameni cu suflet.

Citește, descoperă, discută, inițiază proiecte, chiar dacă uneori îți va părea mai dificil. Vei simți printre rânduri, că ești alături de cei mai buni prieteni ai tăi.

Dorim să te simți bine alături de noi, să cunoști limba maternă, să însușești noțiunile gramaticale, să-ți formezi competențe de comunicare (orală și scrisă) și să le aplici în viață. Numai cunoscând foarte bine limba maternă, vei putea cu adevărat să-ți iubești pământul pe care te-ai născut, țara în care trăiești – Ucraina. O țară frumoasă care la fel ca mama și tata are grijă de tine. Numai de străduința ta depinde cât de bine vei cunoaște și vei stăpâni limba părinților tăi...

În cartea pe care o ai acum în mână vei găsi o lume minunată, în care orice vis poate deveni realitate, din ea vei învăța că visul ți se poate îndeplini cu adevărat, dacă muncești pentru el și dacă nu renunți niciodată.

Drum bun, prietene!

§ 1. Actualizarea cunoștințelor din ciclul primar. Părțile de vorbire

I.

TERMINOLOGIE

- morfologie
- părți de vorbire
- categorii gramaticale
- funcții sintactice
- părți de propoziție
 - părți principale: *subiect*
predicat
 - părți secundare: *atribut*
complement

II.

LUCRU CU TEXTUL

- *Citește cu atenție textul:*
E toamnă iar în calendar ... E sărbătoare, e *întâi* septembrie...

Pe *ulițele* satelor și orașelor adie o miroznă *încântătoare* născută de feluritele flori pe care le poartă astăzi de la mic la mare. O floare pentru școala care ne-a dus dorul, o floare pentru dirigintă și dascălii care ne așteaptă în prag, iar o floare pentru *cei mai iubiți* colegi, prieteni din lume. E ceva neobișnuit, e un basm de nedescris...

Galbenul frunzelor ne aduce aminte ca suntem elevi în clasa a 5-a. Și iată revenim la școală. Tot atât de enigmatici, veseli, doriți de *cunoștințe*, îndrăgostiți de frumosul etern pe care școala ni-l descoperă în fiecare zi... Relația cu prietenii și colegii va fi mai puternică, mai caldă dacă vom avea tainele noastre.

Oare ce ne așteaptă în noul an școlar? Succese și insuccese, performanțe¹ și bucurii, dar poate și lacrimi de fericire și tristețe...

Coloritul frunzelor, ciripitul de adio al păsărelelor, răsăritul soarelui, mirosul astrelor din grădină ne fac să fim optimiști, ne dau speranțe în ziua de *mâine*, căci școala este casa cu suflet de lumină ce deschide fereastra spre viață.

Anul școlar *schimbă* o nouă pagină din cartea vieții pe care toți trebuie să o citim.

1. **Performanță**¹ – realizare deosebită într-un domeniu de activitate.

- ✓ Cum te-ai reîntâlnit cu școala, cu prietenii?
- ✓ Cu ce impresii ai rămas despre această zi?
- ✓ Analizează morfologic cuvintele evidențiate, indicând categoriile gramaticale cunoscute.
- ✓ Ordonează în trei grupe, după gen, substantivele din text.
- ✓ Scrie o minicompunere cu titlul: „Prima zi de școală”

CĂSUȚA CU IDEI:

- Învățătura e lumina ce-ți face viața mai senină.
- Cartea este un dar pe care îl poți deschide iar și iar.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REAMINTEȘTE-ȚI!

Partea de vorbire	Răspunde la întrebarea	Indică
Substantivul	cine? ce?	denumeste ființe, lucruri, fenomene ale naturii, stări sufletești, însușiri, acțiuni
Adjectivul	care? ce fel de?	exprimă o însușire a unui obiect
Pronumele	-	ține locul unui nume
Numeralul	cât? câți? câte? al câtelea? a câta?	exprimă un număr, numărul obiectelor, ordinea obiectelor la enumerare
Verbul	ce face? ce a făcut? ce va face?	arată acțiunea, starea, existența

CITEȘTE ȘI COMPARĂ!

Numărul singular

*un ceas
un creion
un stilou
un pahar*

Numărul plural

*două ceasuri
două creioane
două stilouri
două pahare*

un neam
un frigider

două neamuri
două frigide

La singular aceste substantive au forma genului masculin, iar la plural – forma genului feminin. Aceste substantive au forme ale ambelor genuri și se numesc **neutre**.

DESCOPERĂ!

1. Citește cu atenție textul:

Țara mea este locul unde frunzele vorbesc despre dragostea acestei patrii.

Țara mea e locul în care sunt prietenii mei și părinții. Este locul în care trăiesc și mă bucur în fiecare zi.

Aici e locul în care soarele strălucește de fiecare dată mai frumos. E locul cel mai drag din lume în care îmi place să trăiesc liber. Ce ar putea fi mai frumos decât dorul și iubirea față de patria sau țara noastră? De aceea iubesc această patrie plină de respect, plină de flori, fluturi, albine...

Răspunde la întrebări:

- ✓ Îți iubești țara ta natală? De ce? Argumentează.
- ✓ Selectează 10 substantive din text și stabilește funcția lor sintactică.

REȚINE!

Substantivele au funcție sintactică de **subiect**, de **nume predicativ** și de **parte secundară de propoziție**.

2. Alcătuieste pluralul de la substantivele date. Scrie-le, comentând ortografia lor: *copil, casă, unchi, beci, arici, bici, gărlă, licurici, trunchi, tufiș, baci*.

3. Rostește, apoi scrie cuvintele: *tinerete, dorințe, năzuințe, frumusețe*.

4. Completează textul cu substantivele necesare la forma cerută de context. Determină trăsăturile morfologice și funcția sintactică a

acestor substantive. Comentează ortografia.

Era în primul an de În ziua de întâi septembrie m-am trezit mai devreme ca de obicei. Era o zi însoțită de Tata m-a felicitat cu ocazia ... și mi-a urat Apoi am plecat împreună În fața ... ne-a întâmpinat diriginta de Era o ... deosebită: au venit ..., s-au înșiruit după clase, ... și ... i-au felicitat ... cu prilejul primei ... a ... școlar. După această ... solemnă am fost conduși în Au început..

➤ Marchează părțile componente ale cuvintelor: *însoțită, conduși*.

5. Alcătuieste patru propoziții, în care substantivul „**școală**” să aibă funcții sintactice *de subiect, de nume predicativ și de parte secundară de propoziție*.

6. Stabilește ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate din enunțurile de mai jos:

a) *Această pădure este **fermecătoare**.*

b) ***Farmecul** pădurii ne atrăgea în adâncimile ei.*

c) *M-a **fermecat** cu zâmbetul ei drăgălaș.*

d) ***Blândețea** vântului făcea să tremure ușor frunzele copacului.*

e) *Razele soarelui de dimineață sunt **blânde**.*

f) *Atingerea **blândă** a soarelui înverzise pajșteea.*

Identifică funcțiile sintactice ale cuvintelor evidențiate.

REȚINE!

Adjectivul care împreună cu verbul „**a fi**” formează predicatul nominal are funcția sintactică de **nume predicativ**.

7. Scrie adjectivele potrivite după verbul **a fi**:

▪ *Frații erau ... și*

▪ *Fata moșneagului era ... și*

➤ Ce funcție sintactică au cuvintele adăugate?

8. Scrie cu litere următoarele cifre:

12, 24, 335, 10 278.

REȚINE!

Numeralele se scriu **cu litere** în textele literare și **cu cifre** în textele nonliterare.

Identifică în textul următor pronumele:

Duduia Lizuca nu-i spune lui Partocle „tu”, căci e mai bătrân și-l stimează, nici „dumneata”, cuvânt rece care pune distanță, nici ceremoniosul „dumneavoastră”. Ea îi spune „mata”, cuvânt care arată perfect sentimentele ei pentru dânsul. (Mihail Sadoveanu)

• Care din aceste pronume exprimă respectul față de o persoană?

Scenă din filmul „Dumbrava minunată” după nuvela cu același nume de Mihail Sadoveanu

OBSERVĂ!

Alături de formele pronumelui de politețe **dumneata, dumitale, dumneavoastră** se folosesc și formele **mata, matala, mătăluță** etc.

Construiește propoziții cu omonimele omofone: **s-a/sa, s-au/sau**

IV. MOMENT ORTOGRAFIC

Ortograma **s-a**:

Ionel **s-a** dus la școală.
Cartea **sa** este interesantă.
Cartea **lui** este interesantă.
Cartea **ei** este interesantă.

Ortograma **s-au**:

Copiii **s-au** jucat la recreație.
Vrei fructe **sau** ciocolată?
Vrei fructe **ori** ciocolată?

V. VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Indică funcția sintactică și cazul substantivelor evidențiate din exemplele de mai jos:
 - a) În grădina **bunicilor** era un nuc bătrân.

- b) Din **izvoare** și din gârle apa sună somnoroasă.
 c) **Frunzele** de tei se aștern pe alei.
2. Scrie cu litere cifrele din propozițiile de mai jos:
 a) Casa mea este la etajul 15.
 b) Mihai Eminescu s-a născut în anul 1850.
 c) A fost felicitat la jubileul de 50 de ani.
 d) Bradul din apropierea Păltinișului are peste 500 de ani.
3. Grupează verbele după timpuri:
comunicăm, ai citit, se duce, știu, vrei, mergeam, telefonează, vor pregăti, se îmbrăcase, voi anunța, privi, a renunțat, avuse, sunt, desenează.
- Indică persoana verbelor date.

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

• *Precizează ce parte de vorbire este cuvântul nouă din următoarele propoziții:*

1. Am citit o carte **nouă**.
2. **Nouă** nu ne plac fructele coapte.
3. Azi am luat un **nouă** la matematică.
4. „**Nouă**” este o cifră impară.

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

- Stanca sta-n castan, ca stanca stan castan Stan.
- E pestriță prepelița pestriță, dar mai pestriți sunt puii prepeliței pestrițe.

VI.

ATELIER CREATIV

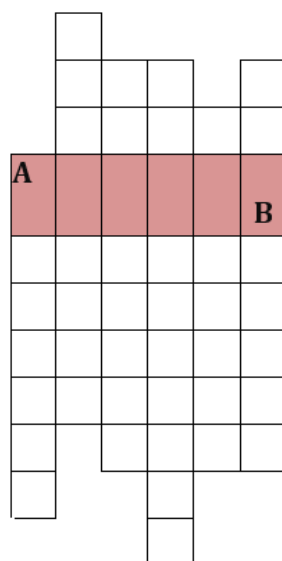
ÎNVĂȚĂM PRIN JOC!

❖ **Integramă**

➤ Completați căsuțele, potrivit definiției.

Vertical

1. Parte de ...
2. Parte de vorbire ce arată o calitate.
3. Un fel de pronume.
4. Parte de vorbire ce denumește obiecte.
5. Parte de vorbire care exprimă numărul.
6. Alt fel de pronume.

Dacă vei completa corect, pe linia A-B
te vei întâlni cu nucleul comunicării.

FOLOSEȘTE INTERNETUL!

✓ Folosind sursa de internet de mai jos
găsește poezia lui Nicolae Dabija „*Limba
noastră cea română*”. Selectează din ea cinci
substantive și cinci verbe.

✓ Înscrie-le în caiet.

<https://1md.online/versuri/autor/dabija/limba-noastra-cea-romana>

§ 2. Ortografia părților de vorbire

I.

TERMINOLOGIE

- **ortografie** numeral
- **substantiv** pronume
- **adjectiv** verb

II.

LUCRU CU TEXTUL

- Citește cu atenție textul:

Familia

La auzul acestui cuvânt fiecare își închipuie **casa părintească**, frații, părinții, bunicul și bunica. Peste ani și ani fiecare din noi își amintește de copilăria sa ca de o **frumoasă sărbătoare**. Copilăria este țara basmelor, țara minunilor. Și fără țara aceasta nu *l-am* fi avut pe Creangă, Eminescu, Alecsandri...

Dar fiecare din noi mai avem o familie neobișnuită. Aceasta este școala natală. Ea ne crește, ne educă, ne instruieste și ne îndrumă pe drumul vieții. Aici avem prieteni noi

și mulți, avem profesori dragi, povestim și ne petrecem o parte din zi toți împreună.

Să păstrăm cu sfințenie în memorie aceste două familii.
Să revenim la ele cu drag.

➤ Alcătuieste câte un enunț despre familia sau despre școala voastră.

➤ Explică scrierea cu literă majusculă a cuvintelor **Creangă**, **Eminescu**, **Alecsandri**.

➤ Stabilește genul, numărul și cazul cuvintelor evidențiate.

➤ Explică ortografia cuvântului **I-am**.

CĂSUȚA CU IDEI:

Cea mai mare binecuvântare a unui om este familia sa.

Copii, numai fiind harnici și ascultători veți deveni mândria părinților și profesorilor voștri!

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REȚINE!

Regulile ortoepice și de ortografie ne învață a vorbi și a scrie corect.

REAMINTEȘTE-ȚI!

- **Substantivele** proprii se scriu cu literă majusculă.
- **Substantivele comune compuse** se scriu cu cratimă.
- **Adjectivul** se acordă cu substantivul în gen, număr și caz.
- Unele **pronume personale** neaccentuate se rostesc împreună cu alte cuvinte și se scriu prin cratimă.
- **Pronumele** personale de politețe se scriu cu literă majusculă.
- **Numeralele de la unu la zece** precum și **suta**, **mia**, **milionul**, **miliardul** se scriu într-un cuvânt.
- Se scriu separat **numeralele compuse**, începând de la douăzeci și unu cu excepția celor menționate mai sus. De la douăzeci înainte numeralul se leaga de substantiv prin prepoziția „de” : **treizeci de** creioane.
- **Cratima** are rolul de a pune în evidență pronunțarea în aceeași silabă a unui verb cu o altă parte de vorbire.

Ortograma *i-a*:

Ea citește o carte.

Maria citește o carte.

El **i-a** dăruit o carte.

Ion **ia** mărul din coș.

Ia te uită la el!

Ortograma *i-au*:

Nu **i-au** văzul la circ.

Ei **iau** mereu premii.

Ei **au luat** mereu premii.

APLICĂ!

Construiește câte o propoziție în care cuvintele date să se scrie diferit: *ea, i-a, ia; i-au, iau*.

EXERSEAZĂ!

1. Completează spațiile cu numerale scrise cu litere:

Eu m-am născut în anul ... Acum am ... ani, ... luni și ... zile. Tatăl meu are ... ani. Mama mea are... ani. Sora (fratele) are ... ani. Bunica mea are ... ani. Este anul...

2. Citește și rescrie substantivele date în două coloane (proprie și comune): *Ucraina, regiune, Azor, român, Maria, Europa, Cernăuți, Mihai Eminescu, Biserica Albă, alergare, septembrie*.

3. Potrivește numeralele la substantive:

douăsprezece	de stele
douăzeci și șase	de meri
cincizeci și două	flori
o sută	de iepuri

OBSERVĂ!

1. Citește expresiv enunțurile și indică cum se acordă adjectivul cu substantivul. Comentează ortografia cuvintelor evidențiate:

a) Iar codrul cântă *întruna*.

b) *Într-una* din zile ne-am dus la scăldat.

c) Nu te apuca de multe lucruri *odată*.

d) De la marginea satului s-a mai uitat *o dată* înapoi.

2. Rescrie versurile de mai jos. Subliniază numeralele. Observă ortografia lor.

Trei papuci cu opt papuci

Patruzeci și cinci de nuci. (Nina Cassian)

Vrăbii casnice știute,
Am în streășini două sute...
Socotite, numărate,
Două sute zece toate.

(Tudor Arghezi)

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Citește expresiv poezia și indică cum se acordă adjectivul cu substantivul.

Toamnă

Văl de brumă argintie
Mi-a împodobit grădina
Firelor de lămâiță
Li se uscă rădăcina.

Peste creștet de dumbravă
Norii suri își poartă plumbul,
Cu podoaba zdrențuită
Tremură pe câmp porumbul.

(Octavian Goga)

MOMENTE DISTRACTIVE:

GHICI!

Covor negru pe pereți
Are cretă și burete
Linioare, pătrățele
În coperte subțirele.

E o baghetă fermecată,
Din lemn e realizată.
Lasă urme pe hârtie
Atunci când copilul scrie.

Nu sunt carte, dar am foi
Pregătite pentru voi
Cu linii sau pătrățele
Să puteți scrie pe ele.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ Jocul didactic „Spune corect?”

Profesorul citește teste cu două răspunsuri. Elevii ridică cartonașul albastru sau roșu. Câștigă acel elev care ridică primul cartonaș potrivit de mai multe ori: *a tăcea sau a tace, a împarte sau a împărți, a adăuga sau a adăugi, a curăți sau a curăța, a cade sau a cădea, a despărți sau a desparte, a știe sau a ști.*

MINIPROIECT

Desenează și întitulează un desen despre membrii familiei tale. Redactează o compunere „*Aceasta este familia mea*”.

- ✓ Folosește toate părțile de vorbire studiate.
- ✓ Ortografiază corect cuvintele.

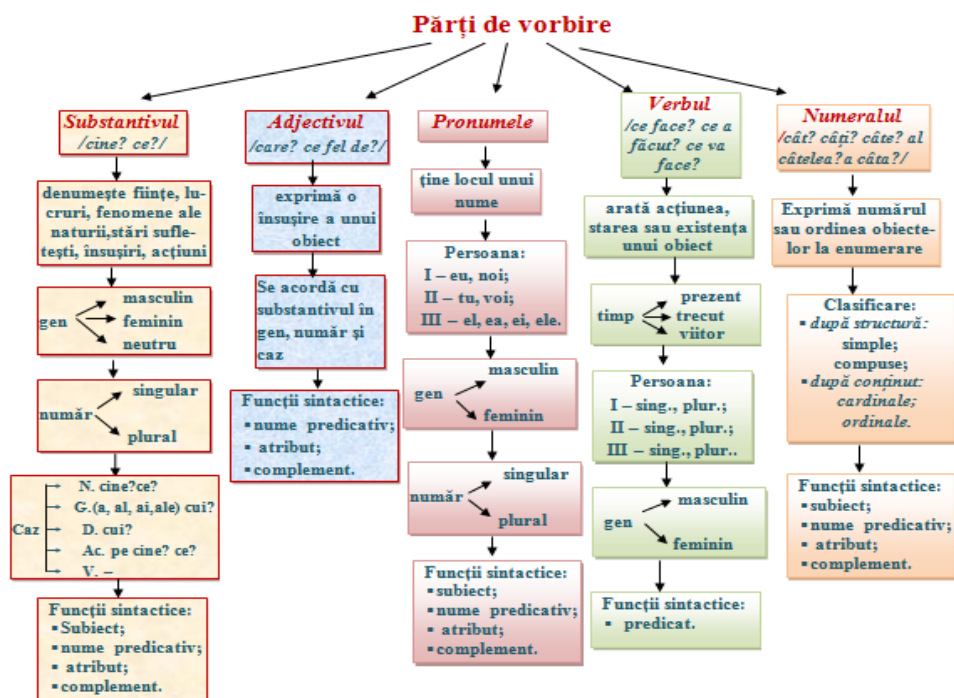
REȚINE!

Părțile de vorbire sunt: substantivul, adjectivul, verbul, pronumele, numeralul, adverbul.

Părțile principale ale propoziției sunt: subiectul și predicatul.

Părțile secundare ale propoziției sunt: atributul, complementul.

ANALIZA PĂRȚILOR DE VORBIRE

Analiza substantivului:

1. Substantiv. Forma inițială;
2. Comun sau propriu.
3. Genul: masculin, feminin, neutru;
4. Numărul: singular, plural;
5. Cazul: Nominativ, Genitiv, Dativ, Acuzativ, Vocativ;
6. Funcția sintactică: subiect, nume predicativ, parte secundară de propoziție: atribut, complement.

Model: Meseria este brățară de aur.

Meseria – substantiv; f.i. – meserie, comun, gen. fem., num. sing., caz. N., subiect.

Analiza adjectivului:

1. Adjectiv cu sens propriu sau figurat.
2. Poziția față de substantivul determinat;
3. Categoriile gramaticale: genul, numărul, cazul;
4. Funcția sintactică (nume predicativ, parte secundară de propoziție: atribut).

Model: Prietenul *adevărat* la nevoie se cunoaște.

Adevărat – adjectiv, stă după subst. determ. *prietenul*, gen. masc., num. sing., caz. N., atribut.

Analiza pronumelui:

1. Pronume (personal, personal de politețe);
2. Categoriile gramaticale: persoana, genul, numărul, cazul;
3. Funcția sintactică (subiect, nume predicativ parte secundară de propoziție: complement).

Model: Bunica a venit la *noi* în oșpeție.

Noi – pronume personal,num.plur.,caz.A., complement.

Analiza numeralului:

1. Numeral cardinal sau ordinal.
2. Simplu sau compus.
3. Funcția sintactică: subiect, nume predicativ, atribut, complement;

Model: *Cincisprezece* elevi au plecat în excursie.

Cincisprezece – numeral cardinal, compus, atribut.

Analiza verbului:

1. Verbul;
2. Forma inițială;
3. Categoriile gramaticale: persoana (III singular sau plural), numărul, timpul;
4. Funcția sintactică: predicat verbal sau nominal.

Model: Albinuța *culege* nectar de pe flori.

Culege – verb, f.i. a munci, pers. III, num.sing., timp. prez., predicat verbal.

TEST DE EVALUARE:

Acum pot...

Punctaj

1. ... să stabilesc că partea de vorbire care indică însușirea unui obiect se numește...

5 puncte

- a) adjectiv;
- b) substantiv;
- c) pronume.

2. ... să identific varianta ce indică categoriile gramaticale ale cuvântului evidențiat din exemplul de mai jos:

5 puncte

Toamna a pictat pădurea cu penelul ei fermecat.

- a) subst., gen. fem., num. sing., caz. N., art., comun;
- b) subst., gen. fem., num. plur., caz. Ac., comun, inanimat;
- c) subst., gen. fem., num. sing., caz. Ac, articulat, comun, inanimat.

3. ... să precizez că cuvintele evidențiate din enunțul:

5 puncte

*Eu sunt a sa mamă, el e fiul meu,
De ești tu acela, nu-ți sunt mamă eu...*

(Dimitrie Bolintineanu)

au valoare morfologică de:

- a) numeral;
- b) pronume;
- c) substantiv.

4. ... să găsesc varianta în care cuvântul „mare” este substantiv:

5 puncte

- a) Mi-au rămas vii amintirile despre mare.
- b) Matei a crescut băiat mare și frumos.
- c) Mare nevoie s-a abătut asupra Țării Moldovei.

5. ... să redactez o minicompunere „Muzica îmi place” folosind toate părțile de vorbire studiate.

8 puncte

Total: 28 puncte

Apreciază-ți competențele (pe nivele):

	Inițial	Mijlociu	Satisfăcător	Înalt
Punctaj	7-1	14-8	21-15	28-22

NOȚIUNI DE FONETICĂ

Alfabetul
Silaba
Diftongul
Triftongul
Hiatul

§ 3. Noțiuni de fonetică. Alfabetul. Sunetele limbii române

I. TERMINOLOGIE

- fonetică
- alfabet
- litere
- sunete

II. LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Într-o zi de **toamnă** am mers împreună cu tata și mama în parc. Eu am zărit un pui de veveriță **speriat** și foarte **fricos**. Mi-**am întrebat** părinții dacă mă lasă să o iau acasă și să am grijă de **ea**.

Mama și tata au fost de acord, așa că i-am pus numele **Alis**. Apoi a trecut o vreme și a crescut, așa că i-am dat drumul.

- ✓ Citește expresiv enunțurile.

✓ Ce știi tu despre veveriță? Află ceva nou despre ea, amintește-ți o astfel de întâmplare și povestește-o și colegilor tăi.

✓ Ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate? Numește literele și sunetele din ele.

CĂSUȚA CU IDEI:

Sunt cunoscute aproximativ **30** de specii de veverițe în lumea întreagă, la noi fiind întâlnită cel mai des veverița roșie. Veverița are lungimea cap-corp de **19-23** cm, o coadă de **15-20** cm și o masă de **250-340** g.

Coada lungă ajută veverița pentru a se echilibra și vira¹ atunci când sare din copac în copac și fuge de-a lungul ramurilor și îi poate ține de cald în timpul somnului.

Veverița roșie, cea mai comună specie de veverițe de la noi, la fel ca majoritatea veverițelor de copac, are ghearele ascuțite. Picioarele puternice din spate îi permit să sară între arbori. Veverița roșie poate să și înoate.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REȚINE!

Fonetica este știința care studiază sunetele limbii.

Alfabetul este totalitatea literelor așezate într-o ordine convențională, reprezentând sunetele de bază ale unei limbi.

1. **Vira** – a-și schimba orientarea în mers până la aproximativ 90°.

- ✓ Câte litere are alfabetul limbii române?
- ✓ Ce este o literă?
- În lume sunt mai multe tipuri de alfabet.
- Limba română folosește alfabetul latin.
- Cuvântul „alfabet” provine de la denumirile primelor două litere ale alfabetului grecesc din antichitate: alfa și beta.

OBSERVĂ!

Citește literele din alfabetul limbii române și observă deosebirea între literă și denumirea ei. Memorizează ordinea literelor în alfabet.

Aa, Ăă, Ââ, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Îî,
(a) (ă) (â) (be) (ce) (de) (e) (fe) (ge) (ha) (i) (î)

Jj, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Ss, Șș,
(je) (ca) (le) (me) (ne) (o) (pe) (chiu) (re) (se) (șe)

Tt, Țț, Uu, Vv, Xx, Yy, Zz, Ww.
(te) (țe) (u) (ve) (ics) (i grec) (ze) (dublu ve).

DESCOPERĂ!

Literele **Kk, Qq, Yy, Ww** sunt litere de circulație internațională.

În cuvintele de origine străină se folosesc literele:

k – kakiu, kg; **q** – quartal; **w** – New York, web; **y** – yoyo.

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

Ortograma **ce-ai**:

- Mamă, **ce-ai** pregătit pentru desert?
- Budincă cu mere și o cană de **ceai**.

Ortograma **v-ar**:

Vouă **v-ar** fi mai bine acasă.

V-ar plăcea să văruiți odaia voastră cu **var** roz sau verzui?

Ortograma **de-al**:

- Copiii se jucau pe **deal**.
- Ionel e cu un văr **de-al** său.

Ortograma **var**:

Pe perete e **var** alb.

CONSTRUIEȘTE!

Construiește câte o propoziție în care cuvintele date să se scrie diferit: **ce-ai, ceai, deal, de-al**.

EXERSEAZĂ!

1. Repartizează în ordine alfabetică numele (de familie) de mai jos. În cazul când literele inițiale coincid, aplică ordinea alfabetică a următoarelor litere: *Borca, Dumitraș, Popescu, Botezatu, Roșca, Negru, Coșieru, Țurcanu, Scurtu, Tutunaru, Suceveanu, Andrieș, Opriș.*
2. Citește versurile. Rostește sunetele din cuvinte și denumirea lor:

Învățătura

Învățătura e averea
 Ce pururea o duci în gând
 Și fără raza ei, puterea
 E doar un colb purtat de vânt.

Învățătura e-o *comoară*
 Ce nimeni nu ți-o poate lua.
 Își va spori podoaba rară
 Cu cât împarți mai mult din ea.

(*Nicolae Tăutu*)

- ✓ Explică sensul cuvântului evidențiat în text.
 - ✓ Ce înseamnă pentru tine învățătura?
 - ✓ Alege răspunsul potrivit:
 - a) un chin;
 - b) o datorie;
 - c) o plăcere;
 - d) o muncă pentru viitor.
3. Citește textul și explică cu ajutorul dicționarului, sensul cuvintelor evidențiate.

Prepelița

Biata prepeliță! O mare **nenorocire** a dat peste biata prepeliță: i s-a aprins casa. La **incendiu** au venit mai multe păsări.

– Așa-i trebuie! **a pițigăiat** pițigoii și a mai aruncat în foc un pai uscat.

Nu știi de unde a răsărit o rândunică. Ea bătu **alarmată** din aripi și lăsă să-i cadă din cioc o picătură de apă.

De la **paiul** uscat pe care l-a aruncat pițigoii focul nu s-a făcut mai mare. Și nici **picătura** de apă n-a stins focul. În schimb prepelița a aflat cine îi este prieten și cine **dușman**. (*Poveste populară cazahă*)

4. Examinează lista elevilor din catalogul clasei tale.
De ce e necesară repartizarea numelor în ordine alfabetică?
Comentează.
5. Aranjează în ordine alfabetică următoarele cuvinte: *elev, pădure, aur, elefant, pereche, perete, barcă, bun, poezie, somn, text, tata, ilustrată, stea, steag, ceai, codru.*

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare

Școala mea

Școala la care învăț are o curte mare, cu mulți copaci împrejur, unde în fiecare pauză se adună o mulțime de elevi zgomotoși. În partea stângă a școlii avem o sală de sport, în care, la orele de sport, jucăm baschet sau fotbal. Clădirea în care se desfășoară orele nu este mare, dar este frumos zugrăvită în culoarea albastru deschis. Școala are mai multe cabinete: de biologie, limba și literatura română, geografie, preferatul meu este cel de informatică, unde avem mai multe calculatoare noi.

Școala pentru mine este ca o casă cu minuni, deoarece acolo sunt prietenii, acolo îmi văd în fiecare zi profesorii mei cei dragi care mă învată despre multe lucruri minunate și interesante.

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

Veverița care
Vara vine la plimbare
Verde, verde codrișorul
N-o vânează vânătorul.

VI.

ATELIER CREATIV

❖ Jocul didactic „Cine e mai isteț?”

Profesorul spune un cuvânt (denumire geografică) care începe cu litera A. Numește un elev care trebuie să pronunțe un cuvânt cu următoarea literă din alfabet. Elevul care nu știe cuvântul iese din joc. Câștigă acel elev care rămâne în joc până la sfârșitul jocului.

IMAGINEAZĂ-ȚI!

Alcătuiește o compunere de volum mic pe tema: „*Veverița în livada mea*”. Indică literele și sunetele în 5 cuvinte.

§ 4. Corespondența sunet-literă

I.

TERMINOLOGIE

- sunete
- litere
- grupuri de litere

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Natura și noi

E foarte **necesar** să admiri și să cunoști natura, animalele. Numai atunci e interesant să **trăiești** când cunoști și ocrotești tot ce te înconjoară.

Trebuie să știi a deosebi arțarul de tei, bradul de pin, iar frasinul de stejar.

La fel trebuie să știi că păsările și animalele se deprind repede cu omul. Nici ursul nu se aruncă primul la om.

Dacă te porți frumos cu **viețuitoarele** care te înconjoară, ele devin foarte blânde. În parcul Pușkin din Kiev mulți oameni hrănesc veverițele **gingașe** din palmă cu nuci.

E foarte important ca să înveți a iubi cu adevărat tot ce-i viu.

- a) *Stabilește din ce fel de sunete sunt alcătuite cuvintele evidențiate.*
- b) *Precizează din câte litere și din câte sunete sunt alcătuite aceste cuvinte. Reprezintă schematic structura lor.*
- c) *Prin ce litere este redat sunetul „c” în cuvintele din text: parcul, Kiev, Pușkin.*

CĂSUȚA CU IDEI:

- Natura ne surprinde de fiecare dată, cu atât mai mult atunci când alegem să ne uităm în detaliu la ea. Iată câteva lucruri pe care poate până acum nu le știai despre natura înconjurătoare.
- Un urs are 42 de dinți.
- Lămâile conțin mai mult zahăr decât căpșunile.
- Pisică are 32 de mușchi în fiecare ureche.
- Papagalul vorbitor are un vocabular format din 200 de cuvinte.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REȚINE!

Sunetele sunt unități ale vorbirii.
Literele sunt unități ale scrierii.

ÎMBOGĂȚEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Uneori, aceeași literă poate nota sunete diferite:

- un singur sunet, care este consoană;
- două sunete: *consoană* și *vocalele „e” sau „i”*.
 - Literele **c** și **g** urmate de orice altă vocală decât **e** și **i** sau de consoane (afară de **h**) notează și se pronunță ca în cuvintele: *car, cântec, grad, gând*.
 - Când sunt urmate de **e**, **i** se rostesc ca: *cer, ger, cireșe, girafă, general* (deci notează un alt sunet, **e** și **i** având valori de sine stătătoare): *cireșe*: șase litere și șase sunete (c-i- r-e-ș-e).
 - Grupurile **ce, ci, ge, gi** au valoarea unui singur sunet, **e** și **i** fiind litere ajutătoare: *deci, fragi, geam, ceas, ciorbă* (ci, gi, ce, ge).

O literă poate reprezenta simultan două sunete.

- Astfel, litera **x** transcrie un grup de 2 sunete și anume:
 - [cs] în cuvintele ca: *experiență* [ecsperiență], *expresie* [ecsprsie], *excursie* [ecscursie], *prefix* [prefics];
 - [gz] în cuvintele ca: *exact* [egzact], *examen* [egzamen], *exercițiu* [egzercițiu], *există* [egzistă];
 - Se scrie: *fix, complex*, la singular; *fișci, complecși*, la plural.

Grupurile din două sau trei litere pot reprezenta un singur sunet.

➤ Grupurile **ch, gh** înaintea de **e** sau **i** notează câte un singur sunet: *chestie, chihlimbar, chendar, chimie, ghete, ghiduș, ghilimele* etc.; în aceste exemple **e** și **i** au valoare de sine stătătoare, iar **h** este literă ajutătoare. Deci: *chimie* (6 litere, 5 sunete [ch-i-m-i-e]).

➤ Grupurile de litere **ce, ci, ge, gi** au valoarea unui singur sunet atunci când literele **e** și **i** sunt folosite ca litere ajutătoare, ca în cuvintele: *meci, fulgi, ciocan, geam*.

Deci: *fragi* (5 litere, 4 sunete), [f-r-a-gi].

➤ Grupurile **che, chi, ghe, ghi** au valoarea unui singur sunet când **e, i** și **h** sunt numai litere ajutătoare, ca în cuvintele: *unghi, cheamă, cheag, gheață*. Deci: *unghi* (5 litere, 3 sunete) [u-n-chi].

Un sunet poate fi redat prin diferite litere.

Sunetul **c** este redat prin **c** în cuvintele: **cucoș, codru**, prin **K** în cuvântul *Kaliu*, prin **Q** în numele propriu *Qatar* (se pronunță cătar).

➤ Sunetului **v** îi corespund literele **v** și **w**, în *vapor, verde* și în *watt, Washington* (**W** = uo), iar lui **i** îi corespund literele **i** și **y**, în *iarbă* și *NewYorc*.

➤ Litera **k** și grupurile de litere **qu**, urmate de **e, i**, redau aceleași sunete cu grupurile de litere **ch, kilometru, Quebec** (provincie din Canada).

➤ Scrierea cu literele **â** sau **î** a unui singur sunet se realizează după următoarele norme:

➤ Se scrie **î** la începutul și la sfârșitul cuvântului: *întuneric, îndoit, închide, hotărî, coborî* etc.

○ Se scrie **â** în interiorul cuvântului: *râs, mâncare, câmp* etc.

○ Se scrie „**î**” în interiorul cuvântului atunci, când acesta este un derivat cu prefix de la un cuvânt cu litera „**î**” la inițială: *îndoit-neîndoit, închis-neînchis*.

OBSERVĂ!

➤ Nu întotdeauna o literă exprimă un sunet.

➤ Un sunet poate fi redat de un grup de litere: **ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi**.

De exemplu: cercei, ochi, gingaș, ghindă.

➤ Un grup de sunete poate fi exprimat printr-o literă: **x**.

De exemplu: excursie, exercițiu, examen.

➤ Unele sunete pot fi redade prin mai multe litere.

De exemplu: literele *v* (*vin, vârf*) și *w* (*watt, wolfram*) redau sunetul *v*.

➤ **O literă poate transcrie mai multe sunete.**

De exemplu: litera *e* notează semivocala *i* și vocala *e* (*el [iel], ele [iele]*).

DESCOPERĂ!

Se scrie „**î**” în interiorul cuvântului atunci, când acesta este un derivat cu prefix, rădăcina căruia. Începe cu „**î**”.

De exemplu: *început – neînceput, îmbrăcat – neîmbrăcat.*

IV. MOMENT ORTOGRAFIC

Ortograma **să-i:**

Să-i cerem sfatul profesorului.

Să îi cerem sfatul profesorului.

Părinții **săi** sunt medici.

Părinții **lui**.

Ortograma **că-i:**

Cred **că-i** acasă.

Cred **că îi** acasă.

El a mers pe **căi** greșite.

El a mers pe **drumuri** greșite.

APLICĂ!

Construiește câte o propoziție în care cuvintele date să se scrie diferit: **să-i, săi, că-i, căi.**

V. VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Despărte în silabe cuvintele de mai jos. Stabilește câte sunete reprezintă grupurile de litere ghe, ghi, che, chi, ge, gi, ce, ci: *cheie, ceasornic, cioban, gheamantan, fragi, chior, gheară, celulă, cinste, german, kilogram, veghează, crizantemă, complimente.*
2. Câte sunete și câte litere au cuvintele: *chiper, gimnastică, vechi, explică, iepure, mioritic.*
3. Rostește și scrie corect cuvintele.
a) *cap, cămară, cântar, curte, copil, ceas, ciorap, ciupercă, ciupici, ceară;* **b)** *gară, găsit, gumă, gogoși, gând, geam, girafă, generație, geografie;* **c)** *carte, concluzie, control, cunoștințe, câmp, cheag, chibrit, chin, chenar;* **d)** *gură, gămălie, gologan, gândac, ghindă, ghiozdan, gheretă, gherghef.*
4. Citește versurile. Analizează vocalele și consoanele din cuvintele evidențiate. Ce ai observat? Ce părți de vorbire sunt aceste cuvinte?

Chiar acum din crâng **venii**
 – Și c-o **veste bună!**
 Iarăși e **concert, copii;**
 Merg și eu, și tu să **vii,**
 Mergem **împreună.**
 Vrei programa, lămurit?
 Stai puțin **să caut.**
 Cucul, un solist **vestit,**
 De printr-alte **țări** venit
 Va cânta din **flaut.**

(Concertul primăverii, de George Coșbuc)

- ✓ Câte litere și câte sunete conține cuvântul **chiar**?
- Dă câte 2 exemple de cuvinte în care sunetul „î” este transcris prin litere diferite (î, â).
 - Identifică câte litere și câte sunete au cuvintele: *carte, cere, cercei, cheie, chiar, chip, chereștea, ceas, cincii, corp, curat, exprim, exagerat, explic, enunț, geam, genunchi, ghicitoare, ghindă, gard, kilogram, unchi, unghie, ticsit, taci.*
 - Demonstrează cum se pronunță „x” în următoarele cuvinte: *exact, examinare, exclamație, existență, lux, maximal, oxigen, prefix, text.*
 - Găsește trei cuvinte care să cuprindă grupul de litere „**che**” și alcătuieste enunțuri cu ele.
 - Găsește trei cuvinte care să cuprindă (la început, la mijloc, la sfârșit) grupul de litere „**ghe**” și alcătuieste enunțuri cu ele.
 - Arată cum se pronunță **x** în următoarele cuvinte: *axă, maxilar, exact, experiență, sufix, taxă, taxi, exigență.*
 - Transcrie fonetic cuvintele și precizază corespondența litere-sunete: *magie, saci, chinezi, ureche, gheață, ghindă, unchi, ghemotoc.*
 - Copie coloanele A, B, C. Unește fiecare cuvânt din coloana B cu numărul de sunete și de litere corespunzător.

A (sunete)

trei
 patru
 șase
 cincii
 opt
 cincii

B (cuvinte)

cercei
 axă
 fagi
 exemplu
 crengi
 deal

C (litere)

șase
 patru
 trei
 cincii
 șapte
 opt

- Grupează în două colonite cuvintele: Roxana, exercițiu, pix, examen, Alexa, existent, explozibil, auxiliar.

a). **x** se pronunță (cs); b). **x** se pronunță (gz)

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare

Mireasma pădurii

Mireasma pădurii îmi îmbată simțurile. Mă apropiu cu grijă de ea, pentru a n-o deranja și o privesc minute în șir.

Mă încercă un sentiment care mă copleșește. Atât de tăcută și liniștită, așa cum o știu din totdeauna, dar atât de prezentă în viața noastră, a oamenilor. Fragilă, dar rezistentă în același timp nu știe să se supere. Știe doar să viețuiască. Indiferent de cât rău îi facem, îi tăiem copacii, îi rupem crengile și frunzele, ea se stăruie să reziste.

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

Cling, cling, cling
Cling, cling, cling
Clinchetele se preling
Sus pe nori, jos pe vânt
Și pe toate câte sunt,
Cling, cling, cling
Cling, cling, cling
Se-ntețesc și se unesc
Într-un cânt sărbătoresc.

VI.

ATELIER CREATIV

➤ Scrie o compunere pe tema „*La șezătoare*”, în care să folosești cuvinte cu grupurile de litere studiate.

❖ Cuvinte de reper: *Georgel, toarce, ochi și urechi, ghem, geam, caier, plăcinte, fructe, furcă, lână, sat.*

LUCRAȚI ÎN GRUPE!

- ✓ Formați patru echipe în care veți alcătui cuvinte cu grupurile de sunete: ce – ci, ge – gi, che – chi, ghe – ghi.
- ✓ Despărțiți în silabe cuvintele: cheamă, chem, gherghef, chef.
- ✓ Alcatuiți o propoziție așezând în ordine cuvintele: **ghem, un, rostogolește, Gheorghe, ața, de.**

§ 5. Vocalele. Semivocalele. Consoanele

I.

TERMINOLOGIE

- sunet
- literă
- vocale
- consoane
- semivocale

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Departe, departe, într-o pădure deasă și întunecoasă, sub cel mai bătrân copac, își avea căsuța un arici pe nume Țepănici. El era tare necăjit. Nu avea niciun prieten.

Toate **animalele** din pădure îl evitau pentru că le era frică de el și de țepii lui. Toată ziulica era singurel: și la vânătoarea de melci, și la culesul de **ciuperci**. La fotbal nu-l invitau pentru că în loc să între mingea în poartă, aceasta se agăța de țepii de pe spinarea lui.

(Ionatan Bărbulescu)

✓ Ce știi tu despre arici? Află ceva nou despre el și povestește-le și prietenilor tăi.

✓ Rostește sunetele din cuvintele evidențiate. Prin ce semne grafice sunt înscrise ele?

✓ Numește consoanele și vocalele din aceste cuvinte.

CĂSUȚA CU IDEI:

Aricii au spini peste tot, cu excepția feței, picioarelor și a burtei. Ei au aproximativ **5000 de spini**. Fiecare spin cade după un an și va crește altul în locul lui.

Ariciul din grădină este un oaspete binevenit, pe care îl putem observa cu curiozitate și ne putem bucura atunci când mănâncă insecte și melci care se hrănesc cu plante.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REȚINE!

Vocalele, consoanele și semivocalele formează sunetele unei limbi.

Vocalele: a, ă, e, i, â, î, o, u.

Consoanele: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, ș, t, ț, v, x, y, z, w.

REȚINE!

Sunetul este cea mai mică unitate a limbii produs cu ajutorul vocii și receptat de ureche.

Litera este semn grafic din alfabetul unei limbi care corespunde unui sunet.

OBSERVĂ!

La mijloc de codru

La mijloc de codru des
Toate păsările ies,
Din *huceag* de aluniș,
La voiosul luminiș,
Luminiș de lângă baltă,
Care-n trestia înaltă

Legănându-se din unde,
În adâncu-i se pătrunde
Și de lună și de soare
Și de *păsări* călătoare,
Și de lună și de stele
Și de zbor de rândunele
Și de *chipul* dragei mele.

(Mihai Eminescu)

- Citește expresiv poezia de mai sus.
- Ce anotimp a redat poetul?
- Cum a reușit poetul să-și exprime sentimentele proprii?
- Indică vocalele și consoanele din cuvintele evidențiate.
- Cum se rostesc vocalele și cum se rostesc consoanele?

REȚINE!

Vocalele sunt sunete la rostirea cărora aerul nu întâlnește nici un obstacol la ieșirea din aparatul fonator.

Vocalele pot forma singure silabe. Se rostesc singure.

Consoanele sunt sunete ale vorbirii formate din zgomote, la rostirea cărora aerul întâlnește obstacole la ieșirea din aparatul fonator. Se rostesc numai împreună cu vocalele.

Consoanele nu pot forma singure silabe.

DESCOPERĂ!

✓ Rostește următoarele cuvinte din textul de mai sus: *ies*, *huceag*, *voiosul*, *dragei*. Ce grupuri de sunete ai descoperit în aceste cuvinte?

✓ Numește vocalele din aceste cuvinte. Toate vocalele sus numite formează silabe?

REȚINE!

Semivocalele sunt sunete care seamănă cu vocalele (vocale scurte), dar nu se pot rosti singure și formează silabe numai împreună cu altă vocală.

Semivocalele sunt: **e, i, o, u**.

Ortograma *m-ai*:

M-ai invitat la joacă.
 Tu ești **mai** mare ca mine.
 E luna **mai**.

Ortograma *n-ai*:

N-ai creioane colorate?
Nu ai creioane colorate?
 Ce frumos cântă Mihai la **nai**.

EXERSEAZĂ!

1. Citește versurile. Indică sunetele vocale și consoanele în cuvintele din text.

Pițigoii, pițigoii,
 Nu mai treci și pe la noi
 Umbli prin copaci streini
 Și te văd pe la vecini.
 Aveam două rândunele
 Și-au plecat din cuib și ele.
 Vă feriți de prispa mea
 Parcă v-am făcut ceva,
 Pe când eu mereu, deștept,
 Pițigoii, mă simt sortit
 Toată noaptea vă aștept,
 Să mă știu tot părasit.
 Toată ziua, toată, vara,
 Să v-ascult ciupind vioara. (Tudor Arghezi)

2. Caldul soare-al verii țese-acum ferice
 Fire lungi prin aer, tort de-argint curat;
 Bate-o dulce boare câmpu-nrourat
 Legănând prin lanuri aurul din spice.

Frunzele gătite ca de sărbători
 Râd, pe spate vesel capul și-l aruncă –
 Un copac, el singur, gol de tot pe luncă
 Stă-ntr-atâta lume de cântări și flori.

*Copacul - Carmen Sylva
 (regina Elisabeta a României)*

3. Citește versurile. Înscrie în caiete numai cuvintele care conțin semivocale.

Mama pâine albă coace,
Noi zburdăm voios,
Pentru pace, pentru pace
Mulțumim frumos.

Tata fluiere ne face,
Noi cântăm duios.
Pentru pace, pentru pace
Mulțumim frumos.

Înfloresc în jur copacii,
Ceru-i luminos.
Pentru pace, pentru pace
Mulțumim frumos.

(Grigore Vieru)

4. Scrie proverbele și subliniază vocalele din cuvinte cu o linie, semivocalele – cu doua linii.

- Nu învățăm pentru școală, ci pentru viață.
- Cine se scoală mai de dimineață mai departe ajunge.
- Omul fără de prieteni e ca bradul fără cetini.

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

Literele din cutie

Odată într-o cutie erau multe litere noi. Ele erau foarte mândre de inteligența lor și de faptul că erau noi, prin urmare, după ce se uitaseră disprețuitor la jucăriile vechine, nici măcar nu sau salutat cu ele. Cu toate acestea, cele mai curioase jucării – o bufniță veche și un tren mic agil – au venit să întâlnească noii vecini.

– Uau, cât de multe sunteți într-o singură cutie! – trenul a fost surprins.

– Există multe litere, dar noi, opt vocale, suntem cele mai importante aici, – au răspuns literele A și Ă în cor.

– O, da, noi, vocalele, suntem cele mai necesare! – au continuat literele O și E.

– La urma urmei, numai cu ajutorul nostru cuvintele devin sonore

și melodice, – aproape că cântau literele I și U.

– Și datorită nouă, consoanele nu se îmbină între ele”, au spus Î și Â.
– Nu-i ascultați, – au intervenit în cele din urmă consoanele, noi suntem cele mai importante, deoarece suntem mai multe și noi dăm sens cuvintelor.

✓ *Ce părere ai despre calitățile de caracter ale literelor?*

✓ *Ce sunt mai importante în vorbire: vocalele sau consoanele?*

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare de cuvinte. Împarte corect cuvintele în silabe.

Ucraina, străbunilor, locul, simt, bine,mine, reprezintă, pentru, totdeauna, acasă zărilor, pașii, mereu, inima, sufletul, copilărie, cnt, vremuri.

✓ Câte sunete și câte litere sunt în fiecare cuvânt?

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

Capra calcă piatra, piatra crapă-n patru.
Un cerb din cerc cercel cerca să-și facă.

VI.

ATELIER CREATIV

ÎNVĂȚĂM PRIN JOC!

❖ Jocul didactic „Cine e mai isteț?”

a) Se înscriu pe tablă 5 litere din alfabet:
a, b, c, d, e.

Cine va găsi mai multe cuvinte cu fiecare din aceste litere.

b) Se înscriu pe tablă cuvintele: ...râu,
...rag, ...ac, ...apă. Cine va alcătui mai multe

cuvinte noi adăugând câte o literă înaintea cuvintelor de mai sus.

c) Ghicitoare:

Niște furnicuțe

Pe-o fațăre albă,

Sar de sub peniță,

Se grăbesc la treabă.

Lasă-le în pace,

Treacă rânduri-rânduri.

Duc în spate sacii

Încărcați cu gânduri.

IMAGINEAZĂ-ȚI!

Alcătuiește o compunere de volum mic pe tema: „Culorile toamnei”

după imaginea de mai jos. Subliniază vocalele și semivocalele în cinci cuvinte.

§ 6. Grupurile de sunete. Diftongul

I.

TERMINOLOGIE

- **diftong**
 - *ascendent*
 - *descendent*
- **vocală**
- **semivocală**

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Cuvânt despre profesii

Cineva **visează** să devină inginer, altul ar vrea să îmbrățișeze profesia de medic, al treilea ar vrea să fie învățător, al patrulea visează să-și deschidă o afacere, al cincilea – muncitor calificat, programator, arhitect, manager, actor etc.

Am putea oare să afirmăm că fiecare din aceste scopuri constituie esența **vieții** persoanei date? Nu! Sensul vieții e ceva mai profund. Esența vieții e în a servi semenilor, în a face bine **Omului**. Esența vieții constă nu în a trăi, ci a ști pentru ce **trăiești**.

- ✓ Desparte în silabe cuvintele evidențiate.
- ✓ Stabilește care sunt vocalele și care sunt semivocalele.
- ✓ Identifică grupurile de sunete formate dintr-o *vocală* și o *semivocală* pronunțate în aceeași silabă;
- ✓ Găsește în text și alte cuvinte care conțin o *vocală* și o *semivocală* pronunțate în aceeași silabă.

CĂSUȚA CU IDEI:

- Meseria de om e printre cele mai grele.
- Cine încearcă zece meserii, nu-și câștigă pâinea cu niciuna.
- Nu contează ce meserie ai, contează să fii cel mai bun.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REAMINTEȘTE-ȚI

Unele cuvinte conțin grupuri din două sunete care se rostesc împreună.

DESCOPERĂ!

- ❖ Desparte în silabe următoarele cuvinte: *doină, șoaptă, mereu, seară*.
- ✓ Stabilește din ce fel de sunete este alcătuită fiecare silabă?
- ✓ Observă cum se rotește în silabă o *vocală*; dar o *semivocală*?

REȚIE!

Diftongul este grupul de sunete alcătuit dintr-o *vocală* și o *semivocală* pronunțate în aceeași silabă.

OBSERVĂ!

✓ Citește versurile de mai jos și argumentează câte silabe conțin cuvintele evidențiate:

Limba mea sfătoasă,
Creangă **ce-a** iubit-o
Și-a înaripat-o-n
Vers Alecsandri.

Eminescu forma
Ți-a desăvârșit-o
În cultura lumii
Spre a ne mândri. (*Nicolae Costenco*)

Deseori în procesul vorbirii două cuvinte se rostesc împreună. Ca rezultat apar **diftongi** ce aparțin la diferite cuvinte. Acești diftongi se scriu prin cratimă.

ÎMBOGĂȚEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

- Limba română este foarte bogată în diftongi.
- Semivocala în diftong poate sta atât înaintea vocalei, cât și după ea.
- După poziția semivocalei distingem următoarele tipuri de diftongi:

ascendent (urcător) – alcătuit dintr-o semivocală și o vocală:

i+a – viață, piață;

e+a – teamă, pacea;

i+e – miere, piesă;

i+u – iute, aiurea;

o+a – soare, moară;

u+a – ziua, piua;

u+ă – două, vouă;

i+o – iod, voios;

u+â – plouând

descendent (coborător) – alcătuit dintr-o vocală și o semivocală:

i+i – mii, copii, fii;

e+i – chei, lei, tei;

a+i – plai, nai, trai;

ă+i – flăcăi, căi, clăi;

â+i – întâi, coborâi, doborâi;

u+i – cui, văzui, puică;

i+u – viu, știu, vișiniu;

e+u – meu, turneu, zeu;

a+u – stau, purtau, cântau;

â+u – râu, grâu, frâu;

o+u – nou, erou, tablou;

u+u – continuu.

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

Ortograma **ne-a**:

Bunica **ne-a** adus mere.

Fulgi de **nea** cad alene.

Fulgi de **zăpadă**, omăt.

L-am văzut pe **nea** Ion.

L-am văzut pe **nenea**.

Ortograma **ne-au**:

Ne-am îmbrăcat modern.

Suntem **neam** de români.

Suntem un **popor** pașnic.

Ionel e **neam** cu mine.

Ionel e **rudă** cu mine.

EXERSEAZĂ!

1. Desparte în silabe cuvintele următoare și identifică diftongii: *oaie, piatră, iute, oștean, scai, cheltuia, soare, gutui, vreo, ziua, poiană, mioară, leu, mai, mii.*
2. Citește expresiv poezia și analizează oral cuvintele cu diftongi:

Cuvintele

Să prefacem cuvintele-n muguri pe ramuri,
 Să prefacem vechile cuvinte
 În boabe de grâu, în struguri de poamă
Și-apoi să le facem să cânte.
 Coboară, coboară cuvinte pe masă,
 Și dorm ostenite cuvinte.
 Să le prefacem în pietre de casă
 Și-apoi să le facem să cânte.

(Grigore Bostan)

- ✓ Explică ortografia cuvântului evidențiat din poezie.
3. Construiește propoziții cu cuvinte ce conțin diftongi ascendenți și diftongi descendenți (*câte trei de fiecare*).
 4. Identifică diftongii ascendenți și descendenți în următoarele cuvinte: *tei, floare, deal, goală, leu, mai, aurii, oameni.*
 5. Copie cuvintele de mai jos și numește semivocalele. Încercuiește diftongii: *toamna, ieri, piatră, ceas, ciorap, ceață, gustoase, dimineața.*
 6. Copie cuvintele de mai jos. Subliniază diftongii și indică felul lor:
câine doi nou cuib iut
deal leu piatră soare vreo
 7. Alcătuieste enunțuri cu cuvintele de mai jos care conțin diftongi ce apar între două cuvinte pronunțate în aceeași silabă: *și-a, ce-i, că-i, mi-a, ne-a, ne-au*

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

1. *Găsește în textul dat diftongii, alcătuiți din vocale și semivocale ce aparțin la două cuvinte. Explică ortografia lor:*

Un tată își povățuia feciorii să trăiască în bună înțelegere, dar ei nu-i luau în seamă vorbele. Într-o bună zi le-a spus el să aducă o mătură.

– Rupeți mătura! – le-a poruncit el.

Ei s-au căznit în fel și chip, dar n-au izbutit. Atunci bătrânul a

desfăcut mătura și le-a spus să rupă fiecare câte o nuielușă. Și tot câte o nuielușă, câte o nuielușă, lesne a fost de rupt mătura. Tata le-a dat un sfat:

- Luați aminte, dacă veți trăi în bună înțelegere, la toate o să țineți piept. Unde-i unul nu-i putere, unde-s mulți puterea crește.

✓ Argumentează concluzia ce reiese din ultima frază: „ Unde-i unul nu-i putere, unde-s mulți puterea crește”.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare. *Selectează numai cuvintele care conțin diftongi: creioane, copii, lacrimioară, pălriile, selectau, doreau, beau, vuiiau, dorea, ștergeau, vuiiau, learcă, pomușoare, inimioară.*

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

A răsărit răsărita la răsăritul soarelui.

VI.

ATELIER CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

✓ *Improvizați un dialog între rândunică și un copil. Folosiți cuvinte cu diftongi.*

PROIECT DE GRUP!

Priviți imaginile de mai jos și discutați despre drepturile copiilor.

Pentru informație:

Un copil cu dizabilități poate învăța într-o școală din comunitate...
Ceilalți elevi învață zilnic de la el lecția prieteniei și toleranței.

§ 7. Triftongul.

Scrierea și pronunțarea grupurilor de litere

I.

TERMINOLOGIE

- **triftong**
- **diftong**
 - *ascendant*
 - *descendent*
- **vocală**
- **semivocală**

II.

LUCRU CU TEXTUL

○ Citește cu atenție textul:
Frunză verde **lăcrimioară**,
Vai de **biata-mi inimioră**.
Mult ești dalbă și frumoasă
Și la inimă **voioasă**
Noaptea-i dulce-n primăvară,
Liniștită, răcoroasă. (Vasile Alecsandri)

- ✓ Despărte în silabe cuvintele evidențiate.
- ✓ Stabilește care sunt vocalele și care sunt semivocalele.
- ✓ Identifică grupurile de sunete formate:
 - dintr-o *vocală* și o *semivocală* pronunțate în aceeași silabă;
 - dintr-o *vocală* și două *semivocale* pronunțate în aceeași silabă;
 - dintr-o *vocală* și două *semivocale* ce aparțin la două cuvinte pronunțate în aceeași silabă.

CĂSUȚA CU IDEI:

Cuvântul „**Aleksandri**” se scrie cu „**cs**” luând în considerație semnătura proprie a autorului.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

OBSERVĂ!

- ✓ Care sunt vocalele și care sunt semivocalele din cuvintele despărțite în silabe în textul de mai sus?
- ✓ Identificați grupul de sunete pronunțat într-o silabă. Ce ați descoperit?

REȚINE!

Triftongul este grupul de trei sunete format dintr-o vocală și două semivocale pronunțate într-o silabă.

ÎMBOGĂȚEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

✓ De obicei *vocala* din triftong se află *între semivocale* (zmeoaică, franțuzoaică, maiou, vedeau, mergeau).

✓ Uneori *ambele semivocale* stau *înaintea vocalei* (busuioacă, duioasă, bălăioară, ploioasă, inimioară).

OBSERVĂ!

Citește textul de mai jos, întitulează-l și analizează grupurile de sunete din cuvintele evidențiate:

Pâinea nu are preț. Mai exact, prețul ei nu se socoate în copeici.

Dacă pâinea se vinde ieftin, încă nu înseamnă, că se obține ușor. O bucată de pâine nu conține în sine numai munca plugarilor, dar și cea a minerilor, metalurgiștilor, zidarilor, brutarilor, morarilor, constructorilor de mașini... Tuturor acestor oameni *le-au* încredințat această sfântă Pâine.

Mă închin cu respect oamenilor muncitori care *mi-au* pus pe masă pâinea rumenă și gustoasă.

NU UITA, COPILE!

Omul muncitor de pâine nu duce dor! Pâinea este sfântă!

DESCOPERĂ!

Triftongii apar și între două cuvinte alăturate pronunțate în aceeași silabă. Acești triftongi se scriu **prin cratimă**.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

1. Înscrie în două coloane cuvintele cu diftongi și triftongi: *vioi, mărșăluiau, greșeau, voievod, roată, luau, viață, beau, știau, tăiau, ambii, pleoapă, lăcrimioară, nouă.*

✓ Împarte aceste cuvinte în silabe.

DESCOPERĂ!

O vocală urmată de un diftong sau un triftong face parte din altă silabă.

IV. MOMENT ORTOGRAFIC

CORECT

să fii bun
să fi mers
greseală
așază

GREȘIT

să fi bun
să fii mers
greșală
așează

V. VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Copie cuvintele de mai jos și subliniați triftongii: *căprioară, mioară, aripioară, leoaică, stăruiau, creioane.*

✓ Observă câte vocale alăturate sunt în cuvântul **creioane** și dacă fac parte din aceeași silabă.

2. Scrie cuvintele următoare completându-le cu litera care lipsește în diftong sau triftong: plâng. au, dor. ai, gh. ară, p. erde, cafen. u.

Înscrieți în două coloane cuvintele cu diftongi și triftongi: *vioi, mărșăluiau, greșeau, voievod, roată, luau, viață, beau, știau, tăiau, ambii, pleoapă, lăcrimioară, nouă.*

APLICĂ!

➤ Întitulează textul de mai jos. Selectați cuvintele care conțin diftongi și triftongi:

Tata i-a adus un Copăcel, iar mama i-a cumpărat hârleț. A luat Radu Copăcelul și hârlețul și a întrebat Pământul unde să sădească Puiul de Pom. Pământul i-a arătat un loc în fundul ogrăzii.

A făcut Radu o groapă, a pus Copăcelul în ea și i-a dat țărână. Apoi i-a turnat o căldare de apă. Noaptea Copăcelul a prins la putere, iar dimineața putea de acum să se legene. Radu se gândea: „Oare cine leagănă Puiul de Pom, că lângă dânsul nu-i nimeni?” Apoi s-a dumerit: „Puișorul de Pom se leagănă singur. I se închină lui Radu, că l-a sădit”. (SpiridonVangheli)

FOLOSEȘTE-ȚI IMAGINAȚIA!

✓ Alcătuieste un text din 5-6 propoziții „La menajerie”, întrebându-ți cuvintele cu diftongi și triftongi: maimuță, lupoaică, tigroaică, ursoaică, leoaică, fiare, pinguinii, vizitatorii.

MOMENTE DISTRACTIVE:

GHICI!

- Din grădina lui Mihai, de sub tufe de urzici, A ieșit un ghem de scai ca să caute furnici. Ce să fie oare, ghici?
- Sigur, nu de dragul lânii dă mereu târcoale stâniei, De dulăi ferindu-și trupul. Cine să fie? Este...

a) vulpea

b) lupul

c) ursul

✓ Alcătuieste enunțuri cu numele animalelor (la genul feminin) de pe imaginile de mai sus. Identifică triftongii.

VI.

ATELIER CREATIV

PROIECT DE GRUP!

Redactează o compoziție:

„Oriunde, oricând poți să înveți.”

Moto: „Omul harnic din ce crește?

Din copilul ce muncește”. (Constantin Dragomir)

§ 8. Hiatul

I.

TERMINOLOGIE

- **vocală**
- **semivocală**
- **vocale în hiat**

II.

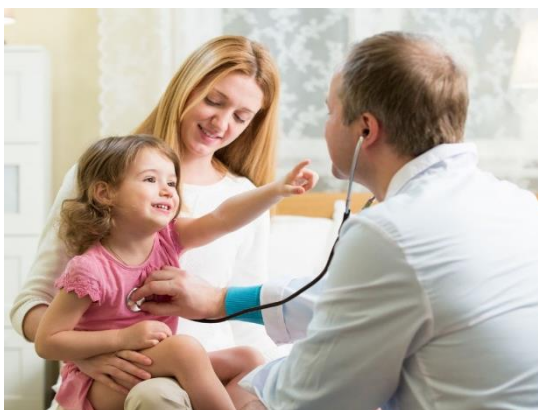
LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Medicul

Cu ce însușiri trebuie să fie înzestrat omul care se pregătește să devină medic?

În primul rând trebuie să-și *iubească* semenii și să fie bun la inimă. Medicul trebuie să fie curajos și îndrăzneț. Un medic adevărat trebuie să fie *mereu* însetat de cunoștințe și foarte *sârguincios*. De medici este nevoie și în timp de pace,

și în timp de *război*. Ei au fost și vor rămâne *participanții* tuturor faptelor mari și mici care se realizează în țara noastră. Ce oameni minunați sunt adevărații medici și ce profesie minunată *si-au* ales ei!

✓ *Stabilește din ce fel de sunete sunt alcătuite cuvintele evidențiate.*
✓ *Precizează din câte litere și din câte sunete sunt alcătuite aceste cuvinte.*

- Identifică diftongii și triftongul din textul de mai sus.
- Ce grupuri de sunete sunt în cuvintele din text *fie, sârguincios, realizează, profesie*.

CĂSUȚA CU IDEI:

- **Medicii au un rol vital în societate: ei sunt cei la care apelăm atunci când starea noastră de sănătate are de suferit.**
- **Sănătatea este darul cel mai frumos și mai bogat pe care natura știe să-l facă. (Michel de Montaigne)**

VIAȚA CUVINTELOR:

Cuvântul „medicină” provine din combinația latină de cuvinte: ars medicina – „arta vindecătoare”, „arta vindecării” .

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

DESCOPERĂ!

- ✓ Despărte în silabe următoarele cuvinte: *real, duel*.
- ✓ Ce ai observat?

REȚINE!

Hiatul apare între două vocale alăturate care aparțin la silabe diferite.

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

CORECT

completa
itinerar¹
îmi, îți, își
chiuvetă

GREȘIT

complecta
intinerar
î-mi, î-ți, î-și
ghiuvetă

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Identifică triftongii și diftongii, indicând poziția vocalelor față de semivocale:

argintiu

inimioară

mioară

aripioare

vreau

lăcrimioare

fuior

piatră

- Găsește exemple de cuvinte care să conțină hiaturile: o-o, u-o, i-e, a-e, i-i, i-a, e-e, o-u, u-e.
- Reprezintă schematic structura cuvintelor din exercițiul 5.
- Desparte în silabe cuvintele următoare și identifică vocalele în hiat: *poet, fiindcă, orhidee, alee, licee, cooperare, biologie, real, aer, trăind, troiță, actual, voință, fiică, prietenie*.

1. *Itinerar – drum pe care se desfășoară o călătorie*

5. Arată care dintre cuvintele de mai jos cuprind vocale în hiat:

<i>aeroport</i>	<i>aerodrom</i>
<i>cereale</i>	<i>alee</i>
<i>poezie</i>	<i>alcool</i>
<i>cooperativ</i>	<i>istorie</i>
<i>creație</i>	<i>coordonare.</i>

6. Se dau cuvintele: *alee, astăzi, au, aurie, auriu, aveau, baie, biologie, băiat, cădeau, ceas, cuib, creier, coseau, coasă, deal, evreu, fier, fluier, fluierau, femeie, fumurii, floare, geam, grai, greu, gheață, ghindă, herghelie, iar, iau, ideal, idee, iepure, ieri, leoaică, mioară, nai, noian, nuia, ospătărie.*

a) Desparte-le în silabe;

b) Grupează-le în tabelul următor, în funcție de ceea ce conțin:

Diftong	Triftong	Hiat
ceas		

7. Precizează cuvintele cu vocale în hiat în următoarele fragmente:

a) „Sălcii, liane, papură și trestii sticleau. Toate lighioanele din adâncuri suiau în zigzacuri spre acele de fulgere ale ploii...”

(Mihail Sadoveanu)

b) „Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,

Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă...”

(Vasile Alecsandri)

c) Un palavragiu l-a rugat pe oratorul Isocrate să-l învețe arta de a vorbi. Acesta i-a cerut o plată dublă.

– Cum așa? s-a mirat palavragiul.

– O plată îți iau ca să te învăț a vorbi, iar alta ca să te învăț să taci.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare

Pe stradă mergea o bătrânică cu un coș cu mere roșii, galbene. Merele erau mari, frumoase. Mergeam în urma bătrâniei și mă gândeam: Ce-aș mai mânca un măr!”. M-am apropiat de dânsa, am luat un măr și l-am ascuns în buzunar.

Bătrâna n-a văzut. Dar deodată s-a întors și mi-a zis:

- Ia vino-ncoace, băiețele, cum te cheamă?

- Petrică, dar mama îmi zice Rică.

- Rică. Frumos îți zice. Ești băiat cuminte?

- Nu știu.

Bătrâna a scos din coș cel mai frumos măr și mi-a spus:

- Ia, mănâncă-l sănătos. E din grădina mea.

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

Ce părere ai despre fapta lui Petrică?

ATENȚIE!

Evitarea hiatului se realizează prin:

- *dispariția unei vocale: respectu-os – respectos /nerecomandat/;*
- *transformarea unei vocale în semivocală – apariția unui diftong: peacolo – pe-acolo, deatunci – de-atunci.*

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

Hrib fript, hârb frânt! Hrib fript, hârb frânt!

Alcătuieți o minicompunere despre hribi.

ÎNVĂȚĂM PRIN JOC!

Jocul didactic „Fals sau adevărat”

Profesorul propune elevilor un șir de *cuvinte cu vocale în hiat sau fără hiat*. Elevii trebuie să le aprecieze prin cuvintele „fals” sau „adevărat”.

Se dau cuvintele: *realizare, închipuit, orizont, băiat, viață, șireată, târzie, autor, manual, bibliotecă, plouă, ciocârlie, pușor, exercițiu, gheață, vorbire, poezie, faună, construit, mușuroi, persoană, trebuie.*

Jocul didactic "Așa da 👍, așa nu 👎"

Profesorul propune elevilor un șir de *cuvinte cu diftongi sau triftongi*. Elevii trebuie să le aprecieze prin semne corespunzătoare cu degetul mare: **da** 👍 sau **nu** 👎

Se dau cuvintele: *vroiau, oaie, leoaică, priveau, iai, iarbă, fugeau, tei, doream, trăiau, mosoare, dăruiau, foarfece, noapte, miere.*

FOLOSEȘTE INTERNETUL

✓ Audiază pe YOU TUBE, pe adresa <https://www.povesti-pentru-copii.com> > .
poezia lui Grigore Vieru „Casa mea” recitată de Fuego.

✓ Selectează din ea cuvinte cu diftongi, triftongi, hiat.

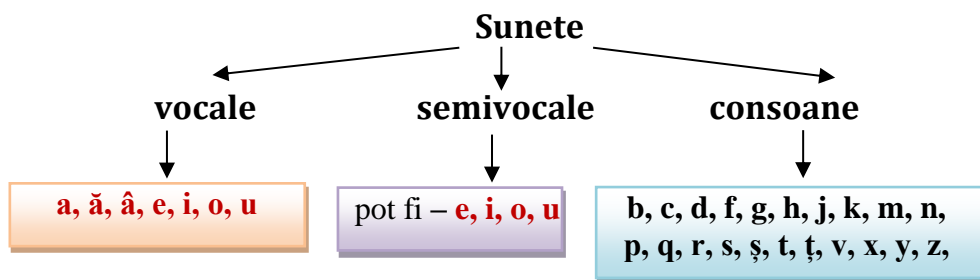
✓ Înscrie-le în caietul de limba română.

Analiza fonetică:

1. Numărul de silabe.
2. Silaba accentuată.
3. Numărul de litere.
4. Numărul de sunete.
5. Sunetele vocale: vocale depline, semivocale, diftongi, triftongi.
6. Consoane.

Model de analiză: Școà-lă – 6 litere, 6 sunete. Sunete vocale: [o], [a], [ă]; [oa] – diftong: [o] – semivocală, [a] – vocală deplină; consoanele: [ș], [c], [l].

TEST DE EVALIARE:

Acum pot...

Punctaj

1. ... **să stabilesc**, că fonetica este:
 - a) știința care studiază literele;
 - b) știința care studiază sunetele limbii;
 - c) știința care studiază părțile de vorbire.

4 puncte
2. ... **să identific**: cuvântul „*genunchi*” este alcătuit din:
 - a) șase consoane și trei vocale;
 - b) șase consoane, două vocale și o semivocală
 - c) cinci consoane, cinci vocale, o semivocală.

4 puncte
3. ... **să precizez**, că toate cuvintele sunt ortografiate corect în șirul:
 - a) Chernuți, sufics, vagon, gheață;
 - b) Kiev, sufix, wagon, geață;
 - c) Kiev, sufix, vagon, gheață.

4 puncte
4. ... **să stabilesc**, că cuvântul „caută” conține:
 - a) un diftong;
 - b) un triftong;
 - c) un hiat.

4 puncte
5. ... **să gădesc** rândul în care sunt cuvinte numai cu diftongi descendenți:
 - a) auriu, iarnă, iertare, ;
 - b) valoare, întotdeauna, gheață ;
 - c) vișiniu, cimpoi, erou.

4 puncte
6. ... **să precizez** cuvântul care este alcătuit din 6 sunete și 8 litere:
 - a) Trofimaș;
 - b) ghiozdan;
 - c) excursie.

4 puncte

Total: 24 puncte

Apreciază-ți competențele (pe nivele):

Calificativ	Inițial	Mijlociu	Satisfăcător	Înalt
Punctaj	6-1	12-7	18-13	24-19

§ 9. Silaba. Silabele accentuate și silabele

I.

TERMINOLOGIE

- silabe
 - cuvinte monosilabice
 - cuvinte bisilabice
 - cuvinte trisilabice
- cuvinte polisilabice
 - silabe neaccentuate
 - silabe accentuate

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Grivna – valuta națională a Ucrainei

Grivna sau *hrivna* ucraineană este moneda națională a **Ucrainei** din 1996, în locul „cuponului” (*karbovanet*), **unitate monetară** temporară, folosită în Ucraina după ce a devenit independentă.

Grivna este subdivizată în 100 copeici. În limba ucraineană, grivna se abreviază „грн.” (hrn.).

Fiecare valută are un simbol convențional: **₴** simbolul grivnei care derivă de la litera **G** din alfabetul chirilic ucrainean (Г).

Situații similare le întâlnim la simbolurile (¥) yen și (€) euro.

- a) *Stabiltște din câte silabe sunt alcătuite cuvintele evidențiate.*
- b) *Precizează din câte litere și din câte sunete sunt alcătuite aceste cuvinte.*
- c) *Reprezintă schematic structura lor.*

DESCOPERĂ!

- ✓ Ce ai observat?
- ✓ Ce conține obligatoriu o silabă?
- ✓ Din câte silabe poate fi alcătuit un cuvânt?

CĂSUȚA CU IDEI:

- Banii nu pot cumpăra fericirea, dar nici sărăcia.
- Omul învățat își poartă bogățiile în sufletul său.
- Cea mai mare bogăție este să fii mulțumit cu ce ai.
- Banii nu aduc învățătura, dar învățătura aduce banii.
- Banul ascuns în pământ, nici crește, nici rodește.

NU UITA!

„Banii pot fi coaja multor lucruri, dar în nici un caz miezul acestora. Ei aduc mâncare, dar nu și poftă; medicamente, nu și sănătate; cunoștințe, nu și prieteni; servitori, dar nu loialitate; zile de bucurie, nu și liniște și fericire.” Henrik Ibsen

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REȚINE!

O vocală sau un grup de sunete care conține o vocală și se rostește printr-un singur efort respirator se numește **silabă**.

Silaba se rostește printr-o singură deschidere a gurii.

- O silabă conține numai o vocală /**lu-mi-nă**/.
- Silaba poate fi formată:
 - ✓ dintr-un singur sunet (vocală!): *a-ca-să; a-proa-pe;*
 - ✓ din mai multe sunete alăturate *bâ-ie-țan-dru;*
- Cuvintele pot fi:
 - ✓ *monosilabice: ac, port, fac.*
 - ✓ *bisilabice: ma-ma; car-te.*
 - ✓ *trisilabice: cân-tâ-reț; a-le-e.*

NOTĂ

Aceste reguli sunt valabile și dacă în locul vocalelor se află un diftong sau un triftong.

REȚINE!

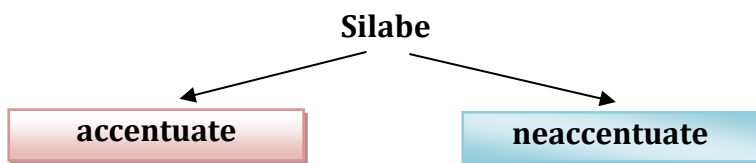
Uneori, silaba poate fi alcătuită din două cuvinte unite prin cratimă.

Uneori, silaba poate fi alcătuită dintr-un cuvânt și începutul sau sfârșitul altui cuvânt.

- ✓ Citește corect cuvintele respectând accentul: *autobus, mergem, treceți, tractor, fotografie, catalog.*
- ✓ Despărțește în silabe următoarele cuvinte și arată ce reguli ai aplicat: *transformare, subordonat, internațional, neîncrezător.*

REȚINE!

Un cuvânt poate avea o singură silabă **accentuată** /pronunțată mai intens/. De exemplu: *co-pi-lă-ri-e, a-u-to-bus.*
Celelalte silabe, care nu au accent, se numesc **neaccentuate**.

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Scrie versurile de mai jos, despărțindu-le în silabe, ca și cum le-ai rosti la o numărătoare:

Eu în roată vă adun,
Și silabele vă spun
Deslușit, cu voce tare,
Să audă fiecare.
Și nu sunt de vină, nu,
De-i ieși acuma tu. (Elena Farago)

- ✓ Citește cu atenție enunțul: *Mi-aduc aminte* de dulcea mea copilărie.
- ✓ Despărte în silabe cuvintele evidențiate *mi-aduc aminte*.

OBSERVĂ!

Silaba **de-i** cuprinde două cuvinte: **de** și **-i** (cu sens de vei).

Cuvintele **mi-aduc aminte** se despart în silabe în felul următor:
mi-a/-duc a-min-te.

CONSTRUIEȘTE!

Construiește câte o propoziție cu cuvintele date: *de-i, mi-aduc aminte*.

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Desparte în silabe cuvintele evidențiate din textul de mai jos:

Știu: cândva, la miez de **noapte**

Sau la **răsărit** de soare,

Stinge-mi-s-or ochii mie

Tot de-asupra **cărții** Sale.

(Grigore Vieru)

✓ *Stabilește numărul de silabe în fiecare cuvânt.*

✓ *Pune accentul în fiecare cuvânt; găsește silaba accentuată.*

2. Subliniază formele corect accentuate din perechile de mai jos:

antic/antic, bolnav/bolnav, caracter/caracter, ferigă/ferigă, hatman/hatman, corector/corector, gingaș/gingaș, mantie/mantie, rucsac/rucsac.

✓ *Identifică silabele accentuate.*

3. Desparte în silabe cuvintele evidențiate din textul de mai jos:

a) „Noapte, tu ești sclava neagră a veciei, iară eu sunt **regină**...

Fără mine, neștiută, **vecinic** ai fi **pribegit**,

Ca un ghem de **întuneric** dat de a dura-n
nesfârșit.

Umilită, pleacă-ți fruntea și-naintea
mea te-nchină.

Noapte, sunt a ta regină.

(Alexandru Vlahuță)

b) „O mireasmă fină, călduță parcă și
dulce, și astăzi se trezește în mine,
după ani și ani, o dată cu viziunea din
copilărie înecată într-o albă liniște.
Căsuțele curate și văruite proaspăt în

primăvară **sticleau** tainic din geamuri... Totul era proaspăt și curat sub cer albastru.” (Mihail Sadoveanu)

- Analizează fonetic cuvintele evidențiate, indicând:
- numărul de silabe, felul lor, accentul;
 - vocale și consoane;
 - numărul de litere și sunete;
 - diftongi, triftongi, vocale în hiat.

4. Grupează cuvintele în funcție de numărul silabelor: *mono-, bi-, tri-, polisilabice*:

<i>stejar</i>	<i>bunăvoință</i>	<i>patrie</i>
<i>prietenie</i>	<i>Decebal</i>	<i>popor</i>
<i>sunet</i>	<i>miel</i>	<i>baci</i>
<i>ploaie</i>	<i>codru</i>	<i>clopot</i>

5. Alege varianta în care toate cuvintele sunt despărțite corect în silabe:

- Ag-la-ia, cup-ru, pan-uc-ra-i-nea, feb-ru-a-rie;
- Ag-la-ia, cu-pru, pan-u-cra-i-nea, fe-bru-a-ri-e;
- A-gla-ia, cu-pru, pan-u-cra-i-nea, fe-bru-a-ri-e;
- A-gla-ia, cup-ru, pa-nu-cra-i-nea, fe-bru-a-ri-e.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

➤ Transcrie textul de mai jos, despărțind cuvintele în silabe și subliniază silabele accentuate:

- „ – De vânzare ți-i găinușa ceea, măi băiete?
– De vânzare, moșule!
– Și cât cei pe dânsa?
– Cât crezi și dumneata că face.”

(Ion Creangă)

ATENȚIE!

✓ Identifică în textul de mai sus două cuvinte ortografiate greșit. Indică forma lor corectă.

✓ Care este semnificația expresiei „Cât crezi că face.”

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

Retevei de tei pe miriște de mei sau
Ciritei de tei pe miriște de mei.

Eu nu-ți spun ceea ce-ți spun,
Eu îți spun numai să-mi spui
Ceea ce nu ți-am spus eu.

ÎNVĂȚĂ JUCÂNDU-TE!

❖ „Jocul cu silabe”

Învățătorul numește o silabă. Elevii vor numi cuvinte:

- a) care încep cu silaba dată;
- b) care se termină cu silaba dată;
- c) cu silaba dată la mijlocul cuvântului.

Elevii vor preciza numărul de silabe din cuvintele numite de ei și silaba accentuată.

§ 10. Regulile fonetice de despărțire a cuvintelor în silabe

I.

TERMINOLOGIE

➤ silabă	diftong
➤ liniuța de despărțire în silabe	triftong
➤ cratima	vocale în hiat

II.

LUCRU CU TEXTUL

- Citește cu atenție textul:

A fost demult, în vremea veche, o **împărăție** mare de care ascultau multe **neamuri** ale pământului. **Oamenii** care au ridicat pe **lume** acea putere se numeau romani.

Scaunul împărăției era la **Roma**. Iată însă că s-a găsit un neam care s-a ridicat cu armele împotriva lor bătănd război tare și cu **izbândă**. Acel neam trăia în **Dacia**, adică în **locurile** unde trăim noi acum.

Dar a venit în scaunul împărăției Traian. El și-a îndreptat privirile asupra **Daciei**, țară bogată în grâne, vite și aur. Drept aceea, el a adunat oști multe, a venit în Dacia și a dat câteva războaie împotriva **dacilor**, conduși de regele lor Decebal.

Cu toate că dacii au luptat cu o îndârjire fără seamăn, victoria a fost de partea **romanilor** care aveau o armată mai numeroasă, mai bine înarmată... Dacia a fost transformată în **provincie** romană.

Încet-încet, în timpul îndelungatei **stăpâniri** romane, dacii s-au amestecat cu romanii, au învățat limba lor și astfel s-a născut un popor nou, poporul român, și s-a format **limba** română.

(Mihail Sadoveanu)

- ✓ Ce știi despre formarea limbii române?
- ✓ Stabiltște din ce fel de sunete sunt alcătuite cuvintele evidențiate.
- ✓ Observă ortografia cuvintelor din text: *și-a, s-a, s-au, încet-încet*.

NU UITA!

Cine-și uită strămoșii și limba e ca un râu fără izvor, ca un arbore fără rădăcini.

- Despărțește în silabe cuvintele evidențiate din textul de mai sus stabilind felul cuvintelor:
 - ✓ *după numărul de silabe; după accent.*
 - a) *după numărul de silabe; b) după accent.*

CĂSUȚA CU IDEI:

- Pentru mine, limba română e distanța dintre inimă și umbra ei, care se numește suflet. *(Fănuș Neagu)*
- Trăiască frumoasa și cumintea limbă română! Fie în veci păstrată cu sfințenie această scumpă Carte-de-boierie a unui neam călit la focul atâtor încercări de pierzanie. *(Ion Luca Caragiale)*
- Limba română la sine acasă e o împărăție bogată, căreia multe popoare i-au plătit banii în aur. A o dezbrăca de averile pe care ea le-a adunat în mai bine de 1000 de ani, înseamnă a o face din împărăteasă cerșetoare... *(Mihai Eminescu)*

1. **Provincie** – teritoriu cucerit de romani în afara Italiei

REAMINTEȘTE-ȚI!

Diftongul este grupul de două sunete alăturate formate dintr-o vocală și o semivocală pronunțate într-o silabă.

Triftongul este grupul de trei sunete format dintr-o vocală și două semivocale pronunțate într-o silabă.

Hiatul apare între două vocale alăturate care aparțin la silabe diferite.

1. Precizează câte consoane se află între două vocale în cuvintele despărțite în silabe: *pâine, stropeală, tigroaică*.
2. Câte vocale conține o silabă?
3. La sfârșitul rândului, cratima nu trebuie să fie confundată cu liniuța de despărțire în silabe.

OBSERVĂ!

Silaba este formată dintr-o vocală sau dintr-un grup de sunete care conține o vocală rostite printr-un singur efort expirator.

DESCOPERĂ!

- Prin ce deosebim semivocalele de vocale?

NU UITA!

Sunetele limbii române sunt: *vocalele, consoanele, semivocalele.*

OBSERVĂ!

- Care sunt regulile de despărțire a cuvintelor în silabe.

Despărțirea cuvintelor în silabe

- Precizează câte consoane se află între două vocale în cuvintele despărțite în silabe: *pâine, stropeală, tigroaică*.

EXPLICĂ!

- Desparte în silabe cuvintele din enunțul următor și identifică diftongii, triftongii și vocalele în hiat:

Leoaica și ursoaica trăiau triste în cuștile lor la grădina zoologică, deoarece nu puteau s-o părăsească.

REȚINE!

- Dacă o consoană se află între două vocale /**V-CV**/ : *lu-na*; *co-pac*, despărțirea se face înaintea consoanei.
- Un grup de două consoane așezate între două vocale /**VC-CV**/: *mun-te*, *car-te*, despărțirea se face între cele două consoane.
- Dacă grupul de consoane începe cu **b, c, d, f, g, h, p, t, v**, iar a doua consoană este **l** sau **r**: *a-flat*, *a-cru*, *mi-cro*, *co-dru*, *su-ffi*, *me-tru*, *co-vrig*, *a-gri-col*, despărțirea se face înaintea grupului.
- Dacă prima consoană a grupului consonantic este **l** sau **r**, despărțirea se face între ele: *soar-tă*, *gâr-lă*, *șo-pâr-lă*, *al-bă*, *al-tul*.
- Un grup de trei consoane între două vocale /**VC/CCV**/: *în-gri-jiți*, *cin-stit*, *pen-tru*, despărțirea se face după prima consoană.
- Dacă grupurile sunt: **lpt, mpt, ncș, nct, ncț, rct, rtf, ndv, stm** – *jert-fă*, *punc-taj*, *sculp-tor* – despărțirea se face după a doua consoană.
- Grupuri de două vocale (**hiat**) *a-ici*, *i-de-al*, *u-ri-aș*, despărțirea se face între cele două vocale.
- Când o vocală e urmată de un **diftong** sau **triftong**, despărțirea se face înaintea acestora: *no-uă*, *vo-iau*, *a-ce-ea*, *tă-iair*.
- În cazul unor **cuvinte compuse** din două sau mai multe silabe, la despărțirea în silabese țin seama de elementele componente ale acestora: *port-a-vi-on*, *unt-de-lemn* (după DOOM2: *an-tarc-tic/ant-arc-tic*).

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

Ortograma **c-or**:

Lasă **c-or** veni ei.

Lasă **că vor** veni ei.

Noi cântăm în **cor**.

Noi cântăm în **grup**.

Ortograma **no-r**:

Poate **n-or** cere mult.

Poate **nu vor** cere mult.

Un **nor** călător e pe cer .

APLICĂ!

Construiește câte o propoziție în care cuvintele date să se scrie diferit: **c-or, cor; n-or, nor**.

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTIȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Desparte în silabe cuvintele evidențiate din textul de mai jos și arată ce reguli ai aplicat:

Sus în **brazii** de pe **dealuri**
Luna-n urmă ține strajă,
Iar **izvorul**, prins de vrajă
Răsărea sunând din valuri...

(Mihai Eminescu)

2. Desparte în silabe următoarele cuvinte și încercuiește diftongii și triftongii: *furioasă, ploaie, steaua, suiai, tăia, voiau, voios, zmeoaică*.
3. Desparte în silabe următoarele cuvinte și arată ce reguli ai aplicat: *alee, alfel, cadru, european, exemplu, fuție, subiect, reîntregesc, florăreasă, cale, primăvăritic, ușor, binevoitor*.
4. Scrie cuvinte care să conțină diftongii: *ai, au, ai, ea, ei, eu, ia, ie, iu, oa, ui* și triftongii: *eai, eau, iau, oai*.
5. Arată din ce tipuri de sunete sunt alcătuite cuvintele: *arbori, ghindă, boare, veghea*.
6. Marchează cu semnul specific semivocalele din textul următor. Puneți într-un dreptunghi diftongii din această strofă.

*Bolta și-a cernit năframa
Ca o mamă întristată,
Floarea-soarelui pe câmpuri
Pleacă fruntea-ngândurată.*

(Octavian Goga)

7. Desparte în silabe primele două versuri și arată cum sunt cuvintele după numărul de silabe din care sunt alcătuite.
8. Identifică vocalele, semivocalele, diftongii și triftongii din cuvintele de mai jos: *abia, astăzi, ieri, auriu, au, aveau, aeroport, bietul, bou, biată, biologie, bieții, băiat, baie, alee, credeau, ceas, coif, cuib, cui, creier, cădeau, coseau, cosiră, coasă, dau, deal, clădeau, doi, fluier, femeie, fumurii, floare, geam, grai, gheață, ghindă, iar, iepure, ieși, iau, ideal, idee, îndoială, încheagă, luna, luai, learcă*.
9. Construieste cuvinte cu diftongii: *ea, ie, oi, ai, au* și cu triftongii: *eau, iai, oai*.

10. Arată care dintre cuvintele de mai jos cuprind vocale în hiat: aeroport, aerodrom, cereale, alee, poezie, alcool, cooperativă, istorie, vie, creație, coordonare, respectuos, aspectuos, casierie.
11. Desparte în silabe cuvintele de mai jos. Arată apoi regula folosită: *accent, acru, acrită, adjunct, alarmat, agricol, agronom, african, alcool, aleg, altruism, alteori, altminteri, antract, anticariat, an, ambiguu, ambiție, ambrozie, aortă, aprilie, aparent, asprit, astru, aștrii, astre, astăzi, astfel, axă, banchet, baie, corp, casă, căscioară, castravete, cartof, catrința, conuri, copci, certuri, cerbi, contează, culme, cuie, conjuncție, ctitorie, declin, desfac, dreptunghi, dreptate.*
12. Arată câte litere și câte sunete au cuvintele de mai jos: *cartof, ce, ceas, cerere, cercei, cheiță, chiar, chin, cincii, cincime, coarne, corp, curățenie, examen, excavator, excelent, exemplu, exersa, exprima, explicație, geam, gheață, ghem, ghicitoare, ghindă, gard, kilogram, kiwi, unchi.*
13. Completează cuvintele următoare, punând literele corecte - **â/î**:
...ncepe, ne...ceput, ne...cep...nd, bine...nțeles, ne...nțeleg...nd, rom...naș, s...mbătă, ...ng..ndurat, ...ntunec..nd, d..nsul, printr...nsul.
14. Completează cuvintele următoare cu grupul de litere **-mp-/-mb-**, apoi construiește câte o propoziție cu fiecare: *î.....răcat; li...ezise, câ...., septe..rie, li..ut, zâ..itor, li....ezit.*
15. Arată câte litere și câte sunete au cuvintele date: *carte, ce, cearceaf, cercei, cheie, chiar, cherestea, ceas, cincii, corp, exprim, explic, enunț, flux, geam, genunchi, geamăt, ghicitoare, kilogram, unchi, unghie, ticsit, taci.*
16. *Precizează care sunt vocalele în hiat din cuvintele: aeroport, aerodrom, alcool, alee, aspectuos, casierie, cereale, cooperativă, coordonare, creație, fastuos, istorie, lua, poem, poezie, respectuos, trotuar, vie.*
17. Cuvântul *seamăn* conține:
- 3 vocale;
 - 2 vocale și o semivocală;
 - 1 vocală și 2 semivocale;
 - 3 semivocale.
18. Pune accentul în cuvintele subliniate în propozițiile de mai jos:
- Țăranul muncește *țarina*.
 - Țarina* a sosit la palat.
19. Desparte în silabe următoarele cuvinte:
 sculptor, vârstă, punctaj, castravete, cariocă, trompetă, boxer.

REȚINE!

❖ Câteva reguli de scriere și de pronunțare literară:

- După -ș - și -j - se scrie și se pronunță **a, e** sau **i**, și **nu ea, ă** sau **â**.

Exemplu: în rădăcina cuvântului: *așază, înșală, mușama, șapcă, jale, jar.*

✚ **Apostroful** marchează grafic căderea accidentală a unor sunete de la începutul, de la mijlocul sau de la sfârșitul unui cuvânt.

Exemplu: „*Un' te duci?*”; „*Las'pe mine!*”; „*De la munte pân'la mare*”; „*Dom'le*”; „*'mneata*”.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare

E toamnă

E toamnă iar. Mă uit pe geam și un soare nu foarte prietenos îmi face cu mâna. Copacul din fața casei, pare puțin speriat de ce i s-a întâmplat: toate frunzele i s-au îngălbenit și au început să-i cadă jos. În bătaia firavă a vântului pare că-și tot învârte crengile în stânga și-n dreapta și încearcă să-și adune din nou frunze.

MOMENTE DISTRACTIVE!

Anotimpul frunzelor uscate,
Lăzilor cu roade încărcate.
Anotimpu-n care noaptea crește
Și în care vremea se răcește.

Din mugur ea răsare
Verde se deschide-n soare
Și trăiește, până când
Vine toamna, cu-al său vânt
S-o trântescă la pământ.

Miezul, doar, e de mâncat.
Coaja e de aruncat.
Și în sac se pot păstra
Sparte, doar, se pot mânca.

ÎNVĂȚĂ JUCÂNDU-TE!

❖ Jocul didactic „Ce s-a schimbat?”

✓ Schimbă o literă din substantivul „coamă” și vei obține, pe rând, alte substantive care denumesc:

1. *partea din spate a unui animal;*
2. *partea care acoperă miezul pâinii;*
3. *foaie de hârtie;*
4. *unealtă agricolă;*
5. *parte a corpului animalului.*

✓ Înlocuiește ultima literă a cuvintelor următoare cu una potrivită pentru a crea noi cuvinte: *alee, bou, cot, da, el, fac, garf, hăț, ista, jac, lac, mei, nor, om, par, rai, suc, șic, tun, țac, unt, vid, zor.*

ATENȚIE!

➤ Evită cuvintele vulgare!

Exemplu: *ban – bac, bag, bai, bal, bas, bat.*

✓ Desparte în silabe cuvintele de mai jos; subliniază cuvintele cărora li se pot aplica două posibilități de despărțire în silabe: *accent, acru, adjunct, alarmat, agricol, agronom, african, alcool, aleg, an, alteori, aprilie, astru, astre, astăzi, astfel, atletism, axă, banchet, baie, corp, castravete, cartof, conuri, copci, certuri, cerbi, contează, culme, cuie, ctitorie, desfac, dreptunghi, dreptate, punctuație.*

✓ Scrie patru propoziții dezvoltate în care toate cuvintele să înceapă cu același sunet/aceeași literă.

✓ *Lasă forma corectă a despărțirii în silabe a cuvintelor:*

pisica		săpunul		mașina
pi – si – ca		săp – u – nul		ma – șin – a
p – isi – ca		să – pu – nul		ma – și – na
pi – sic – a		să – pun – ul		maș – i – na

FOLOSEȘTE INTERNETUL

Intră pe YOU TUBE, pe adresa **Exerciții interactive #01 – Jocuri Cu Silabe – YouTube** și învață prin joc a despărți cuvintele în silabe.

FOLOSEȘTE-ȚI IMAGINAȚIA!

Alcătuiește o scurtă povestire pe tema „*Pasiunile copiilor*”, după imaginile de mai sus. Folosește cuvinte ce conțin *diftongi*, *triftongi*, *vocale în hiat*. Evidențiază aceste cuvinte.

§ 11. Accentul lexical. Folosirea corectă a accentului în limba română

I. TERMINOLOGIE

- **accentul lexical**
- **silabe accentuate**
- **silabe neaccentuate**

II. LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Cum să evităm problemele financiare?

Care este primul lucru ce îți vine în minte atunci când te gândești

la bani? Ce ai face dacă ai avea mulți bani?

De cele mai multe ori, ne gândim la bani atunci, când avem o problemă. Experiențele legate de bani au rolul de a ne învăța că nu întotdeauna facem cele mai potrivite alegeri. Așa cum banii te pot ajuta să ieși dintr-o situație neplăcută, la fel de bine îți pot da peste cap planurile. Trebuie să încercăm să ne controlăm cheltuielile.

Nu uita să economisești în fiecare zi câte puțin și vei simți marea diferență atunci, când va apărea o situație neprevăzută, iar tu vei avea posibilitatea de a ieși foarte ușor din încurcătură. Învăță-te să cheltuești inteligent!

✓ *Indică cuvintele-cheie din fiecare propoziție. Pronunță-le mai intensiv.*

✓ *Stabilește care este silaba accentuată în fiecare cuvânt.*

CĂSUȚA CU IDEI:

„Există atâtea lucruri în viață mai importante decât banii, dar îți trebuie cu adevărat bani pentru a le obține.” Groucho Marx

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REAMINTEȘTE-ȚI!

✓ **Numai o silabă dintr-un cuvânt este accentuată.**

Silaba este o unitate a limbii alcătuită din cel puțin un sunet vocal, ce se rostește printr-un efort respirator.

- ✓ Dă exemple de cuvinte monosilabice și plurisilabice.
- ✓ Cum accentul poate deosebi înțelesul cuvintelor.

REȚINE!

Accentul reprezintă pronunțarea mai intensă a unei silabe dintr-un cuvânt. În cuvintele plurisilabice silaba accentuată e pronunțată mai intens. Celelalte silabe sunt neaccentuate.

EXPLICĂ!

- ✓ Identifică pe ce silabă cade accentul în cuvintele următoare începând de la ultima silabă: *ac-tor*, *pre-ve-de-re*, *ca-me-ră*, *la-po-vi-ță*, *șap-te-spre-ze-ce*

NOTĂ!

În limba română accentul nu are loc fix.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

1. Citește în gând cele scrise. Pune accentele în cuvintele polisilabice, rostește-le distinct.

Dulcea mea copilărie
Nu te voi uita nicicând
Tu ești ca o floare pe câmpie
Eu te voi purta mereu în gând.

(Vladimir Potlog)

2. Pune accentul în cuvintele date, apoi rostește-le: *diriginte*, *colaborator*, *instructor*, *conductor*, *catalog*, *director*, *uniformă*, *trimestru*.

3. Citește poezia. Determă care sunt silabele accentuate și cum alternează ele cu cele neaccentuate.

Răsare luna drept în față,
Un rai din basme văd printre pleoape.
Pe câmp un val de argintie ceață,
Sclipiri pe cer, văpaie peste ape.
Un buciom cântă tainic cu dulceață.
Pe frunzele uscate sau prin înaltul ierbii

Părea c-aud venind în cete cerbii. (*Mihai Eminescu*)

4. Explică sensul cuvintelor: *basme, văpaie, bucium*, folosind dicționarul explicativ. Observă ce accent au aceste cuvinte.

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

Ortograma **să-ți**:

Stai **să-ți** spun ceva.

Să îți spun ceva.

Să-ți amintești de această zi.

Să îți amintești.

Ortograma **să-mi**:

Să-mi povestești cum a fost.

Să îmi povestești.

Te rog, să **nu-mi** iei mărul!

Să **nu îmi** iei.

APLICĂ!

Construiește câte o propoziție cu cuvintele date: **să-ți, să-mi, nu-mi**.

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Citește textul. Evidențiază prin accentuare cuvintele ce au o importanță deosebită:

Modul sănătos de viață

Toți ne dorim o viață lungă și fericită, unde boala și necazurile să nu ne atingă. Însă ce facem pentru a ne atinge acest țel? Mai mult de

80% din sănătatea ta depinde de modul în care te hrănești, dacă faci sau nu sport, dacă te odihnești, ce emoții și sentimente experimentezi. Restul de 20% este transmis genetic sau are legătură cu mediul înconjurător. Cu alte

este suma alegerilor mici pe care le faci în fiecare zi, care au o influență pe termen scurt sau lung asupra ta.

2. Desparte cuvintele din următorul enunț în silabe, punând fiecare silabă accentuată într-un dreptunghi:

S-au bucurat că o colegă a câștigat întrecerea.

3. Arată pe ce silabă se pune corect accentul în cuvintele de mai jos:
- antic • duminică • ianuarie • regizor
 - bolnav • dușman • jilav • sever
 - caracter • editor • matur • casetofon
 - debut • fenomen • nobil • vizavi
4. Indică silaba accentuată a cuvântului evidențiat în următoarele enunțuri:
- Am cerut **copii** de pe acte.
 Văd în curte niște **copii**.
 Aveam o **companie** plăcută.
 O **companie** participă la concurs.
5. Folosindu-te de dicționarul ortografic, alege cuvintele care sunt accentuate corect: *indùstrie – industrie, biogrâfie – biografie, automobil – àutomobil, televizò – televizor, dirèctor – director, tractor – tràctor, sèctor – sector, troleibùz – trolèibuz.*
6. Ce rol au accentele în perechile de cuvinte: *adună – adună, cântă – cântă, comedie – comedie, acele – acele, paralele – paralele?*
7. Arată cum sunt cuvintele de mai jos din punct de vedere al numărului de silabe: *albină, dor, înființată, rar, alee, geografie, măsea, scaun.*
8. Citește propozițiile pronunțând cuvintele evidențiate în așa mod ca de fiecare dată să se schimbe parțial sensul.
- Au sosit** musafirii. Au sosit **musafirii**.
Au sosit musafirii! Au sosit musafirii?
9. Citește în gând textul și stabilește ce cuvinte pot fi accentuate. Citește cu glas textul accentuând cuvintele alese.
 Ori să taci, ori să spui lucruri care prețuiesc mai mult decât tăcerea. Mai degrabă aruncă la întâmplare o piatră decât să folosești un cuvânt de prisos sau fără de folos. Nu spuneți puțin în cuvinte multe, ci spuneți mult în cuvinte puține. (*Pitagora*)
10. Precizează pe ce silabă cade accentul în următoarele cuvinte: *parter, călimară, prinderea, chelneriță, douăsprezece.*
11. Precizează care este rolul accentului în cuvintele omografe. Dați exemple.
- Model.** Un gospodar își face două **care** să **care** cu ele fânul.
12. Diferențiază omografele următoare punând corect accentul și precizați-le sensul, folosindu-le în propoziții: *torturi, sculă, cântă, umbrele, era.*
13. Pune accentul în cuvintele: *regizor, hrisov, antic, hering, torpedo, debut, corector, invers, legitim, radar, simbol, matur, poteră, prevedere, editor, butelie, verigă, vatman.*

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

➤ **Ajut-o pe Anișoara** să găsească greșala în textul de mai jos (Textul e citit de către profesor fără a pune accentul corect pe cuvântul „copii”).

Într-o zi Anișoara spuse profesorului său: Am citit ieri în ziar propoziția: „Niște **copii** au găsit în pustiu în Arabiei niște **copii** vechi de mare preț”. Cum **copiii** au găsit niște **copii** și încă „vechi, de mare preț”? Nu înțeleg. Probabil că în ziar e o greșală de tipar.

Profesorul gândi o clipă, zâmbi și apoi răspunse Anișoarei:

N-ai dreptate. E scris corect. Greșala e a ta.

✓ Care e greșala Anișoarei?

VORBEȘTE ȘI SCRIE CORECT!

Citește în gând versurile și gândește-te ce cuvinte pot fi accentuate.

Citește cu glas poezia accentuând cuvintele alese.

Afară-i toamnă, frunza-mprăștiată,
Iar vântul svârlă-n geamuri grele picuri;
Și tu citești scrisori din roase plicuri
Și într-un ceas gândești la viața toată.
Pierzându-ți timpul tău cu dulci nimicuri,
N'ai vrea ca nimeni-n ușa ta să bată;
Dar și mai bine-i, când afară-i sloată,
Să stai visând la foc, de somn să picuri.
Și eu astfel mă uit din jet de gânduri,
Visez la basmul vechiu al zânei Dochii,
În juru-mi ceața crește rânduri-rânduri...

(Mihai Eminescu)

✓ Explică ortografia cuvintelor scrise prin liniuță.

VI.

ATELIER CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

✓ Citiți în gând textul. Determinați accentele. Organizați o întrecere la citirea expresivă a acestui text. Citiți pe roluri.

Iapa, mînzul și lupul

Într-o vară iapa a plecat de dimineață cu mînzul la drum, se întâlnește cu un lup bătrîn. Lupul o întrebă pe iapă de nu vinde mînzul. Atunci iapa i-a răspuns că-l vinde:

- Dar cât costă? Întreabă lupul.
- Uite că e scris pe copita piciorului drept de dinapoi. Iapa a ridicat piciorul, dar lupul nu vedea nimic scris.

Atunci lupul:

- Nu se vede nimic.

Iapa răspunde:

- Dă-te mai aproape, că e scris mărunțel, cumătre, dumneata ești bătrân, ți-i tare greu să vezi.

Lupul se apropie, da iapa – sfâr! drept în capul lui.

Iapa și mânzul și-au văzut de drum, iar lupul a rămas la pământ.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

1. Jocul didactic „Care e silaba accentuată?”

Profesorul scrie pe tablă un șir de cuvinte fără a le rosti, apoi propune elevilor să citească câte un cuvânt. Elevul care citește greșit cuvântul este corectat, apoi trece la tablă și pune corect accentul pe silaba cuvenită, repetând cuvântul de două-trei ori. Este învingător elevul care citește corect toate cuvintele: *alfabet, altuia, armonie, viciu, garanție, gladiator, declamator, dincolo, document, dolar, expeditor, jaluzele, geometrie, zoologie, calculator, televizor, compozitor, catalog, constructor, maestru, melancolie, melodie, mijloc, ortografie, pijama, pedagogie, profesor, precaut, raport, simbol, transport, fantezie, fotograf.*

✓ Alcătuiește câte o propoziție cu 5 din aceste cuvinte.

2. Jocul didactic „Continuă fraza”

Fiecare elev spune un cuvânt (unelte sau îmbrăcăminte).

Model. *Mătușa mea a mers în oraș și a cumpărat o greblă.*

Mătușa mea a mers în oraș și a cumpărat o greblă și o căciulă.

§ 12. Pronunțarea numelor proprii străine

I.

TERMINOLOGIE

- **nume proprii**
- **accent lexical**
- **silabe accentuate**
- **silabe neaccentuate**
- **ortografie**

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Noaptea de iarnă este cel mai neprietenos lucru posibil. Temperaturile foarte mici fac din orice plimbare în noapte o activitate imposibilă. Încremenirea naturii se transferă încetul cu încetul asupra oricărui om, care îndrăznește să iasă din casă. Oricât de înfoclit ar fi omul acela, gerul năpraznic pătrunde prin cea mai mică deschizătură a hainelor și pune stăpânire pe el, asemenea unui duh necurat. Singurul care se află în elementul său în nopțile de iarnă este crivățul.

Fără nicio muștrare de conștiință, crivățul își aruncă răsuflarea turbată și friguroasă asupra naturii. Nimic nu-i scapă! Copaci, vegetație, râuri, pâraie toate cad pradă înghețului său din care-și vor

reveni cu greu. Nici animalele nu sunt ferite de atingerea sa nefastă. În încercarea de a scăpa de contactul cu temperaturile scăzute, animalele se cuibăresc cât mai adânc în măruntaiele pământului.

✓ *Ce știi tu despre iarnă? Află ceva nou despre ea, amintește-ți despre o noapte cu crivăț aspru și povestește-le și colegilor tăi.*

✓ *Identifică cinci cuvinte cu accentul pe a doua silbă și cinci cuvinte cu accentul pe ultima silabă.*

CĂSUȚA CU IDEI:

➤ Crivățul spulberă steluțe de zăpadă la nesfârșit.

➤ „Iarna ducea ziua la culcare mai devreme, ca să nu răcească.” (Martin Page)

➤ „Binecuvântat este sezonul care adună toată lumea într-o conspirație a dragostei.” (Hamilton Wright Mabi)

➤ „Îmi plac aceste zile reci, cenușii de iarnă. Astfel de zile îți permit să îți savurezi o autentică stare de melancolie.”

(Bill Watterson)

➤ Atunci, când sunt fericiți, oamenii nu mai bagă de seamă dacă în jurul lor stăpânește vara sau iarna.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REAMINTEȘTE-ȚI!

Accentul lexical în limba română poate cădea pe orice silabă din cuvânt.

Cum se ortografiază numele proprii.

OBSERVĂ!

✓ Pronunță următoarele nume proprii: Șevcenko, Madonna, Dnepropetrovsk, Daniil Sihastru, Alecu Russo, Denis, Ilaria, Ecaterina. Pe care silabă cade accentul?

✓ Pronunță corect pronumele personale: eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele.

✓ Pune accentul și pronunță cuvintele: echipă, egal, econom, elegant, evaluare, ezită.

✓ Cum se pronunță cuvintele scrise cu litera **e** la începutul cuvântului. Cum se pronunță numele proprii străine.

REȚINE!

În majoritatea neologismelor, la început de cuvânt și de silabă după vocală se scrie e și se pronunță [e]: ecran, elev, epocă, era, examen; aed, aerodrom, alee, coexistența, poem, agreez, creez, efectuez.

În pronumele personale și în formele verbului a fi se scrie e, dar se pronunță [ie]: eu, el, ei, ele, ești, este, e, eram, erai, era, erați, erau.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Pronunță și scrie corect numele proprii.

Guy de Maupassant, Jack London, Agatha Christie, Sylvia Plat, Simone de Beauvoir, Ida Julia Pollok, Jane Austen, Robinson Crusoe, Adam Mickiewicz, Jules Verne, Mark Twain, Tom Sawyer, Heinrich Heine. (Scriitori din literatura universală)

REȚINE!

- Conform îndreptarului ortografic, ortoepic și de punctuație, numele proprii străine se scriu cu ortografia limbilor respective, atunci când acestea folosesc alfabetul latin: *Bordeaux, München, Petöfi, Racine, Shakespeare, Yale, Quintilian, Wall Street* etc., și se pronunță ca în limba din care provin.

- În scrierea și pronunțarea în limba română a numelor proprii – de persoane și de locuri – străine din limbi scrise numai sau și cu alfabetul latin se respectă grafia și pronunțarea din limbile respective: fr. *Bordeaux* [bordo], germ. *Haendel/Handel* [hendal], magh. *Jakai* [iocoi], pol. *Mickiewicz* [mitk'evic], germ. *Munchen* [munh'en], magh. *Petofi* [petofi], sp. *Quito* [kito], fr. *Racine* [rasin], engl. *Shakespeare* [secspir], *Wall Street* [ualstrit], *Yale* [ieil], germ. *Zeiss* [tais]. it. *Firenze* [Firențe]/*Florența*, germ. *Wien* [Vin]/*Viena*, engl. *London* [Lăndăn]/*Londra*, rus. *Moskva* [Mascvă]/*Moscova*, it. *Napoli/Neapole*, fr. *Nice* [Nis]/*Nisa*, ceh. *Praha/Praga*, gr. *Thessaloniki/Salonic*, pol. *Warszawa* [Varșava]/*Varșovia*, greacă *Rodos/Rhodos*.

Ortograma *ce-l*:

Bunica se odihnește lângă copacul
cel bătrân.

Oare **ce-l** va întreba băiatul pe bunicul său?

Ortograma *ce-a*:

Albina e **cea** mai harnică.
Ce-a spus colegul?

CONSTRUIEȘTE!

Construiește câte o propoziție în care cuvintele date să se scrie diferit: **ce-l, cel, cea, ce-a**.

EXERSEAZĂ!

1. Alcătuieste patru propoziții cu nume proprii ale scriitorilor străini: *Alexandru Pușkin*, „*Povestea pescarului și a peștișorului de aur*”; *Charles Perrault*, „*Scufița Roșie*”.
2. Pronunță și scrie corect: *Jorge Luis Borges*, *Sherlock Holms*, *Arthur Conan Doule*, *Șota Rustavelli*, *Omar Khayam*, *Danti Aligherri*/
3. Comentează cum se ortografiază și cum se citesc numele scriitorilor franceji: *Victor Hugo*, *Charles Perrault*, *Alexandre Dumas*, *Jean-Rousseau*, *Walt Whitman*, *Olympe Audouard*, *Simone de Beauvoir* *Colette*

DESCOPERĂ!

1. Pune accentul și înscrie cuvintele: *regizor*, *hrisov*, *antic*, *hering*, *torpedo debut*, *corector*, *invers*, *legitim*, *radar*, *simbol*, *matur*, *poteră*, *prevedere*, *editor*, *butelie*, *verigă*, *vatman*.
2. Barează forma incorect accentuată în perechile: *ántic* – *antíc*;

conductór – condúctor; editór – edítor; séver – sevér; penuríe – penúrie.

✓ Ce ai observat?

3. Scrie forma corectă în locul punctelor din următoarele comunicări. Folosește variantele: **ce-l, cel, n-o, nu-i, cea, ce-a.**

Ioana este _____ mai bună prietenă. De _____ întreabă numai de mine? Alexandra învață _____ mai bine. Drumul _____ vezi este _____ corect. Dacă vrei tu, _____ să-i zic nimic. Nicăieri _____ mai bine ca acasă. Știu sigur că _____ să vrea. Magazinul din colț _____ deschis.

4. Încercuiește litera din fața grupului de cuvinte scrise corect:

a) răzbate, înnoda, a coborî, sponsoriza;

b) rãsbate, înoda, a coborî, sponzorisa;

c) rãsbate, înnoda, a coborâ, sponzoriza.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare

Priveliștea de toamnă a parcului, plină de culori diverse, de la maroniu până la auriu, este de-a dreptul mirifică. Pictor desăvârșit, toamna s-a jucat cu culorile pe pânza imaginară a peisajului din față mea, iar rezultatul este un tablou de excepție. Miile de nuanțe de galben și ruginiu, care se contopesc armonios în frunzișul uscat, dar încă bogat al copacilor, trezesc în mine emoție și admirație.

Privesc cu încântare la modul în care lumina se joacă vioaie printre frunzele uscate din copaci. Lumini și umbre se nasc instant și dispar la fel de repede, precum niște vedenii.

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

Dan, Ducu și cu Dinu
Dau de două ori pe zi
Dura, dura prin gradină
Două mingi portocalii.

LUCRAȚI ÎN GRUPE!

❖ Alcătuiți un text de volum mic pe tema:

- Ucraina;
- Dinamo;
- Kiev;
- Vasile Alecsandri.

❖ Găsiți verbele potrivite în următoarele propoziții dintre cele oferite în paranteză:

- _____ ca peștele-n apă. (tace, fuge)
- _____ ca o moară stricată. (spune, macină)
- _____ ca melcul. (merge, alunecă)
- _____ ca o săgeată. (zboară, nimereste).

§ 13. Valorile stilistice ale nivelului fonetic în textul literar

I.

TERMINOLOGIE

- **sunete**
- **stilistică**
- **text literar**

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție versurile:

Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă,
Tresărind în cercuri albe
El cutremură o barcă.

Și eu trec de-a lung de maluri,
Parc-ascult și parc-aștept
Ea din trestii să răsară
Și să-mi cadă lin pe piept. (Mihai Eminescu)

- ✓ Identificați sunetul care se rostește mai pronunțat.
- ✓ Ce indică el, după părerea voastră?

CĂSUȚA CU IDEI:

Nuferii sunt plante perene, originare din Europa, Africa și Orient, carora le place să trăiască pe lacuri, bălți sau ape ușor curgătoare. Alte locuri în care nuferii se dezvoltă bine sunt cele special amenajate: lacurile artificiale, iazurile particulare și bazinele cu apă.

Nuferii au nevoie de soare abundent pentru a crește și a se dezvolta bine, cel puțin șase ore pe zi de soare direct.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

AMINTEȘTE-ȚI!

✓ În operele artistice întâlnim asocierea aceluiași sunet sau a unei combinații de sunete în cuvintele care se succed.

OBSERVĂ!

Citește versurile și observă ce sunete se repetă:

Voinicii cai spumau în salt;

Și-n creasta coifului înalt

Prin vulturi vântul viu vuia

Vrun prinț mai tânăr când trecea. *(George Coșbuc)*

DESCOPERĂ!

- ✓ Ce îți sugerează sunetul care se repetă?
- ✓ Găsește în versurile de mai sus un sunet care se repetă?

REȚINE!

În operele literare se asociază sunetele pentru efecte de rimă sau de stil. Acest procedeu sporește expresivitatea textului.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Ce fel de imagini ilustrează repetarea sunetului „r” în pastelul „Sfârșit de toamnă” de Vasile Alecsandri:
*Vesela verde câmpie acu-i tristă, vestezită,
Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită;
Frunzele-i cad, zbor în aer, și de crengi se deslipesc,
Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc.”*

➤ Ce fel de trăiri sufletești ne sugerează imaginile artistice din versurile de mai sus?

NU UITA!

„A înțelege natura înseamnă a înțelege viitorul, dar a face ceva pentru salvarea naturii, atât de amenințată azi, înseamnă să contribui la fericirea omenirii” (Eugen A. Pora)

Oamenii ar trebui să-și deie seama, că ei își fac rău lor înșiși. Ei ar trebui să ajute la ocrotirea naturii având deviza:

„Ne angajăm să luptăm pentru o planetă mai verde!”

NOTĂ!

➤ Figurile stilistice dezvoltă expresivitatea textului artistic sugerând variate trăiri afective: uimirea, indignarea, siguranța, frica, etc.

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

Ortograma **i-ar**:

Iarna e frig, **iar** vara e cald.

Elenei **i-ar** plăcea la mare.

Ortograma **s-ar**:

Ana, Maria și Elena **sar** coarda.

În week-end Radu **s-ar** duce la piknik.

CONSTRUIEȘTE!

Construiește câte o propoziție în care cuvintele date să se scrie diferit: **iar**, **i-ar**, **sar**, **s-ar**.

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Citește versul și identifică valoarea stilistică pe care ne-o sugerează repetarea consoanei „v”:
Prin vulturi vântul viu vuia,
Vrun prinț mai tânăr când trecea
C-un braț în șold și pe prăsea
Cu celălalt. (*George Coșbuc*)
2. Citește versurile și stabilește viețuitoarea care emite sunetele:
Cri-cri-cri,
Toamnă gri,
Nu credeam c-o să mai vii. (*George Coșbuc*)
➤ Ce fel de imagini folosește autorul: vizuale sau auditive?
3. Recită o poezie în care să fie sunete emise de un animal.
4. Stabilește sunetele care ilustrează cel mai bine imaginile auditive în versurile lui M. Eminescu:
a) „.....,..... vin săgeți de pretutindeni, / Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...”;
b) „Iar pădurea lin suspină și prin frunzele uscate /.../ trece-un freamăt ce le scutură pe toate.
c) „Apa sună somnoroasă...”
5. Corectează greșelile de ortografie din textul următor:
„Mia spus mie o vecină ... că no să fie bine ... Sa uitat pe rînd la ele

și nu ia venit să criadă. Atunc a ajutato să înțeleagă de ce nui ie clar”.

6. Înscirie versurile în caiete.

Numește grupul de sunete care se repetă.

Ai pornit spre lunci și crâng

Dar porniși cu cornul stâng

Melc nătăng,

Melc nătăng! (*Ion Barbu*)

7. Citește versul și identificați valoarea stilistică pe care ne-o sugerează repetarea vocalei „a”:

Totu-i alb, pe câmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare... (*Vasile Alecsandri*)

VORBEȘTE ȘI SCRIE CORECT!

❖ Alcătuește câte o propoziție cu cuvintele: frum-o-o-s, deșt-e-e-pt, mmda, bu-u-n. Pronunțați corect aceste cuvinte.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare

Un cer de un albastru pur, neobișnuit pentru o zi de toamnă, sta cocoțat în înălțimi. Pe alocuri, era murdărit de câte un nor mare și pufos. Cu chipurile albe, norii zâmbeau liniștit lanului de porumb de desubt. O tristețe apăsătoare, venită din interior, îi oprea. Simțeau cum frigul de afară amenința fiecare plantă de porumb cu dispariția. De ceva vreme, tulpinele viguroase ale plantelor s-au uscat în picioare, iar pe interior au putrezit de-a binelea.

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

Ceata lui pițigoi

Trece mandră prin zăvoi

Toți sunt luptători de soi

Dai într-unul țipă doi.

VI.

ATELIER CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

❖ Alcătuiți un dialog însoțind vorbirea cu mimică și gesturi.

ÎNVĂȚĂ JUCÂNDU-TE!

❖ Jocul didactic „Ghicește al cui e glasul!”

Condițiile jocului:

Etapa I-a

Elevii se împart în două grupe. Prima echipă pronunță *cinci sunete* sau *grupuri de sunete* pe care le *emit păsările*.

Elevii din echipa a doua le recunosc. La fel procedează și echipa a doua, pronunțând sunete pe care le *emit animalele*.

Etapa a II-a

Elevilor li se propun *două poezii* care se vor trage la sorți de către liderii echipelor. Din aceste texte se vor selecta câte:

a) *două imagini vizuale*; b) *două imagini auditive*.

Etapa a III-a

Echipele vor indica *valorile stilistice* pe care le sugerează sunetele sau grupurile de sunete evidențiate în textele oferite de profesor.

FOLOSEȘTE-ȚI IMAGINAȚIA

Încearcă să fii poet! Scrie o strofă de poezie în care să se repete sunetul „z” care sugerează bucuria copilărească la săniuș.

Pentru informație:zale argintie, zăpadă, ziua, zori, zup, zvăpăiați, zgomot, zare, zâmbitori, zdravăn, zburdă etc.

TEST DE EVALUARE:

Acum pot...

1. ... să stabilesc, că diftongul este:

a) o îmbinare dintre o vocală și două semivocale ce aparțin la aceeași silabă;

b) o îmbinare dintre o vocală și o semivocală ce aparțin la aceeași silabă;

c) două vocale alăturate care aparțin la silabe diferite.

2. ... să identific variantele care conțin numai cuvinte cu triftongi:

a) cadou, baie, oaie;

b) meu, leoaică, ciorbă;

Punctaj

4 puncte

4 puncte

c) mergeau, steaua, vioară;

3. ... **să precizez**, șirul în care toate cuvintele conțin vocale în hiat:

a) mioară, aerian, poezie;

b) scaun, deal, caiet;

c) caier, biografie, dansează.

4 puncte

4. ...**să stabilesc**, șirul în care toate cuvintele sunt despărțite corect în silabe:

a) ma-iou, ge-am, hâr-ti-e;

b) a-cru, al-tul, as-tru;

c) hâr-ti-e, at-le-ti-că, co-ndu-că-tor.

4 puncte

5. ...**să găsec** rândul în care toate numele proprii sunt ortografiate corect:

a) *Guy de Maupassant, Jack London, Antoin de Sent-Exupery*;

b) *Daniel Defoe, Robinson Cruzoe, Adam Mickiewicz*;

c) *Jules Verne, Marc Tvain, Tom Sawyer*.

4 puncte

6. ... **să precizez** varianta ce indică valoarea stilistică a sunetului „L” în versurile următoare:

Dar nu vine... Singuratic

În zadar suspin și sufăr

Lângă lacul cel albastru

Încărcat cu flori de nufăr... (Mihai Eminescu)

a) indică liniștea lacului;

b) indică neliniștea lui;

c) indică plescăitul apei.

4 puncte

Total: 24 puncte

Apreciază-ți competențele (pe nivele):

Calificativ	Inițial	Mijlociu	Satisfăcător	Înalt
Punctaj	6-1	12-7	18-13	24-19

§ 14. Lexicul. Noțiuni de vocabular. Dinamica vocabularului (apariții de cuvinte noi, dispariții de cuvinte, modificări de sens)

I. TERMINOLOGIE

- vocabular (lexic)
- lexicologie
- dicționar
- arhaisme lexicale

neologisme

II. LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Huțulii – locuitorii Carpaților din Ucraina și purtătorii tradițiilor vechi

Huțulii sunt unul dintre cel mai vechi și mai interesant grup etnic ucrainean.

Se constată că huțulii s-au retras în nordul Bucovinei, venind ca fugari din Galiția din

cauza *birurilor*. În prezent, cei mai mulți huțuli din Ucraina trăiesc în Transcarpatia, Ivano-Francovsk și Cernăuți.

Principalele ocupații ale huțulilor de multă vreme au fost: păstoritul în munți și pășuni, vânatul și pescuitul în păduri, plutăritul lemnului în râurile de munte. Meșteșugul lor este: construcțiile din lemn, vopsitul pieilor, cusutul cămășilor, a *cojoacelor*, a *opincilor* și a pălăriilor și confecționarea instrumentelor muzicale huțule (*drâmba*, *trâmbița*).

Prin respectarea și promovarea a tuturor acestor tradiții și obiceiuri se va păstra cultura huțulilor nu numai pentru Ucraina, dar

și pentru întreaga lume. (*Geografia Ucrainei*)

- ✓ Explică înțelesul cuvântului *etnie*.
- ✓ Ce etnii mai trăiesc în Ucraina?
- ✓ Stabilește structura fonetică a cuvântului *Transcarpatia*.
- ✓ Cunoști sensul cuvintelor evidențiate din text?
- ✓ Alcătuieste o mică compunere după imaginea de mai jos, descriind costumele populare. Compară-l cu costumele populare din zona voastră. Folosește diferite neologisme și arhaisme.

CĂSUȚA CU IDEI:

Se constată că huțulii s-au retras în nordul Bucovinei, venind ca fugari din Galiția din cauza birurilor. În prezent, cei mai mulți huțuli din Ucraina trăiesc în Transcarpatia, Ivano-Francovsk și Cernăuți. Principalele ocupații ale huțulilor de multă vreme au fost: păstoritul în munți și pășuni, vânatul și pescuitul în păduri, plutăritul lemnului în râurile de munte.

REȚINE!

Vocabularul (lexicul) unei limbi este format din totalitatea cuvintelor din această limbă.

Vocabularul limbii române cuprinde peste 120.000 de cuvinte.

Disciplina care studiază lexicul se numește **lexicologie**.

Dicționarul este o lucrare științifică în care sunt explicate în ordine alfabetică cuvintele unei limbi.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

ÎMBOGĂȚEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Vocabularul unei limbi este în continuă mișcare, deoarece unele cuvinte vechi dispar din limbă, altele își schimbă sensul, apar alte cuvinte noi.

OBSERVĂ!

1. Câți *domnitori* și *mitropoliți* s-au rânduie la *scaunul Moldovei*, de când e țara asta, au trebuit să treacă măcar o dată prin Humulești spre mănăstiri.

(Ion Creangă)

2. Ba mai avea *zgripturoaica* și doua fete.

(Charles Perrault)

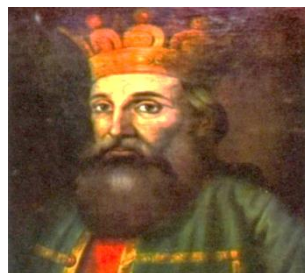
3. *Catrința*, *cămașa*, *brâul*, *bondița* și *opincile* fac parte din costumul național românesc.

4. Vorbele-i line să curgă din *roștu-i* ca fulgi de zăpadă.

(Homer, *Iliada*)

✓ Cuvintele evidențiate se întrebuințează astăzi?

✓ Explică sensul acestor cuvinte.

AFLĂ MAI MULT!

- Cuvintele au **formă** și **conținut**.
 - De **forma** lor se ocupă **fonetica** și **morfologia**:
 - **fonetica** stabilește numărul de sunete și îmbinarea lor în cuvinte.
 - **morfologia** grupează cuvintele în părți de vorbire
 - De **conținutul** cuvintelor (de semantică) se ocupă o ramură a **lexicologiei** – **semasiologia**.
 - Cuvintele pot avea:
 - *sens lexical*;
 - *sens gramatical*.

REȚINE!

Arhaismele lexicale sunt cuvinte vechi care nu se întrebunțează astăzi în vorbire. /Exemplu: *domnitor, opincă, argat, paloș, opaiț.*/

Neologismele sunt cuvintele noi apărute într-o limbă (formate sau îm prumutate din alte limbi). /Exemplu: *fertil /rodnic/, etern /veșnic/, computer /calculator/, delegat /sol/.*

COMPARĂ!

➤ **Cosmonauții** se antrenează.

Sensul lexical al cuvântului „**cosmonauții**” este „oameni care navighează prin cosmos”.

Sensul gramatical al cuvântului „**cosmonauții**”- „substantiv, genul masculin, n. pl., c. N., subiect.

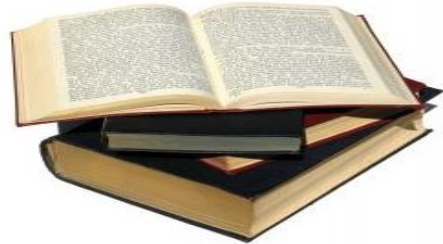
OBSERVĂ!

Modificări de sens

1. Din *carte* culegeți multă înțelepciune.
2. Maică, sunt foarte departe
Și îți scriu iarăși o *carte*.

(Folclor)

- ✓ Ce sens are cuvântul evidențiat în exemplele de mai sus?

REȚINE!

Unele cuvinte sunt păstrate în limbă, dar își modifică sensul.

OBSERVĂ!

1. În Bucovina este pământ *rodnic*.
2. Oamenii prelucrează pământul *fertil* din Bucovina.
3. Sta zâmbind de-o amintire, pe genunchi scriind o *carte*.
4. Îmi place o *carte* nouă ce miroase a vopsea proaspătă de tipar.
 - Ce au comun cuvintele evidențiate?
 - Care din ele este mai nou?

Ortograma *într-o*:

Împărăteasa se privea zilnic
într-o oglindă fermecată.
 S-au întâlnit **într-o** pădure.
 Se privea **în o** oglindă

Ortograma *într-un*:

Se plimbau **într-un** parc vechi.

CONSTRUIEȘTE!

Construiește câte o propoziție cu cuvintele date: **într-o**, **într-un**.

EXERSEAZĂ!

1. Grupează în perechi de arhaisme și neologisme cuvintele următoare: *fur, bir, document, vipie, vistiernic, escroc, bancher, impozit, caniculă, hrisov*.
2. Indică sinonimele actuale corespunzătoare următoarelor arhaisme: *slobod, zălog, a purcede, buchile, letopiseț, leși, a iscodi, leșuri, cazne, jude, jalbă*.
3. Indică câte un sinonim pentru arhaismele de mai jos: *capuchihai, gâde, județ, a se aciua, stârv, norod, sol*.
4. Scrie sinonimele neologice ale cuvintelor: *harnic, prielnic, vinovăție, greșeală, stăruitor, zgârcit, pârât, pedeapsă, prețuit, zadarnic, cinstit, veșnicie, singuratic, cutremur, îmbelșugat*.
5. Construieste câte o propoziție utilizând trei neologisme.
6. Scrie formele de feminin ale următorilor termeni neologici: *baroc, echivoc, analog, poliglot, policrom, snob*.
7. Subliniază sensul corect asociat următoarelor neologisme: *specios*: „înșelător” – „special”; *fortuit*: „forțat” – „întâmplător”; *salutar*: „care merită să fie salutat” – „salvator”; *solicitudine*: „cerere” – „atitudine plină de grijă față de cineva”; *mutual*: „reciproc” – „pe tăcute”.
8. Găsește cuvinte noi care au același sens cu:

• biruitor	• deștept	• gras	• oacheș
• cenușiu	• folositor	• însemnat	• veșnic
9. Subliniază în enunțurile de mai jos cuvintele care nu se mai folosesc astăzi. Căută sensul lor în dicționarul de arhaisme.
 - Pe măsuță era o besactea frumos lucrată.
 - În grădină se putea admira un havuz.
 - Spătarul intră în cetate.

- Plăieșul își curăță cu grijă flinta.
10. Subliniază forma corectă din următoarele variante lexicale:
- bomboane / bonboane*
întreprindere / înterprindere
complect / complet
particolă / particulă
corigent / corijent
păianjen / paianjăn
piatră / peatră
propietate / proprietate.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare

Pădurile

Pădurile – plămâni pământului, se spune. Fără păduri, suntem ca fără de oxigen, deci e foarte important să învățăm să le protejăm, să le îngrijim, să le prețuim, pentru a ne asigura viața pe pământ.

Pădurea furnizează oxigen pentru toate organismele vii de pe pământ și în același timp, absoarbe bioxidul de carbon, care este atât de nociv pentru sănătate și astfel, contribuie la reducerea poluării.

Ea este o sursă de medicamente și remedii naturale și păcat că nu am învățat, ca oameni,

să ne extindem și să învățăm cum să le utilizăm, astfel încât să fie tot în avantajul nostru.

Pădurile sunt un loc de relaxare, cu peisaje deosebite, care ne fac să ne simțim mai bine și, de asemenea, care au efect terapeutic asupra psihicului nostru.

Deci, să protejăm pădurile, doctorul nostru verde!

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

O coropișniță și un coropișnițoi se coropișnițeau la noi pe gunoi.
Nu coropișnița coropișnițea pe coropișnițoi ci ,
Coropișnițoiul coropișnițea pe coropișniță.

VORBEȘTE ȘI SCRIE CORECT

- ❖ Examinează substantivele proprii ce urmează și determină cu ce se îndeletniceau purtătorii lor de pe timpuri:

Boiangiu,	Barcagiu,
Sitaru,	Săpunaru,
Surugiu,	Harabagiu,
Blanaru,	Căldăraru,
Rotaru,	Olaru,
Secrieru,	Căruțașu,
Papuciu,	Vizitiu.

✓ Memorizează scrierea cu literă majusculă a substantivelor proprii de mai sus.

- ❖ **Cum e corect?**

Dragele mele sau dragile mele?

Dragele mele, astăzi am pregătit o rețetă bună.

Hai să o luăm logic: drag (masculin) și dragă (feminin) au aceeași formă de plural – dragi. Articulăm hotărât la feminin și primim

Dragile mele, azi am pregătit o rețetă de varză dulce.

VI.

ATELIER CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

- Folosind dicționarul explicativ școlar, explicați sensurile cuvintelor: *poiană, vâlcea, târg, stup*.
- Alcătuiți o compunere de volum mic în care să prezentați un loc istoric vizitat. Folosiți câte *trei arhaisme* și câte *două regionalisme*.

ÎNVĂȚĂ JUCÂNDU-TE!

- ❖ **Jocul didactic „Crizantema”**

Condițiile jocului:

- ✓ Elevii se împart în două echipe.

✓ Liderii echipelor primesc plicuri cu petale decupate de crizantemă pe care sunt înscrise *arhaisme lexicale* și *neologisme*. Fiecare echipă, timp de două minute, alcătuiește *două flori /crizanteme de diferite culori/* din petale: una numai cu *arhaisme* și a doua numai cu *neologisme*.

✓ Numărul de puncte va corespunde cu numărul de cuvinte plasate corespunzător condițiilor. Va învinge echipa care va avea mai multe puncte.

§ 15. Cuvântul – unitatea de bază a vocabularului. Forma și conținutul. Cuvântul de bază

I. TERMINOLOGIE

- **cuvântul**
- **rădăcina**
- **cuvântul de bază**
- **sufixe**
- **structura cuvântului**
- **prefixe**

II. LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Cuvântul este puterea prin care noi creăm sau distrugem. Cuvântul este un mister. Astfel cuvântul înseninează chipul omului , îl poate intrista sau bucura, îl poate ridica sau coborî.

Trebuie să fii pasionat de lectură ca să cunoști misterul cuvântului. Ca să descifrezi acest mister trebuie să descoperi cât valorează fiecare vorbă într-o carte!

- ✓ Care este rolul cuvântului în comunicare?
- ✓ Ce este cuvântul în comunicare?
- ✓ Care este structura cuvântului?
- ✓ Cum se formează cuvintele noi?
- ✓ Care sunt căile de formare a cuvintelor noi?

CĂSUȚA CU IDEI:

Mintea este un dar prețios de la Dumnezeu care este destinată să călăuzească sufletul omului la cele bune și plăcute Lui. Mintea este în suflet, iar sufletul este în trup. În minte este cuvântul, iar cuvântul este sluga minții, căci ce voiește mintea, aceea tâlcuiește cuvântul.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REAMINTEȘTE-ȚI

- Ce este *lexicul*?
- Cuvintele au *formă* și *conținut*, *sens lexical* și *sens gramatical*.
- *Neologismele* – cuvinte noi; *arhaismele* – cuvinte învechite.

REȚINE!

Cuvântul este unitatea de bază a vocabularului care are:

- a) **formă** (sunete);
- b) **conținut** (sens sau înțeles).

ÎMBOGĂȚEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Cuvintele pot avea *aceeași formă deosebindu-se după înțeles*:
leu (ban) – *leu* (animal);
mare (substantiv) – *mare* (adjectiv).

Cuvintele pot avea *același conținut*, dar *formă diferită*:

cuvânt – *vorbă* – *slovă*; *copac* – *pom* – *arbore*.

Unele cuvinte pot avea *un singur sens*, altele au *mai multe sensuri*:

- a) *cu un singur sens*: *calciu*, *verb*, *electrician*, *computer*;
- b) *cu mai multe sensuri*: *cap*, *câmp*, *picior*, *limbă*.

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

Ortograma **n-am**:

Noi **n-am** fost la circ de doi ani.

Nu am fost la circ

Ortograma **n-are**:

El **n-are** voie să conducă.

Nu are voie.

Eu **n-am** mers nicodată la mare.
Nu am fost.

Ea **n-are** curajul să-i spună
adevărul.

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Identifică care este sensul cuvintelor evidențiate în propozițiile date:
 - Am *un leu* în buzunar.
 - În junglă este *un leu* fioros.
2. Alcătuieste două propoziții cu cuvintele: *îndemânic, priceput*.
✓ Ce ați observat?
3. Completează spațiile libere cu cuvinte potrivite:
 - a) Broasca ... face gura
 - b) Cine seamănă ... culege
 - c) Lauda de ... nu miroase a
4. Alcătuieste propoziții în care cuvintele: *lume, vară, picior* să aibă diferite sensuri.
5. Citește propozițiile și explicăți sensul cuvintelor evidențiate:
Liliacul din ograda bunicii a înflorit.
Liliacul din peșteră s-a speriat de lumină.

OBSERVAȚI!

Cuvântul de bază. Structura cuvântului

- **Lemnarul** lucrează la **lemnărie**.
- Primii **cărturari** au scris **cărți** prețioase.

- ✓ Ce legătură există între cuvintele evidențiate din fiecare propoziție?
- ✓ Care sunt sunetele comune în cuvintele evidențiate de mai sus?
- ✓ Care sunt sunetele ce le deosebesc?

REȚINE!

Cuvântul de bază este cuvântul de la care se formează alte cuvinte /o familie lexicală/.

Rădăcina este elementul comun al unei familii de cuvinte.

1. Formează familii lexicale de la cuvintele date. Dovediți că aceste cuvinte fac parte din aceeași familie și că rădăcina e partea semnificativă principală:

pădure – *pădurar*; *lemn* – *lemnar*;
casă – *căsuță*; *ulcior* – *ulcioraș*.

3. Alcătuiți cu trei din ele propoziții.
 4. Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc aceste cuvinte?
 5. Ce importanță are cunoașterea familiilor de cuvinte?
2. Întocmește un raționament lingvistic cu o temă similară (Ce este comun între cuvintele **școală** și **școlar**).
3. Ghicește ghicitorile, apoi alcătuiți derivate de la cuvintele evidențiate. Precizează sensul lor, consultând dicționarul.
- De la noi și pan' la voi tot pânze **albe** și **moi**.
 - Vin căprițele de la **munte** cu steluțe albe-n frunte.

REȚINE!

Prefixul este sunetul sau grupul de sunete așezat înaintea rădăcinii pentru a forma cuvinte noi (*prefață, neatent*).

Sufixul este sunetul sau grupul de sunete așezat după rădăcină pentru a forma cuvinte noi (*școlăresc, fetiță*).

NOTĂ!

- Unele cuvinte conțin prefix și sufix (înflorit, despădurit).

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Citește textul, apoi analizează cuvintele evidențiate după următorul plan:
 - Care sunt părțile lor componente?
 - De la care cuvânt s-a format?
 - Ce sens au aceste cuvinte?
 - Reprezintă schematic structura lor.

Cartea – dar neprețuit

Cartea este una din cele mai mari *descoperiri* ale omului. Din cărți aflăm cine ne-au fost *strămoșii*, cum au luptat buneii și *străbuneii* noștri pentru o viață mai bună. Din ele studiem limba maternă și limba de stat, alte limbi străine care în secolul nostru sunt absolut necesare pentru fiecare om *civilizat*.

Îndrăgiți de mici cartea!

Cartea, acest *neprețuit* dar, această pâine a sufletului.

2. Spune ce valoare au sufixele în cuvintele din coloană.

dulciu	construiesc	copil
albăstrui	construiește	copilaș
tomnatic	liniază	mână
târziu	menționează	mănușă

3. Citește textul și caracterizează sufixele din cuvintele evidențiate.

lăcrimează

sclipitoare pregătesc

Lăcrimează prin văgăuni zăpada înnegrită. Pornesc în clocot râurile. Se umflă și trosnește cu vaiet disperat gheața. Acele **sclipitoare** ale ierbii de un verde crud străpung mofturile iernii și salută lumina. Cornii își **pregătesc** mugurii, ca primii să pună **coronița** pe creștetul primăverii.

- ✓ *Ce tip de descriere e aceasta? La ce stil se referă?*
- ✓ *Ce știți despre stilurile limbii române?*

4. Ce valoare au sufixele în cuvintele evidențiate?

a) Cine-au cunoscut,
Cine-mi au văzut
Mândrul **ciobănel**,
Tras printr-un inel?

Fețișoara lui –

Spuma laptelui;

Mustecioara lui –

Spicul grâului;

Perișorul lui –

Pana corbului;

Ochișorii lui –

Mura câmpului!... (*Miorița*)

b) Și după ce facem noi **trebușoara** aceasta, mătușa, nu știu cum, se împiedică și cade jos. (*Ion Creangă*)

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare

De vorbă cu o păsărică

Când păsărica și-a luat zborul din cuib pentru a căuta hrană, fetița s-a uitat în cuib. A zărit cinci ouă mititele și fragile. Îndată, pasărea a apărut lângă cuib. Supărată, pe un ton răstit, i s-a adresat fetiței:

– Ce cauți aici? Ai venit să-mi furi ouăle?

– Sigur că nu, a exclamat fata! Doar doream să știu de ce erai atât de agitată acum câteva minute.

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

Fluturile stă pe floare
Floarea flutură în vânt
Ca fluturile pe floare.
Ne trimite Tic Pitic
O scrisoare într-un plic:

Înghețată cu fistic
Nu mai este nici un pic,
Fiindcă printr-un șiretlic
A mâncat-o Cipilic.

VORBEȘTE ȘI SCRIE CORECT!

1. Copiază. Comentează ortografia prefixelor și sufixelor.

Nu mai este nucul acela în fundul ogrăzii. Tata l-a scos, cică îmbătrânise și nu mai dă roade. Nu cred că trunchiul acela de sub vreascuri să fie trunchiul copilăriei mele. Nucul acela mai trăiește și astăzi. L-am purtat toți anii împreună cu mine. Ca și altă dată, toamna își scutură frunzele și primăvara își înnoiește straiiele. E tot atât de harnic și de vorbăreț. Îi aud mereu șoapta lui blajină:

– Bine, Ioane, ... să știi că-i bine... (Ion Druță)

2. Citește grupurile de cuvinte și comentează ortografia lor.

Face

desface

preface

reface

bat

dezbat

răzbat

duce

aduce

readuce

reduce

întroduce

conduce

deduce.

✓ Prefixele **îm-**, **com-** se scriu înaintea rădăcinii ce începe cu una din consoanele **p**, **b**: **împart**, **combat**.

▪ Înaintea aceluiași consoane **p**, **b** și a vocalelor se scriu prefixele **dez-**, **răz-**: **răzbate**, **dezbate**, **dezarmare**.

▪ În cuvintele a căror rădăcină începe cu **n** și prefixul se termină în **n** se scriu doi de, **n**: **înnoda, înnoura, înnegri**.

3. Copie versurile. Ce sufixe vei scrie în locul punctelor: *atic* sau *atec*?

a) Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singur...

În peșteră de stâncă, pe-un munte pădur... (Vasile Alecsandri)

b) Curge un puhoi sălb...

Piatra văile le bate,

Nu e tunet furtun...

Da-i un vrăjitor nopt... (Vasile Alecsandri)

4. De la denumirile de țări, localități alcătuieste cuvinte ce indică naționalitatea sau locul de trai.

Italia

Crasna

India

Voloca

Cernăuți

Odesa

Slatina

Movilău

▪ În cuvintele ce indică naționalitatea sau locul de trai se scrie sufixul **-ean** după rădăcina numelui propriu terminată cu o consoană și sufixul **-ian** după cea terminată cu o vocală.

✓ Formează cuvinte ce indică naționalitatea sau locul de trai de la numele proprii de mai jos.

Maramureș, Moldova, Ucraina, Tărăsăuți, Mămăliga, Stalinești, Bălcăuți, Boian, Noua-Suliță, Mahala, Băhrinești, Mălinești, Herța.

VI.

ATELIER CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

✓ Găsiți un număr cât mai mare de cuvinte de la cuvântul de bază: *pune, frunză, face, pădure, ram, casă, școală, gospodar, verde.*

ÎNVĂȚĂ JUCÂNDU-TE!

❖ „Jocul cuvintelor”

Organizatorul propune rădăcini ale cuvintelor, elevii alcătuiesc cuvinte noi în timp limitat (5 min.). Jocul poate fi complicat (alcătuiesc propoziții, explică sensul cuvintelor).

Organizatorul taie o foaie de hârtie în 4 părți egale și, pe fiecare fâșie, scrie câte un cuvânt simplu: „nor”, „copil”, „sat”, „școală”.

Apoi, pe alte fâșii de hârtie, scrie prefixe și sufixe. Le amestecă, iar elevii formează cuvinte noi: în/norat, copil/ărie, con/săt/ean etc.

§ 16. Structura cuvântului. Rădăcina. Sufixe. Prefixele

I.

TERMINOLOGIE

- Derivarea
- tema cuvântului
- rădăcină
- prefix
- sufix
- desinență

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

- ❖ De la răsărit de soare
Trece Făt-Frumos călare
Și când chiuie-l măsoară
Florile pân-subțioară,
Iar când de pe cal coboară,
Grâul nostru se-nfioară,

Că de dorul lui **pălit**
Pân-la spic a-**ngălbenit**,
Pân-la bob s-a **rumenit**,
Pân-la miez s-a **pârguit**
Pâinea-i bună de **cosit**
Făt-Frumos de **logodit**.

(Folclor)

1. *Explică sensurile cuvintelor evidențiate*
2. *De la ce cuvinte s-au format ele?*

CĂSUȚA CU IDEI:

Cunoscând istoria, eroii, tradiția, ne facem mai sociabili, mai altruști, mai iubitori de om și viață.

Un popor fără tradiții este un popor fără viitor.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REȚINE!

Mijloacele de îmbogățire a vocabularului: **derivarea, compunerea, conversia.**

Derivarea este mijlocul de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul prefixelor și sufixelor.

În limbă cuvintele se grupează în familii de cuvinte după rădăcina comună. Ex. *aripă-aripioară, înaripat*.

Cuvintele formate cu ajutorul prefixelor și sufixelor se numesc **cuvinte derivate**.

- Formează familii de cuvinte de la cuvintele date: apă, inimă, casă, vorbă.
- ✓ Care este partea comună a acestor cuvinte?
- ✓ Găsește cuvinte respective pentru explicațiile date.

REȚINE!

Rădăcina este partea comună semnificativă a cuvântului care conține sensul comun dintr-o familie de cuvinte.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Găsește cuvinte respective pentru explicațiile date.

1. Om care știe carte, erudit, cult.
2. Persoană cu o calificare specială însărcinată cu instruirea și educarea elevilor.
3. Totalitatea învățătorilor.
4. A-și însuși, a asimila o lecție, o materie.
5. A depune o muncă intelectuală pentru însușirea cunoștințelor.
6. Persoană care urmează studiile în instituțiile de învățământ superior.
7. Persoană care învață în școală.
8. Totalitatea școlarilor.

Pentru informație: școlărimă, student, a studia, a învăța, învățătorime, învățat, învățător, școlăriță.

REȚINE!

Partea semnificativă a cuvântului ce stă înaintea rădăcinii și-i atribuie un nou sens se numește **prefix**.

Partea semnificativă a cuvântului ce stă după rădăcină și-i atribuie un nou sens se numește **sufix**.

DESCOPERĂ!

✓ Completează proverbele cu cuvintele necesare și indică desinența la substantive și adjective.

1. Toamna se numără...
2. Munca lungeste... lenea o scurtează.
3. Omul, harnic ... de pâine nu duce dor.
4. Meseria e brățară de ...

Pentru informație: aur, viața, muncitor, bobocii.

REȚINE!

Partea semnificativă a cuvântului care servește la modificarea formei cuvântului și la unirea cuvintelor în îmbinări, propoziții se numește **desinență**.

Partea semnificativă a cuvântului ce rămâne după înlăturarea desinenței se numește **temă**.

✓ Comentează tabelul „Părțile componente ale cuvântului.”

Tema			desinența
Prefixul	rădăcina	sufixul	

✓ Ilustrează-l prin exemple.

FOLOSEȘTE INTERNETUL!

Folosind sursa de internet **YouTube · Examenul Tău** vei aprofunda cunoștințele despre părțile componente ale cuvântului.

EXERSEAZĂ!

- Formează patru derivate cu sufixe de la substantivul **nor**.
Formează câte un derivat cu sufix de la următoarele substantive: *lumină, bunică, pui, copil, vrabie*.
- Grupează cuvintele de mai jos în două categorii:
 - cuvinte derivate;
 - forme diferite ale aceluiași cuvânt.
Casă, frumos, casele, frumoase, caselor, frumusețe, înfrumuseța, zidesc, zidim, casnic, căsuță.
- Completează versurile, judecând după conținutul propozițiilor pe care le conține. Scrie cuvintele alese și marchează desinența și tema.

Azi a fost la noi ...,	Și a fost la noi...,
A făcut pereți la casă.	Făcu casa mat frumoasă.
Și a fost la noi...,	Și a fost la noi...,
A pus geam și ușă-aleasă.	Uite și lumina trasă. (<i>Grigore Vieru</i>)
- Citește textul. Grupează cuvintele evidențiate în două categorii: cele care nu sunt formate de la alte cuvinte (nederivate) și cele care au provenit de la alte cuvinte (derivate).
 - Dimineața *mama* toarnă în *ciubăr* multă-multă *apă* și apucă să ghilească *cerul*.
 - Când mă trezesc, peste *garduri*, peste *case*, peste *vii* și *pășuni albăstrește* întinsă la soare pânza cerului. (*Nicolae Esinencu*)

Dictare

✓ Subliniază rădăcina în cuvintele date: *sport, vechi, botezul, străvechi, întreit, realegere, întrebare, realizare, focului, povestitorul, edificiului, popupare, istoriografică, văzduhul, orașului, miriștii, razelor*.

MOMENTE DISTRACTIVE:❖ **Ghici ghicitoarea mea!**

- Rădăcina și sufixul
Și mărirea sa prefixul
Le găsiți în slove ca:
„Punere” și „compara”,
Dar i-aflați întregul rol
În lucrarea de control.

2. Prefixul, sufixul îmi sună la fel.
„Prevede” îmi dă rădăcină nițel.
Și toate unite astfel numescu-ți
O poezie de Eminescu.

Rostește repede și corect!

Șoricel șerpuleț,
Șade-n vârf de ruguleț.
Rug rupe, rug rumegă,
Rumegătură de rug înghite.

VI.

ATELIER CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

Formați cât mai multe cuvinte derivate (cu prefixe și sufixe) de la cuvintele date: pasăre, aripă, creangă.

FOLOSEȘTE-ȚI IMAGINAȚIA!

Scrie o compunere după imaginea dată mai jos.

- *Întrebuințează cuvinte formate prin derivare cu prefixe.*
- *Reprezintă schematic structura câtorva cuvinte derivate.*
- ✓ *Subliniază în compunerea ta cuvintele formate prin derivare.*

Explică ortografia lor.

§ 17. Formarea cuvintelor. Derivarea. Sufixarea. Sufixele diminutive și sufixele augmentative

I. TERMINOLOGIE

- **derivare**
- **cuvinte derivate**
sufix, sufixare
- **sufixe: *augmentative***
diminutive

II. LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Pădurile sunt plămâni Pământului. Silvicultorii sunt datori să împădurescă noi terenuri de pământ în locul celor despădurite. Pădurarul are grigă de păduricea care crește. În ea este și un pădureț care face multe pădurețe acre.

În afară de faptul că pădurile produc *oxigen*, ele sunt și foarte bune filtre naturale. Astfel, coroanele *arborilor* rețin particule fine de praf sau cenușă. Totodată, acestea stabilizează *clima* și conservă calitatea solului.

Pădurile reprezintă și „farmacia” Planetei prin diversitatea de plante și animale. Aceasta oferă o sursă de medicamente de origine vegetală ce reprezintă o garanție pentru succesele *terapeutice*.

- ✓ Ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate?
- ✓ Ce au comun între ele?
- ✓ Care este cuvântul de bază de la care s-au format?
- ✓ Ce părți ale cuvântului s-au adăugat pentru a forma cuvinte noi?
- ✓ Explică sensul structurii: „Pădurile reprezintă și „farmacia” Planetei.”

CĂSUȚA CU IDEI:

Pădurile – plămâni pământului. Fără păduri, suntem ca fără de oxigen, deci e foarte important să învățăm să le protejăm, să le îngrijim, să le prețuim, pentru a ne asigura viața pe pământ.

Pădurile sunt un loc de relaxare, cu peisaje deosebite, care ne fac să ne simțim mai bine și, de asemenea, care au efect terapeutic asupra psihicului nostru.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REȚINE!

Derivarea este mijlocul de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul prefixelor și sufixelor.

Derivarea cu sufixe

Copile, mândrește-te cu strămoșii și contemporanii tăi care au luptat și luptă pentru independența Patriei tale. Fiecare dinre noi trebuie să ținem minte – avem două profesii. Prima – învățător, inginer sau *constructor*, iar a doua e la fel pentru toți – apărarea

Patriei. Fii gata pentru apărarea Patriei!

Cine poate fi erou? Erou poate să devină numai acela care prin

faptele și gândurile sale trăiește pentru oameni. *Eroismul* nu este numai o clipă, dar poate fi întreaga viață trăită pentru oameni.

Ține minte, că Ucraina are mulți eroi. Slavă eroilor Ucrainei!

- ✓ Identifică cuvintele formate cu sufixe. Numește cuvântul de bază și sufixul cu care s-a format cuvântul.
- ✓ Ce părți de vorbire sunt aceste cuvinte?
- ✓ Alcătuieste câteva enunțuri despre Ucraina, despre capitala Ucrainei.
- ✓ Numește toate părțile de vorbire din primele două enunțuri.

REȚINE!

Sufixarea este derivarea cu ajutorul sufixelor.

Cele mai răspândite sufixe în limba română sunt: **-ian, -ean, -esc, -ar, -aș, -tor, -ătate, -ie, -re etc.**

DESCOPERĂ!

Sufixele diminutive sunt sufixele care se alătură la rădăcina cuvântului pentru a arăta micșorarea dimensiunii:

-aș – copilaș, scăunaș, iepuraș; -iț – grădiniță, căciuliță, fetiță;

-uț – căluț, căsuță; -eț – ursuleț, poduleț;

-ic – fetiță, păpușică, mătușică;

-el – degețel, bobocel, clopoțel;

-uș – cărărușă, găinușă;

-or – obrăjor, frățior, oușor.

▪ **Sufixele augmentative** (cu sens peiorativ)

-an – băietan, juncan, flăcăuan;

-oi – băietoi, fătoi, butoi;

-andru – băiețandru, copilandru.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Pune în dreptunghiuri albastre sufixele și în dreptunghiuri verzi prefixele următoarelor cuvinte derivate de la cuvântul de bază indicat:

a) *băiat* • băietan • băiețandru • băiețaș • băietei • băiețesc • băiețește • băiețoi;

b) *bun* • bunicel • bunișor • bunuț • a îmbuna;

c) *roșu* • a înroși • înroșire • roșeală • roșeață • roșior;

d) *sat* • sătean • sătesc • săticel • sătuc • sătuleț.

Sufixele -ean, -eală, -eață.

Sufixele -ean (fem. -eană, eancă), -eală, -eață se scriu și se pronunță cu **ea** după consoane, chiar după **ș, j**: *ieșean, mureșean, cernăuțean, pătrăucean* (nu *ieșan, mureșan, cernăuțan, pătrăuțan*) ca și *greșeală, oblojeală* (nu *greșală, oblojală*); *roșeață* (nu *roșată*).

După vocale, sufixele **-ean, -eală** se scriu și se pronunță **-ian, -ială**: *ciudeian, croială* (nu *ciudeean, croeală*).

EXERSEAZĂ!

- Subliniază sufixele din cuvintele de mai jos.
Arat, argat, pătat, urez orez, crez, păstrez, oraș, imaș, nouraș, crengilor, inerișor, friguros, înverzit, colaborare, prozator, pufușor, florilor, țărișoarei, bulgărele, familiar.
- Determină structura cuvintelor date, subliniind rădăcina cu o linie, iar prefixul, sufixul – cu două: *început, îngust, înalți, păstrez, expunere, îngâmfat, dezgust, săvârșit, exemplar, extraordinar, alți, munților, înrămurit, orizont, zăpadă, internațional, ziariștilor, cronicar.*
- Formează trei cuvinte noi cu sufixe diminutive și trei – cu sufixe augmentative.
- Identifică sufixele diminutive. Ghicește ghicitorile:
 - Colorat, catifelat,
Parfumat și înfocat,
De spini este apărat.
Care floare are gheare
Și parfumul cel mai tare?
 - Stau pe baltă ouă sparte,
Între frunze mari și late!
 - Am în curte un stejar
Cu vârf roșu ca de jar!
 - Cupe albe, parfumate
Pe un lujer așezate
Dacă le vei miroși
Nasul ți-l vei gălbeni.

e) Japonezul o-ndrăgește,
Românul cu drag o crește,
Fiindcă iernii îi zâmbește.

f) Ca o flacăra apare
Pe miriști și pe ogoare
Cu ale sale petale
Farmecă pe fiecare.

(Florile de nufăr, trandafirul, macul, bujorul, crizantema, crinul)

➤ Găsește antonimele acestor cuvinte.

5. Numește cuvinte cu sens opus pentru: *leg, îndoii, înarmare, îngrop, completez, închid, încălec, prind*. **Model:** leg – dezleg.

6. Scrie în locul punctelor prefixele omise.

... patriot, ... bate, ... bujorată, ... clei, ... duce, ... sfătuire, ... portare,
... belșugat, ... pacheta, ... pietrit.

✓ Alcătuieste 3 propoziții cu unele din aceste cuvinte.

DICTARE VIZUALĂ

Textul se scrie pe tablă. Se analizează semnele de punctuație, se acoperă textul, apoi se scrie sub dictare.

După ploaie

Din când în când un vânticel molcom adie printre copaci. Simțind oportunitatea de a-și elibera frunzele de apă, copacii își scutură ramurile, împrăștiind în jur picături mici de apă. În felul acesta, plantele mici de la sol, aflate la umbra deasă a pădurii, gustă și ele din apa căzută din văzduh, bucurându-se.

✓ Formează familii lexicale de la cuvintele: **frunze, apă, pădurii**. Arată schematic structura lor.

✓ Explică ortografia cuvintelor subliniate în text.

✓ Ce știi despre ploaie? De **ce** nu plouă iarna?

✓ Alcătuieste câteva propoziții despre ploaie, folosind cuvinte formate prin derivare cu sufixe. Înscrisse cuvintele în caiet și reprezintă schematic structura lor.

MOMENTE DISTRACTIVE:

Rostește repede și corect!

Un vultur stă pe-un pisc c-un pix în plisc.

Am vrut să-i iau vulturului de pe pisc pixul din plisc.

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

Alcătuți un dialog „La bibliotecă” folosind cuvinte derivate.

PROIECT DE GRUP!

Elaborează o listă de întrebări pentru păstrarea unei cărți.

Cartea ca pe-o zi de dimineață nepătată să-o păstrezi...

- Înainte de a lectura o carte, spală-ți bine mâinile.
- Când te așezi la masă, fii atent ca ea să fie curată.
- În timpul lecturii nu se poate de îndoit foile, căci se vor uza repede.
- În carte nu se admite de a face însemnări cu creionul sau pixul.
- Când citești cartea folosește semnișorul de carte.

FOLOSEȘTE INTERNETUL!

- ✓ Folosind sursa de internet de mai jos audiază cântecul „*Cine are carte, are parte*”.

www.youtube.com>watch

- ✓ Selectează din el 5 substantive și formează de la ele familii lexicale. Înscric-le în caiet.
- ✓ Memorizează acest cântec.

§ 18. Prefixarea. Utilizarea corectă a cuvintelor formate cu prefixe neologice (ante-, anti-, con-, hiper-, hipo-, trans-, ultra-)

I.

TERMINOLOGIE

- derivare
- cuvinte derivate
- prefix, prefixare
- sufix, sufixare
- derivarea parasintetică

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

1. Dacă **înfloresc** scăieții în septembrie, va fi o toamnă frumoasă.
(*Proverb*)
2. Frunzele-i cad, zbor în aer și de crengi se **dezlipesc**,
Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc. (*Vasile Alecsandri*)
3. Ploaia **răzmuiașe** coaja de răsărită. (*Ion Druță*)
4. A venit pe **nesimțite**
Ca un vis din zarea albastră
Și-a stropit din zbor cu aur
Pomii din gradina noastră. (*Ghicitoare*)
 - ✓ *Ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate?*
 - ✓ *Cum s-au format ele?*
 - ✓ *Unde e locul prefixului față de rădăcină?*

CĂSUȚA CU IDEI:

Starea sufletească ce se desprinde din sărbătorile tomnatice este bucuria pentru fructele pământului amestecată cu melancolia pentru vremea mohorâtă.

Fructele îți dau o stare bună și se recomandă a fi consumate atunci când apar. E de preferat să se consume la micul dejun sau la prima gustare.

Derivarea cu prefixe

Formează, prin derivare cu prefixele **des-**, **ne-**, **în-**, antonime de la cuvintele: gheață, frunză, mugur, pădure, a face, cinstit, eficient, vrednic, corect, a coase.

REȚINE!

Prefixarea este formarea cuvintelor noi cu ajutorul prefixelor.

DESCOPERĂ

Cele mai răspândite prefixe sunt:

-îm, -în, -răs, -răz, -des, -dez, -ne, -in, -a, -bi, -trans, -stră, -anti, -ante.

➤ Scrie în locul punctelor prefixele omise.

...copt, ...prins, ...gândi, ... lipit, ... turna, ... ordonat, ... plătit, ..muiat, ... clei.

➤ Alcătuieste 3 propoziții cu unele din aceste cuvinte. Memorizează sinonimele cuvântului **ordonat** - (**îngrijit, disciplinat**)

OBSERVĂ!

Citește grupurile de cuvinte și identifică structura cuvintelor.

face	refăcut	duce	conducător
	desfăcut		conducere
	prefăcut		întroducere

REȚINE!

Derivarea parasintetică este formarea cuvintelor noi cu ajutorul prefixelor și sufixelor.

- *dulce* > **îndulcit** (în- + dulc + -it)
- *pătură* > **împăturit** (îm- + pătur + -it)
- *coroană* > **încoronat** (în- + coron+ -at)
- *piatră* > **împietrit** (îm- + piatr + -it)

1. Citește cuvintele din coloană.
2. Observă înaintea căror consoane se scriu prefixele **-îm, -com;**
dar -în, -con?

î**b**ătrânitî**n**vechitî**p**ietritî**n**ghețatî**m**beșugatî**n**floritî**m**podobitî**n**verzitî**m**blânzitcom**p**ortare

convorbire

comp**u**nere

consătean

comb**a**tere

conduce

comp**a**patriot

confirmare

comp**ă**timire

- Prefixele *îm-, com-* se scriu înaintea rădăcinii care începe cu consoanama *b* sau *p*.

- Prefixele *în-, con-* se scriu înaintea rădăcinii care începe cu orice literă, afară de *b* și *p*.

3. Explică ortografia cuvintelor evidențiate.

a) Frumoasă este limba păcii

Ea **nu ne-mparte** nici **desparte** –

Cu cât e mai a tuturor,

Cu-atâta e mai fără de moarte. (Vasile Romanciuc)

b) Suflă, doamne, un vânt,

Suflă-l pe pământ,

Brazii să-i **despoaie**,

Paltini să **îndoaie**,

Munții să **rastoarne**.

(„Meșterul Manole“)

c) Printre frunziș Vine ușor

De pom în floare, Și **mângâioasă**,

Raza de soare Suflând **voioasă**

Intră furis.

Pe pomișor. *Carmen Sylva (Regina Elisabeta)*

d) Am găsit un fluier verde pe poteca dinspre crâng.

Și l-am pus în brâu, dar vântul șuera în calea mea,

Se juca cu *brâu-mi* galben, **fluierașul** mi-l cerca. (*El. Văcărescu*)

DESCOPERĂ!

Citește cuvintele din chenar.

înnora	înnămoli
înnegri	înnoi
înnegura	înnăscut
înnoda	înnoptat
înnădi	nnobilat

Memorizează-le. Ce prefix face parte din componența acestor cuvinte?

Cu ce începe rădăcina?

Atunci când prefixul **în-** stă înaintea rădăcinii ce începe cu **n**, cuvântul se scrie cu doi de **n**: *nod* – *înnod*.

M o d e l : înnora.

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Rescrie textul „*Toamna în livadă*”.

Anotimpul belșugului și al recoltei a sosit cu pași *repezi*. Fără să dea seama nimănui, a treia fiică a anului, toamna, a alungat în doar câteva zile, de pe crengile pomilor, frunzele îngălbenite de vreme. Pomii rămași golași s-au întristat de pierderea frunzelor, singura lor mândrie rămânând rodul bogat.

a) Formează familii lexicale de la cuvintele: **frunze**, **apă**.

Găsiți sinonimele cuvintelor: **pomii**, **mândrie**. Alcătuiți cu ele enunțuri.

b) Reprezintă schematic structura cuvintelor subliniate. Argumentează.

a) Formează câmpul lexical al cuvântului **livadă**.

2. Găsește în text cuvinte formate prin derivare. Alcătuiște cu ele oral enunțuri.

Sâmbăta trecută am fost împreună cu părinții la un spectacol de dans pentru copii. Decum am pășit în sala frumos amenajată am fost

impresionată de imaginea de vis pe care o aveam în fața mea. Scena era cufundată în umbră, doar locul în care urmau să danseze elevii era puternic iluminată. Cortina grea, de catifea roșie, era coborâtă, iar beteaua de pe podeaua scenei făcea ca ringul de dans să strălucească și să împrăștie lumini sclipitoare.

- ✓ *Reprezintă schematic structura cuvintelor subliniate;*
- ✓ *Formează familia lexicală a cuvântului **frumos**;*
- ✓ *Explică cu ajutorul DEX-ului sensul cuvintelor: **beteaua, ringul**.*

Dictare

Și merg, cale lungă să le-ajungă, trecând peste nouă mări, peste nouă țări și peste nouă ape mari, și într-o târzie vreme ajung la împărăție.

Și cum ajung spânul se înfățișează înaintea împăratului cu carte din partea craiului. Și împăratul Verde, cetind cartea, ardea de bucurie că i-a venit nepotul, și pe dată îl și face cunoscut curții și fetelor sale care îl primesc cu toată cinstea cuvenită unui fiu de crai și moștenitor al împăratului. (I. Creangă)

- ✓ *Comentează ortografia prefixelor.*

MOMENTE DISTRACTIVE

Rostește repede și corect!

Șapte șine și șapte șerpi șerpuiesc șerpuitor spre șesuri.

VI.

ATELIER CREATIV

ÎNVĂȚĂM PRIN JOC!

„Cine e mai isteț”

1. Înscrie în caiet cât mai repede și cât mai multe cuvinte care se formează de la cuvintele de bază: *plete, vânt, iepure*.

Va birui elevul care va scrie mai repede și mai multe cuvinte.

FOLOSEȘTE-ȚI IMAGINAȚIA!

Redactează o compunere: *„Salvați natura cât nu e târziu!”*.

Folosește cuvinte derivare.

Cuvinte de reper: globul pământesc, protejarea, mediul înconjurător etc.

§ 19. Compunerea. Procedeele compunerii. Compunerea prin sudare, alăturare și abreviere. Formarea și scrierea cuvintelor prin abreviere

I. TERMINOLOGIE

- **compunerea**
- **sudare**
- **alăturare**
- **abreviere**
- **sistemul siglelor**

II. LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

1. Atunci **Făt-Frumos** își ia ziua bună de la părinți. (*Mihai Eminescu*)
2. Moș Vasile era un pui de **zgârie-brânză** ca și mătușa Mărioara.
3. Stai că mai avem până la **primavară**. (*Ion Druță*)
4. Așa s-a înmuiat la inimă parcă era uns cu **untdelemn**.
5. Avionul a aterizat la **aeroport**.
6. Lanurile **galben-aurii** se legănau în bătaia vântului.
7. **ONU** asigură pacea mondială și respectarea drepturilor omului.
8. **Nicidecum** nu voi întârzia la școală.
 - ✓ *Ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate?*
 - ✓ *Cum se ortografiază aceste cuvinte?*
 - ✓ *Câte elemente conțin cuvintele evidențiate?*

VIAȚA CUVINTELOR:

- **ONU** - Organizația Națiunilor Unite este cea mai importantă organizație internațională din lume.

III. ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REȚINE!

Compunerea este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi prin unirea sau alăturarea a două rădăcini.

ÎMBOGĂȚEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

- Cele mai obișnuite cuvinte compuse sunt substantivele: câine-lup, medic-șef, gura-leului, cocoș-de-munte, untdelemn.
- În componența cuvintelor compuse intră și alte părți de vorbire: binevoitor, primăvară, roșu-portocaliu, câine-câinește, ONU, d-ta.

Procedeele compunerii

OBSERVĂ!

- Cum sunt formate cuvintele compuse în exemplele de mai sus (alăturare, sudare, abreviere).

REȚINE!

Procedeele compunerii sunt: **sudarea, alăturarea și abrevierea.**

- **Sudarea** este îmbinarea în care elementele s-au contopit: binefacere, doisprezece, fărădelege.
- **Alăturarea** este îmbinarea în care elementele s-au alăturat: verde-deschis, prim-ministru, sare-de-lămâie, argint-viu.
- **Abrevierile** sunt prescurtări de cuvinte sau de grupuri de cuvinte unanim recunoscute și aplicate:
S.U.A – Statele Unite ale Americii
ONU – Organizația Națiunilor Unite
FIDE – Federația Internațională de Șah
D-voastră – Dumneavoastră

Sistemul siglelor

REȚINE!

Sigla este o prescurtare convențională formată din litera inițială sau din grupul de litere inițiale folosite pentru a evita cuvintele sau titlurile prea lungi.

De exemplu:

DEX – (Dicționarul explicativ al limbii române)

Spre deosebire de abrevierile folosite numai în scris, de exemplu *O* (← oxigen), *kg* (← kilogram), *d-ta* (← dumneata), **siglele** sunt folosite și în vorbire. De exemplu SUA, ONU, UE etc.

Ortografia cuvintelor compuse

Cuvintele compuse se scriu în felul următor:

- Cuvintele compuse formate prin *sudare* se scriu într-un singur cuvânt: paisprezece, botgros, fiecare;
- Cuvintele compuse formate prin *alăturare* se scriu:
 - cu cratimă: iarba-tatălui, femeie-cosmonaut, vagon-restaurant, nord-vest, gură-cască, albastru-deschis.
 - despărțit: douăzeci și trei, pe sub, pentru că.
- Cuvintele compuse formate prin *abrevieri* se scriu cu inițiale majuscule sau mici, urmate sau nu de puncte: ONU, O.N.U.; SUA, S.U.A;
- Nu se pune punct după:
 - abrevierile unităților de măsură: m, cm, dm, kg;
 - abrevierile punctelor cardinale: N, S, V, E;
 - abrevierile – pronume personale de politețe: d-ta, D-lui, D-voastră.

Exemplu: Am citit un articol în care am aflat ceva despre D-voastră.

- Numele proprii compuse, numele de localități se scriu cu inițială majusculă la fiecare termen, afară de articole și prepozițiile care intră în componența cuvântului compus: Ștefan cel Mare, Barbu-Lăutaru, Barbă-Cot, Satul Mare, Pătrăuții de Jos, Noua Suliță, Biserica Albă.

EXERSEAZĂ!

1. Formează cuvinte compuse noi de la cuvintele-rădăcini din ambele coloane.

Bine – făcător, facere, venit, voitor, a voi, crescut, intenționat.

Rău – a cuvânta, cuvântare, orânduire, înțeles.

2. Formează cuvintele compuse. Elementul al doilea pune-l la cazul cerut.

Coadă
traista
ochiul
iarba

leul
șoarecele
iepurele
fiarele

racul
mielul
câinele
calul

ciuboțica
limba
talpa
umbra

ursul
cocoșul
cucul
ciobanul

boul
gâsca

Model: coada-șoarecelui.

3. Înscrie cuvintele compuse pe care le poți forma din cuvintele-rădăcini. Explică sensul lor. Alcătuieste propoziții cu trei cuvinte noi formate.

t e l e

observator

jurnalist

colaj

jurnal

r a d i o

reporter

reportaj

interviu

dialog

f o t o

vernisaaj

concurs

difuziune

cameră

emisiune

detalii

4. Examinează harta regiunii noastre. Înscrie substantivele compuse cunoscute (denumiri geografice).

5. Formează cuvinte compuse noi de la cuvintele- rădăcini din ambele coloane:

bine: făcător, facere, venit, voitor, a voi, crescut, intenționat, a cuvânta.

rău: înțeles.

APLICĂ!

1. Îmbină cuvintele- rădăcini din colonița din dreapta cu cele din colonița din stânga. Ortografiază-le corect!

alb

spălăcit

negru

întunecat

cafeniu

pronunțat

galben

aprins

albastru

șters, succulent

verde

pal, intens

roșu

închis, deschis

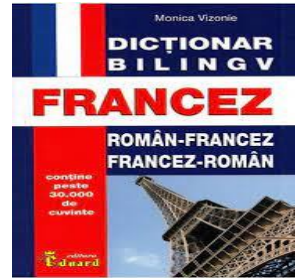
gri

deschis

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

Inversează ordinea cuvintelor în adjectivele compuse din denumirile dicționarilor bilingve. Va fi același dicționar sau altul?

- Mic dicționar ucrainean-român de sinonime
- Dicționar chinez-spaniol
- Dicționar român- englez
- Dicționar spaniol-portughez
- Dicționar italian-francez

Dictare de cuvinte

Profesorul dictează cuvinte, iar elevii alcătuiesc enunțuri.

- a) Primăvara...
- b) Viteazul...
- c) Compunerea...
- d) Harap Alb ...
- e) Leneșul...

✓ Explică cum s-au format cuvintele cu care a început fiecare enunț.

MOMENTE DISTRACTIVE:

Ghici!

Rostește repede și corect!

Rică nu știa să zică:
Râu, rățușcă, rămurică,
Dar de când băiatu-nvață
Poezia despre rață,
Rica știe-acum să zică:
Râu, rățușcă, rămurică.

VI.

ATELIER CREATIV

FOLOSEȘTE-ȚI IMAGINAȚIA!

Alcătuiește un text din 5-6 propoziții pe una din teme:
„Plantele medicinale”, „Florile”.

Pentru informație: albăstreaua, brusturele, coada-calului, fraga -de- pădure, limba -mielului, ciuboțica-cucului, talpa-gâștei, traista-ciobanului, năsturelul-de-baltă (plante medicinale).

- ✓ Folosește denumiri de plante compuse.

ÎNVĂȚĂM PRIN JOC!

❖ Joc didactic „Cine-i mai isteț”

- Înscrie cât mai multe cuvinte compuse – denumiri de plante. Ce fel de plante cunoști?
- Ce știi despre plantele medicinale?
- Alcătuiește câteva enunțuri cu denumiri de flori.
- Selectează câteva legende despre flori.

LUCRU ÎN ECHIFE!

- ✓ **Echipe I.** Scrieți 5 cuvinte compuse (alăturare).
- ✓ **Echipe II.** Scrieți 5 cuvinte compuse (abrevieri).
- ✓ **Echipe III.** Scrieți 5 cuvinte compuse (prin sudare).

§ 20. Conversiunea (schimbarea valorii gramaticale) Sistemul siglelor (scrierea lor cu majusculă)

I.

TERMINOLOGIE

- **vocabular (lexic)**
 - **derivarea:**
prin sufixare;
prin prefixare;
 - **sufixe:** *augmentative;*
diminutive.
 - **Conversiunea**
- compunerea:**
prin alăturare;
prin sudare;
prin abreviere;

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește expresiv poezia:

Frunza **verde**, iarba **verde**,
Verde grâul răsărit.
Verdele, dacă-l vom pierde,
 Ca și cum nici n-am iubit.
Albă neaua, **albă** pâinea.
Alb și pomul înflorit.
Albul negru de rămâne.
 Ca și cum nici n-am trăit.

(Dumitru Matcovschi)

- ✓ Ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate?
- ✓ De la ce părți de vorbire s-au format?

CĂSUȚA CU IDEI: OCROTIȚI NATURA!

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REȚINE!

Conversiunea /schimbarea valorii gramaticale/ este un mijloc intern de îmbogățire a vocabularului care constă în formarea cuvintelor noi prin trecerea la o altă parte de vorbire.

Exemplu: Omul *muncitor* de pâine nu duce dor. (adjectiv)
Muncitorul a ieșit din schimbul de noapte. (substantiv)

OBSERVĂ!

- ✓ Examinează cuvintele din ambele coloane. Prin ce se aseamănă cuvintele care se repetă? Prin ce se deosebesc?

articol editorial	editorialul
scriitor clasic	clasicul
registru zilnic	zilnicul
popoarele antice	anticii
om militar	militarul
film documentar	documentarul
om leneș	leneșul
om egoist	egoistul

DESCOPERĂ!

Părți de vorbire obținute prin schimbarea valorii gramaticale /conversiune/:

- **substantive (substantivizarea)** – prin articulare orice parte de vorbire devine substantiv: *frumosul, eul, treiul, cititul*, etc.;
- **adjective (adjectivizare)** – în general, se utilizează cu valoare adjectivală verbele la participiu (cartea *citită*) sau la gerunziu (femeia *suferindă*);
- **adverbe (adverbializare)** – se utilizează cu valoare adverbială, mai frecvent, unele substantive sau adjectivele:

Exemple: *Toamna a sosit. / Toamna se strâng roadele. Cântec frumos. / Cântă frumos.*

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

Alege, prin subliniere, forma admisă de limba literară:

- 1) copii noi/nou născuți;
- 2) Acestea sunt probleme grele/greu de rezolvat;
- 3) Au venit destul/destui de mulți copii;
- 4) comportarea fetei cea/celei nou venită/venite în clasa noastră;
- 5) ... cantități cât mai mari posibile/posibil de alimente;
- 6) Doamna profesoară însuși/însăși a spus asta;
- 7) Nu-mi place stofa care/pe care am ales-o;
- 8) Niciunul dintre ei n-a/n-au învățat;
- 9) Din cât/câte știu, evenimentele au decurs așa;
- 10) După cât/câte cunosc, nu se va opri aici;
- 11) Acești elevi nemaipomeniți/nemaipomenit de harnici au câștigat toate premiile;
- 12) Aceste dicționare sunt cel/cele mai strâns legate de practică.

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Identifică valoarea gramaticală a cuvintelor subliniate.

A răspuns bine la lecții. Binele va fi întotdeauna răsplătit. Am rănit un cățel din greșală. Un rănit într-un accident de circulație devine un pieton mai atent. Am un tricou albastru. Culmile

muntoase se proiectau pe un albastru pur. Primăvara este un anotimp vesel. Mereu răcesc primăvara. La poartă creștea un nuc bătrân. Bătrânul a dovedit că este un înțelept

2. Construiește câte o propoziție în care cuvintele ***leneș, viteaz, albastru*** să aibă valoare de adjectiv și alte propoziții în care aceleași cuvinte să aibă valoare de substantiv.

	ADJECTIV	SUBSTANTIV
Leneș		
viteaz		
albastru		

3. Precizează valoarea gramaticală a cuvintelor subliniate:
- Tânărul a greșit în viață.
 - Plecăm la școală dimineața.
 - Este un bărbat bine care știe să se poarte bine.
4. Identifică în enunțurile de mai jos cuvintele obținute prin schimbarea valorii gramaticale. Precizează de la ce părți de vorbire s-au format.
- Cerul era de culoare albastră. Culmile muntoase se proiectau pe un albastru pur.*
 - A răspuns bine la lecție. Am făcut un bine.*
 - Am rănit un cățel din greșeală. Era un rănit într-un accident de circulație.*
 - Binele a triumfat din nou!*
 - Noaptea se întunecă.*
 - Cel harnic învață bine.*
5. Identifică adjectivele obținute prin conversiune din textele următoare:
- Pământul bătătorit dogorește. Umbra se ține pitulată pe lângă o parte din ziduri. (I.A. Bassarabescu)*
 - Înainta grăbit sub umbrelă, adus din umeri, cu privirile plecate, căutând să evite șuvoaiele. (Mircea Eliade)*
6. Arată ce valoare morfologică au cuvintele subliniate din coloana A. și ce devin în coloana B.

A	B
Eu sunt un om <u>înțelept</u>	<u>Un înțelept</u> știe multe..... Ea procedează <u>înțelept</u>
A venit <u>aproape</u> de mine.	lubește-l pe <u>aproapele</u> tău.....

7. Construiște câte două enunțuri cu cuvintele propuse ca să aibă diferite valori gramaticale: *voinicul, muncitorul, frumosul, deșteptul*.
✓ Numește antonimele acestor cuvinte.

Dictare preventivă:

O maimuță tânără capătă de la cineva o nucă. Nu mai văzuse nuci până atunci, dar auzise că sunt foarte bune. De aceea o duse la gură și mușcă zdravăn din ea. Nuca nu se sparse, dar dinții maimuței începură să doară grozav. Înciudată, maimuța cea tânără aruncă fructul cât colo.

O altă maimuță mai în vârstă văzu totul. Ridică nuca, o lovi cu o piatră și îi desfăcu miezul, pe care îl consumă cu o vădită plăcere.

Apoi îi spuse celei tinere:

Dacă nu știi să gândești cu mintea ta, poți cel puțin să le ceri sfatul celor mai mari ca tine.

MOMENTE DISTRACTIVE:

Rostește repede și corect!

Tot ce-am zis și-am zis c-oi zice,
Dar de zis eu n-am mai zis,
Nici n-am zis, nici n-oi mai zice,
C-am să zic ce-am zis c-oi zice.

- ✓ Explică scrierea cuvintelor cu ortograme.

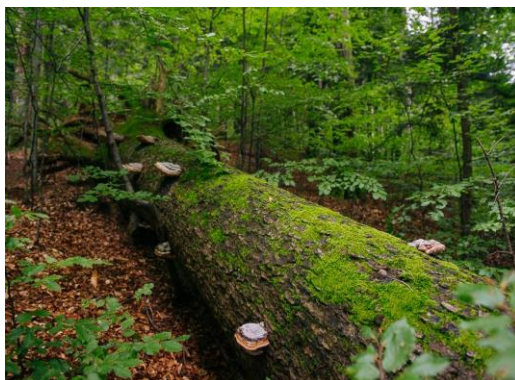
VI.

ATELIER CREATIV

PROIECT DE GRUP!

Citiți cu atenție textul:

Toamna, verdele pădurii dispare încet și frunzele îngălbenite și bătute de vânt colindă nestingherite cărări. Asemenea peisaje, în care fiecare arbore pare o ființă părăsită de binele verii, înmulțesc ahurile poezilor. Fiind niște îndrăgostiți pătimași de natură artiștii sunt, în sinea lor, grație sensibilității, neliniștiți de iminenta dispariție a

vegetalului. Totuși, pășind într-un desiș al pădurii fremătânde, ei au sentimentul că se integrează eternității universale.

(Ion Andreescu)

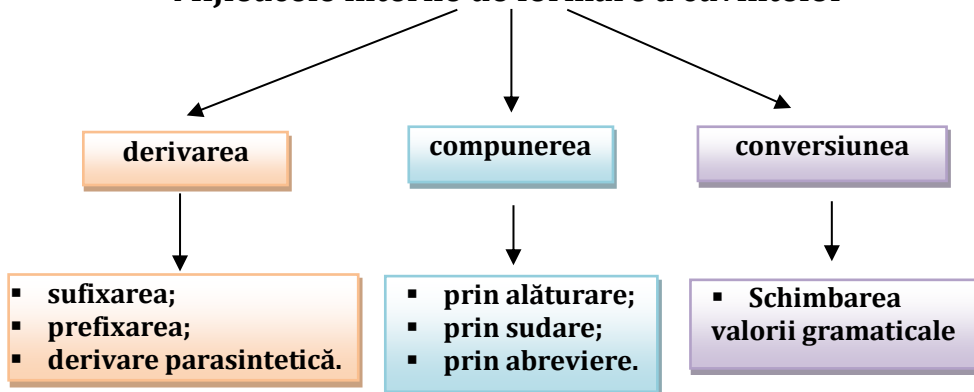
✓ *Identificați cuvintele formate prin schimbarea valorii gramaticale. De la ce părți de vorbire s-au format?*

FOLOSEȘTE CALCULATORUL!

Ascultă pe Youtube [*iva-ton-copilarie\(mp3-besplatno.net\)*](http://iva-ton-copilarie(mp3-besplatno.net)) cântecul „Copilărie.” Alcătuieste o compunere „*Copilăria mea*”. Folosește cuvinte formate prin diferite mijloace de formare a cuvintelor.

Mijloacele interne de formare a cuvintelor

§ 21. Familia lexicală (numai cuvintele formate prin derivare). Câmpurile lexicale

I.

TERMINOLOGIE

- derivare
- familie lexicală
- câmp lexical
- cuvinte derivate
- sufix, sufixare
- sufixe: *augmentative*
diminutive

Citește cu atenție textul:

Veșnicia stă în lucrurile făcute cu dragoste

Se spune că veșnicia s-a născut la sat, în pieptul scaldat de demnitate și adevăr al omului simplu de la țară pentru care cuvântul e cuvânt, iar legământul e lege. Acolo, în mijlocul cătunului, stă mândră Veșnicia. Țăranul își șterge fruntea de griji și continuă să îngrijească cu dragoste averea rămasă de la strămoși: *pământul și veșnicia.*

Le udă cu sudoarea frunții, le încălzește cu energia lui fără să obosească.

Căci, tot ce face cu mâinile și cu sufletul, rămâne înveșnicit, fiindcă țăranul e frate cu pământul.

Ne întrebăm mereu: cine suntem? Încotro ne îndreptăm pașii? Care ne este menirea?

Doar țăranul, senin ca spicele coapte, ne-ar putea spune că **Noi** am fost odată oamenii pământului, înfrățiți cu huma acestei guri de rai, îngemănați cu doinele de dor.

Veșnicia pe care-o purtăm în inimă, ne-a învățat **limba grânelor, a țărânei și fericirii, adevărului și a slovei cu tâlc.**

- ✓ *Selectează cuvintele formate prin derivare.*
- ✓ *Formează cuvinte noi prin derivare, compunere.*
- ✓ *Cum s-au format cuvintele evidențiate?*
- ✓ *Analizează structura cuvântului **îngemănați**.*
- ✓ *Formează familia lexicală a cuvântului **inimă**.*

REAMINTEȘTE-ȚI!

Ce este derivarea?

Ce este sufixarea?

Ce este prefixarea?

Ce parte a cuvântului e comună pentru cuvintele formate prin derivare?

Ce este compunerea?

Numiți procedeele compunerii.

Mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului sunt derivarea, compunerea, conversia.

Ce este *familia lexicală*? Ce este *câmpul lexical*? Cum deosebim aceste două noțiuni?

Familia lexicală prezintă totalitatea **cuvintelor înrudite** ca sens, formate de la același cuvânt de bază și având același radical. Ea este formată din *cuvântul de bază*, *cuvintele derivate*, *cuvintele realizate prin compunere și prin schimbarea valorii gramaticale*.

Cuvântul de bază este cuvântul de la care se pornește în alcătuirea unei familii lexicale.

Radicalul este elementul comun care se întâlnește la cuvintele ce formează o familie lexicală.

NOTĂ!

Radicalul poate fi *identic* sau nu cu termenul de bază:

bun – bunic – străbunic

cuv. de bază – radical – radical

muncă (cuv. de bază) – **muncitor** (radical)

Radicalul poate *conține alternanțe fonetice*: **floare – florar**

Cuvintele derivate sunt cuvinte formate cu ajutorul prefixelor sau/și al sufixelor lexicale:

grădină - cuvânt de bază

grădinar - grădin + suf. -ar

grădinăreasa - grădin + suf.-ar + suf. -easă

grădinăresc - grădin + suf. -ar + suf. -esc

grădinărit - grădin + suf. -ar + suf. -it

grădiniță - grădin + suf. -iț

OBSERVĂ!

Selectează numai cuvintele înrudite ca sens cu cuvântul *frunză* din șirul de mai jos:

frunziș, frunzărie, înfrunța, înfrunzit, desfrunzit, fructifer, neînfrunzit, înfrunzire, frunzuliță, frunzișoară.

- ✓ Care este partea comună a acestor cuvinte?
- ✓ Prin ce procedeu s-au format cuvintele acestea?

REȚINE!

Familia lexicală sau familia de cuvinte cuprinde toate cuvintele formate prin derivare sau prin alte procedee de la un cuvânt de bază.

Derivarea este mijlocul de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul prefixelor și sufixelor.

Cuvintele formate cu ajutorul prefixelor și sufixelor se numesc **cuvinte derivate**.

OBSERVĂ!

Derivarea cu sufixe

Copile, mândrește-te cu strămoșii și contemporanii tăi care au luptat și luptă pentru independența Patriei tale. Fiecare dinre noi trebuie să ținem minte – avem două profesii. Prima – învățător, inginer sau *constructor*, iar a doua e la fel pentru toți – apărarea.

Cine poate fi erou?
Erou poate să devină

numai acela care prin faptele și gândurile sale trăiește pentru oameni. *Eroismul* nu este numai o clipă, dar poate fi întreaga viață trăită pentru oameni.

Ține minte, că Ucraina are mulți eroi.
Slavă eroilor Ucrainei!

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Identifică cuvintele formate cu sufixe. Numiți cuvântul de bază și sufixul cu care s-a format cuvântul.
- ✓ Ce părți de vorbire sunt aceste cuvinte?
- ✓ Alcătuiți câteva enunțuri despre Ucraina, despre capitala Ucrainei.
- ✓ Numiți toate părțile de vorbire din primele două enunțuri.

REȚINE!

Sufixarea este derivarea cu ajutorul sufixelor.
Cele mai răspândite sufixe în limba română sunt: -ian, -ean,

- **Sufixele diminutive** sunt sufixele care se alătură la rădăcina cuvântului pentru a arăta micșorarea dimensiunii:
 - aș – copilaș, scăunaș, iepuraș; -iț – grădiniță, căciuliță, fetiță;
 - uț – căluț, căsuță; -eț – ursuleț, poduleț;
 - ic – fetiță, păpușică, mătușică;
 - el – degețel, bobocel, clopoțel;
 - uș – cărărușă, găinușă;
 - or – obrăjor, frățior, oușor.
- **Sufixele augmentative** (cu sens peiorativ)
 - an – băietan, juncan, flăcăuan;
 - oi – băietoi, fătoi, butoi;
 - andru – băiețandru, copilandru;
 - oaie – căsoaie;
 - ăraie – apăraie.

REȚINE!

Câmpul lexical cuprinde toate cuvintele care aparțin aceluiași domeniu și au trăsături de sens comune.

Ortograma n-avem:

N-avem de ales, trebuie să acceptăm.

Nu avem de ales.

Ortogramele n-ați, n-au:

N-ați citit povestioara.

Nu ați citit.

N-au venit cu noi.

Nu au venit.

CONSTRUIEȘTE!

Construiește câte o propoziție cu cuvintele date: **n-avem, n-ați, n-au.**

EXERSEAZĂ!

1. Alcătuiți familiile lexicale ale cuvintelor: *grădină, ochi, cunoaște.*
2. Selectează din cuvintele de mai jos familia lexicală: *om, copii, omenire, omenos, omuleț, oameni, bărbat.*
3. Grupează pe familii lexicale cuvintele: *pune, desfăcut, binevenit, suprapune, prefăcător, depune, face, binișor, depunere, impune, prefacere, binețe, binevoitor.*
4. Formează familia lexicală a cuvântului **pădure** și alcătuiți un text de volum mic „La pădure” folosind cuvintele noi formate.
5. Subliniază cuvintele care fac parte din familia lexicală a următoarelor cuvinte de bază:
cap – *capabil – copac – căpșor*
orb – *orbeală – orbește – a orbi – orbital – orbită*
masă – *mascare – măsuță – mescioară – mesean.*
6. Găsește filele care nu sunt din familia lexicală a cuvântului carte: *cărțulie, cartelă, cărturar, cărticică, cartier.*
7. Pune în dreptunghiuri albastre sufixele și în dreptunghiuri verzi prefixele următoarelor cuvinte derivate de la cuvântul de bază indicat:
 - a) *băiat* • băietan • băiețandru • băiețaș • băietei • băiețesc • băiețește • băiețoi;
 - b) *bun* • bunicel • bunișor • bunuț • a îmbuna;
 - c) *roșu* • a înroși • înroșire • roșeală • roșeață • roșior;
 - d) *sat* • sătean • sătesc • săticel • sătuc • sătuleț.
8. Formează patru derivate cu sufixe de la substantivul **nor**.
9. Formează câte un derivat cu sufix de la următoarele substantive: *lumină, bunică, pui, copil, vrabie.*

10. Grupează cuvintele de mai jos în două categorii:

a) cuvinte derivate;

b) forme diferite ale aceluiași cuvânt.

Casă, frumos, casele, frumoase, caselor, frumusețe, înfrumuseța, zidesc, zidim, casnic, căsuță.

11. Completează versurile, judecând după conținutul propozițiilor pe care le conține. Scrie cuvintele alese și marchează desinența și tema.

Azi a fost la noi ...,

Și a fost la noi...,

A făcut pereți la casă.

Făcu casa mat frumoasă.

Și a fost la noi...,

Și a fost la noi...,

A pus geam și ușă-aleasă.

Uite și lumina trasă.

(Grigore Vieru)

12. Citiți textul. Grupează cuvintele evidențiate în două categorii: cele care nu sunt formate de la alte cuvinte (nederivate) și cele care au provenit de la alte cuvinte (derivate).

Dimineața *mama* toarnă în *ciubăr* multă-multă *apă* și apucă să ghilească *cerul*. Când mă trezesc, peste *garduri*, peste *case*, peste *vii* și *pășuni albastrește* întinsă la soare pânza cerului.

(Nicolae Esinencu)

13. Formează trei cuvinte noi cu sufixe diminutive și trei – cu sufixe augmentative.

14. Identificați sufixele diminutive. Ghiciți ghicitorile:

a) Margareta e o floare

Și-are-un frate mititel.

Vai ce multă-asemănare

Este între ea și el.

Mama face ceai din el

Și se cheamă ...?

b) Primăvara când se-arată,

Prin grădini apar deodată

Ciorchini albi și albaştrii

Din stelute mii și mii.

c) Mărgelușe parfumate

Printre frunze înșirate.

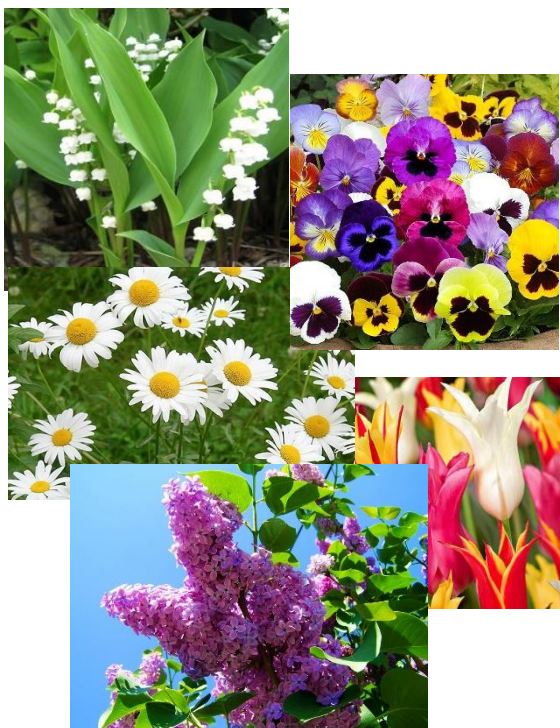
d) Floricea catifelată

Seamănă cu-n chip de fată.

e) Cupe albe, sângerii

Stau pe lujere înfipțe,

Parc-ar fi niște făclii!

f) Voinicel cu haină albă
lese primul din zăpadă.

(*Lăcrimioarele, panseaua, liliacul, ghiocelul, lalelele*)

14. Găsește în textul de mai sus cuvintele evidențiate. Formează câmpul lexical al valorilor eterne.

Indică trei cuvinte aparținând câmpului lexical și câte trei cuvinte aparținând familiei lexicale a cuvântului „scaun”.

Indică zece cuvinte aparținând câmpului lexical al alimentelor.

Găsește printre cuvintele de mai jos pe cele care nu intră în câmpul lexical al termenului indicat:

- animale domestice: *vacă, cal, porc, găină, iepure, capră, rață, oaie, ied, curcan;*

- corpuri cerești: *stele, soare, pământ, lună, Luceafăr.*

15. Citește cuvintele de mai jos și descoperă ce au ele comun între ele:

- *caiet, carte, stilou, creion, cariocă, ghiozdan, linie;*
- *vânt, ploaie, furtună, ninsoare, lapoviță, uragan.*

16. Alcătuieste câmpul lexical al cuvintelor: *animale sălbatice, păsări, arbori, unelte, fructe, legume, flori, pești, matematică, sport.*

VORBEȘTE ȘI SCRIE CORECT!

- ✓ Alcătuieste un dialog (între 2 membri ai familiei).
- ✓ Folosește corect semnele de punctuație și înscrie-le în caiete.

NU UITA!

„Nu-ti poti alege familia. Ea este darul lui Dumnezeu pentru tine.”
Desmond Titu

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare

Am fost la restaurant cu mama și tata. Acolo, ne-am întâlnit cu dumneaei, doamna profesoară. I-a plăcut foarte mult când m-a văzut că petrec timp cu familia și m-a întrebat:

- Bună! Mi-i poți prezenta pe dumnealor?
- Desigur! Dumneaei este mama mea iar dumnealui este tatăl meu.

– Bună ziua, doamnă și domnule!

– Bună ziua și dumneavoastră!

Am stat împreună și-am discutat despre situația mea la școală, iar părinții mei au fost mândri de mine! Apoi, după două ore, am plecat și ne-am luat rămas bun de la doamna.

- La revedere!
- La revedere și dumneavoastră!

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

Ceata lui pițigoi
Trece mândră prin zăvoi
Toți sunt luptători de soi
Dai într-unul țipă doi.

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ Jocul didactic „Cine mai mult ?”

Împărțiți-vă în patru grupe. Câștigă grupa care în două minute va scrie în caiete o familie lexicală și un câmp lexical alcătuite din cele mai multe cuvinte.

❖ Alcătuiți o compunere pe tema: „Familia mea”, folosind cuvinte formate prin derivare, compunere, conversiune.

Cuvinte de reper: ***mama, bunica, sora, fratele, cumnatul, mătușa, rudele.***

§ 22. Sinonimele. Antonimele. Regionalismele

I.

TERMINOLOGIE

- **sinonime**
- **antonime**
- **regionalisme**

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție enunțurile. Prin ce se aseamnă și prin ce se deosebesc cuvintele evidențiate:

În limba ta
În aceeași **limbă**
Toata lumea **plânge**,
În aceeași limbă
Râde un pământ.
Ci doar în limba ta
Durerea poți s-o mângâi,
Iar **bucuria**
S-o preschimbi în cânt.

În limba ta
Ți-e dor de mama,
Și vinul e mai vin,
Și prânzul e mai prânz.
Și doar în limba ta
Poți râde singur,
Și doar în limba ta
Te poți opri din plâns. (Grigore Vieru)

CĂSUȚA CU IDEI:

- Unele cuvinte în text se pot înlocui cu altele asemănătoare ca sens fără a-și schimba înțelesul.
- Unele cuvinte au pereche cu sens opus.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Ce priveliște minunată este **pădurea** vara. **Codrul** mă primește îmbietor. **Orice** colțișor e **superb**. Glasul păsărilor e **încântător**. Tresar la **fiecare** șoaptă a izvorului. Parcă aud pașii cuiva...

REȚINE!

Sinonimele sunt cuvintele cu formă diferită și cu sens identic sau asemănător.

- sinonimul potrivit pentru cuvântul subliniat:
a) Nucul e un *arbore* impunător. b) Bradul e un *arbore* montan.

- Găsiți câte un sinonim pentru cuvântul subliniat în enunțurile de mai jos:

- Copilul privea apa *limpede*.
- După o ploaie îndelungată, cerul deveni din nou *limpede*.
- Glasul *limpede* al fetei răsuna în sala de spectacol.
- Mi-a venit un gând *limpede* și am luat hotărârea.

- Găsiți câte un sinonim pentru expresiile subliniate în enunțurile de mai jos:

- Ion* și-a luat *tălpășița*.
- Povestea ta* e cusută cu *ață albă*.

NOTĂ!

Alegerea sinonimului potrivit depinde de contextul în care apare.

OBSERVĂ!

Citiți cu atenție textul:

Era odată un moșneag și-o babă; și moșneagul avea o fată, și baba iar o fată. Fata babei era slută, leneșă, țâfnoasă și rea la inimă; dar, pentru că era fata mamei, se alinta cum s-alintă cioara-n laț, lăsând tot greul pe fata moșneagului. Fata moșneagului însă era frumoasă, harnică, ascultătoare și bună la inimă. Dumnezeu o împodobise cu toate darurile cele bune și frumoase. Dar această fată bună era horopsită și de sora cea de scoarță, și de mama cea vitregă... (Ion Creangă)

Scenă din spectacolul „Fata babei și fata moșneagului”. Regia Daniel Stanciu.

- ✓ *Citește fragmentul de poveste și observă cum este caracterizată fata babei. Dar fata moșneagului? Ce cuvinte a folosit autorul pentru a caracteriza fetele?*
- ✓ *Ce părți de vorbire sunt cuvintele opuse?*

REȚINE!

Antonimele sunt cuvintele cu sens opus.

ÎMBOGĂȚEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Grupează după sens antonimele și găsiți termenul generalizator respectiv: *îngust, negru, alb, lat. voios, mare, trist, mic, atunci, vara, acum, aproape, bătrân, departe, tânăr, iarna.*
- ✓ Ce antonime pot avea verbele: *a coase, a închide, a îmbrăca, a face, a turna?*
- ✓ Scrie-le și comentează ortografia.

NOTĂ!

- **Cuvintele-antonime trebuie să fie aceleași părți de vorbire.**
- **Antonimele se pot forma și cu ajutorul prefixelor:**
 - ne**: atent – neatent, cosit – necosit, ;
 - des**: a face – a desface, a coase – a descoase;
 - in**: exactitate – inexactitate, corect – incorect;
 - im**: posibil – imposibil, perfect – imperect.

OBSERVĂ!

○ *Citește cu atenție textul:*

Dar, în gândul meu: știi c-am nimerit-o? Bine că nu-i acasă; și de n-ar veni degrabă și mai bine-ar fi... Și scurt și cuprinzător, sărut mâna mătușii, luându-mi ziua bună, ca un băiat de treabă, ies din casă cu chip că mă duc la scăldat... și când colo, mă

trezesc în cireșul femeii, și încep a **cărăbăni** la cireșe în sân: crude, coapte, cum se găseau. Și cum eram îngrijit și **mă sileam** să fac ce-oi face mai degrabă, iaca mătușa Mărioara, c-o **jordie** în mână, la tulpina cireșului. [...]

– Dar bine, **ghiavole**, aici ți-i scăldatul? zise ea, cu ochii holbați la mine; coboară-te jos, **tâlharule**, că te-oi învăța eu! (*Ion Creangă*)

- ✓ *Care este forma literară a cuvintelor evidențiate?*
- ✓ *Cine a folosit aceste cuvinte în text și cu ce scop?*
- ✓ *Alcătuieți o compunere orală „Ce e bine și ce e rău”.*

REȚINE!

Regionalismele lexicale sunt cuvintele folosite într-o anumită regiune.

NOTĂ!

- **Regionalismele lexicale sugerează culoarea locală și au rol în caracterizarea personajelor.**
- **Regionalismele lexicale au sinonime literare.**

Exemple: *bai* (supărare), *clop* (pălărie), *pită* (pâine), *curechi* (varză).

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

Ortograma **ni-l:**

Ni-l amintim și noi.
Au făcut o croazieră
pe râul **Nil**.

Ortograma **n-oi:**

Dacă **n-oi** veni la timp, să nu mă
aștepți.
Noi avem haine noi.

EXERSEAZĂ!

1. Găsește în DEX sinonimele cuvintelor: *voinic*, *a remarca*, *a anunța*.
2. Ce sinonime pot avea cuvintele evidențiate? De ce autorul le-a preferat pe unele, și nu pe altele?

Crainici, iepurii cei rezezi,
Purtători îi sunt de vești,
Filomele-i țin orchestrul
Și izvoare spun povești.

(Mihai Eminescu)

3. Ce deosebire este între sinonimele date și când se folosesc ele?

- *Sulf* – *pucioasă*, *cupru* – *aramă*, *abdomen* – *pântec*, *prăpastie* – *abis*, *reptilă* – *târâtoare*, *apicultură* – *albinărit*, *viticultură* – *vierit*.
- Cap – căpățână – tidvă – bostan.
- A mânca – a înfuleca, a crăpa.
- Gură – bot, leorbă, clanț, plisc.
- Voce – glas, carte – scrisoare, oră – ceas, chimir – portmoneu, învățător – dascăl, povățuitor – îndrumător.

4. Citește compunerea și redacteaz-o, înlocuind cuvintele ce se repetă prin sinonimele posibile.

A sosit și multașteptata iarnă. Iarna pământul se acoperă cu o zăpadă strălucitoare. Zăpada scânteiază și strălucește la soare. Peste tot vezi numai zăpadă. Ea e curată, imaculată.

Afară e ger. Gerul face ca zăpada să scârțâie sub picioare. Soarele împrăștie raze de lumină, iar de sus, de pe copaci, se cerne zăpada de pe crengile atinse de zburdalnicele vrăbiuțe.

5. Alcătuieste seria sinonimică a verbului *a comunica* (zece sinonime).
6. Găsește sinonimele în proverbele și zicătorile de mai jos:
 - ✓ Cine seamănă vânt, culege furtună.
 - ✓ Claie peste grămadă.
 - ✓ Varsă foc și pară.
 - ✓ Nici în car, nici în căruță, nici în teleguță.
7. Împerechează cuvintele sinonime:

ramură

iaz

lac	ajutor
supărare	asta
ceartă	necaz
aceasta	creangă
sprijin	sfadă.

8. Găsește câte un sinonim pentru următoarele expresii: *a se duce pe apa sâmbetei, a se da la brazdă, a aduce aminte, a tăia frunze la câini, a face zile fripte cuiva.*
9. Completează proverbele. Atestă antonimele și comentați-le.
La plăcinte înainte...
Cine fură azi un ou...
Scump la țărăță. ..
Cel sătul nu crede...
10. Numește antonimele în frazeologismele și grupurile de cuvinte date. Alcătuiți cu ele propoziții. Scrii-le, marcând prin subliniere părțile de propoziție: nici câine, nici ogar; nici laie, nici bălaie; ieri și azi; tineri și bătrâni; război și pace.
11. Corectează enunțul: „Învățătoarea î-și amintii cum la luat de mână și la dus să vadă o sală de clasă.”
12. Schimbă propozițiile de mai jos ca să aibă un conținut opus:
13. Străduința aduce întotdeauna rezultate bune la învățătură. Respectarea regimului zilei lungeste viața omului. Mult trăiești, multe vezi. Omului cinstit îi place adevărul.
14. Găsește antonimele neologice ale următoarelor cuvinte: copiat, logic, lașitate, războinic, posibil, ușor.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare

Bunica mea este o femeie născută și crescută la țară, într-un sat frumos din regiunea Cernăuți. Este o țărăncă autentică: după vorbă și după port. Cu mândrie și cu grijă, îmbracă portul popular, iar năframa și-o așează pe cap așa cum și-au așezat-o femeile de când locuiesc pe aceste pământuri.

Frumusețea hainelor moștenite din străbuni este întrecută doar de frumusețea bunicii mele.

Chiar dacă anii au trecut peste ea și au lăsat urme adânci în fizionomia ei, bunica mea își păstrează chipul frumos din tinerețe.

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

Mama, mama mare
Mereu, mereu are,
Mere, pere bune,
Mure și alune.

VORBEȘTE ȘI SCRIE CORECT!

❖ *Citește și înlocuiește cuvintele ce se repetă supărător prin sinonime potrivite.*

❖ *Ce impresii ai despre cuvintele folosite în text?*

Un băiat o întrebă pe profesoară:

– De ce se spune așa: „Chiar dacă nu cântă un cocoș, soarele totuna va răsări?”

– Îți voi spune după lecții, î-a spus profesoara.

După lecții elevii făceau curat în curte. Toți munceau cu râvnă, numai băiatul ce-i pusese întrebare profesoarei sta și aștepta răspunsul. Când s-a terminat lucrul, profesoara i-a spus.

– Vezi, că și fără ajutorul tău curtea strălucește de curată ce este. Băiatul roși: înțelese proverbul.

- *Atenție la ortografierea cuvintelor prin cratimă!*
- *Memorizează semnele de punctuație la dialog și la vorbirea directă.*

VI.

ATELIER CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUPE!

❖ **„Ghici și află antonimul”** (trei grupe)

1. Antonim sunt a lui „frică”,
Omului – la greu de pică –
Îi servesc eu drept baraj
Căci port nume de...

2. Antonim al „bolii” sunt
 Și-ți aduc tărie
 Când mă prezint
 Ți-s soră, frate
 Și mă cheamă...
3. Pentru „război” dușman eu sunt,
 Eu vreau doar soare pe pământ.
 Vreau fericirea-n ochi să joace,
 Căci nu degeaba spun toți...

❖ „**Ghici ghicitoarea mea!**”

Încearcă să alcătuiști singur câte două ghicitori despre *plante, animale, copaci, mincă laudă, frică, lene*.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Găsește sinonimul”**

Se dau șapte cuvinte. Din inițialele sinonimelor acestor cuvinte primim denumirea celei mai bune balade populare – „Miorița”.

Cuvintele date	Sinonimele
semeț îndată obosit revoltă semnătură așchie	

§ 23. Omonimele

I.

TERMINOLOGIE

➤ **omonime**

- *omofone*
- *omografe*

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Oaspeții primăverii

Primăvara și-a arătat din nou chipul înverzit și a început să

împartă zâmbete însorite. Primele care prind de veste despre venirea anotimpului peranței sunt păsările călătoare.

Stoluri după stoluri, călăuzite de razele blânde ale discului de aur, apar din sudul însorit. Alaiul călătoarelor trece peste codrii golași, lipsiți de frunze. Sunt în căutarea unor copaci proaspăt înmuguriți și bucuroși de atingerea caldă a primăverii. Din mugurii gingași își vor potoli foamea, iar din ochiurile de apă, recent dezghețate, își vor astâmpăra setea.

În fruntea alaiului, format din felurite păsări călătoare, sunt berzele. Sunt cele mai grăbite să se întoarcă la locurile de baștină. Înariplatele grațioase, cu penajul alb ca satinul, sunt cele mai atașate de locurile în care au văzut pentru prima oară lumina blândă a zilelor de primăvară.

❖ *Numește părțile de vorbire din primul alineat.*

❖ *Alcătuiește alte texte despre toamnă, iarnă, vară. Care sunt simbolurile acestor anotimpuri.*

CĂSUȚA CU IDEI:

Barza este o specie de pasări de talie mare. Sexele au colorit identic. Penajul este în general alb, cu vârful aripilor (penele de zbor) negre. Picioarele și ciocul sunt de culoare roșu intens (negricioase la juvenili). Lungimea corpului este de 95-110 cm și are o greutate medie de 2400-4400 g. Anvergura este cuprinsă între 180-218 cm.

Perioada de reproducere începe la sfârșitul lunii martie / începutul lunii aprilie. Femela depune de obicei 4 ouă, pe care le clocesc ambii părinți. Incubarea durează 33-34 de zile. Puii devin zburători la 58-64 de zile. Perechile

cuibăresc izolat sau grupat, pe același suport (acoperișuri sau stâlpi de înaltă tensiune).

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REAMINTEȘTE-ȚI!

Ce sunt sinonimele?

Ce sunt antonimele?

Ce sunt regionalismele?

✚ În limba română sunt cuvinte:

- *cu formă diferită și sens identic sau asemănător;*
- *cu sens opus;*
- *cuvinte ce se rostesc la fel dar au sens diferit.*

REȚINE!

Omonimele sunt cuvintele ce se rostesc și se scriu la fel, dar au sens diferit.

Exemplu: sare – substanță;
sare – verbul „a sări”.

OBSERVĂ!

Maică-ta de-i **vie**,

Bine-ar fi să **vie**

Pân-la noi la **vie**. (Grigore Vieru)

✓ *Ce sens au cuvintele evidențiate?*

✓ *Cum se rostesc și cum se scriu?*

➤ Utilizează în propoziții omonimele: poartă, cer, par.

➤ Indică omonimele cuvintelor broască, cucuș și alcătuți

propoziții cu ele.

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

Ortograma **l-au**:

Toți elevii **l-au** omagiat pe
Mihai Eminescu.

Ortogramele **n-am, n-au**:

N-am fost niciodată în Franța.

Nu am fost.

Ei **n-au** lucrat cu atenție

Nu au lucrat.

EXERSEAZĂ!

1. Citește expresiv poezia. Din ce categorie de cuvinte fac parte cele evidențiate? Cum ai constatat?

Unde, oare *unde* primăvara se ascunde,

Când pe la tot pasul geru-ți pișcă nasul?

Îți voi spune *unde*-i: tremură sub *unde*. (Iulian Filip)

✓ Ce valoare au ele aici?

2. Alcătuiți exemple în care cuvintele *lac*, *mare*, *lamă* să aibă sens complet diferit.

M o d e l :

a) Mai suna-vei vreodată pentru mine, dulce *corn*!

b) *Cornul* e un arbust cu flori galbene și fructe comestibile.

3. Ce cuvânt din versuri poate avea omonime?

Mai verde e pomătul, / Mai scurt e lungul drum,

La noi chiar și omătul / Mai cald e nu știu cum. (Gr. Vieru)

4. Rostește cuvintele date conform accentului. La ce parte de vorbire se referă și ce formă au? *Cântă* – *cânta*, *adună* – *adună*, *tu vezi* – *vezi tú*, *voi cântăți* – *cântați vói*.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!**Dictare**

Mireasma pădurii îmi îmbată simțurile. Mă apropii cu grijă de ea, pentru a n-o deranja și o privesc minute în șir.

Mă încercă un sentiment care mă copleșește. Atât de tăcută și liniștită, așa cum o știu din totdeauna, dar atât de prezentă în viața noastră, a oamenilor.

Rostește repede și corect!

Nenea Nica și cu Nicu

N-au văzut nici un pitic,

Numai nenea Nicolae

A vazut pe unul mic.

VORBEȘTE ȘI SCRIE CORECT!

✓ Găsiți omonimele cuvintelor date în DEX: *volan*, *veac*, *vază*, *bursă*, *personal*.

✓ Scrie propoziții cu omonimele: *s-au* – *sau*, *s-ar* – *sar*, *c-a* – *ca*, *l-a* – *la*, *ne-am* – *neam*, *ați* – *a-ți*, *iar* – *i-ar*, *mai* – *m-ai*.

NOTĂ!

Aceste cuvinte sunt omonime omofone (se rostesc la fel, dar se scriu diferit).

VI.

ATELIER CREATIV

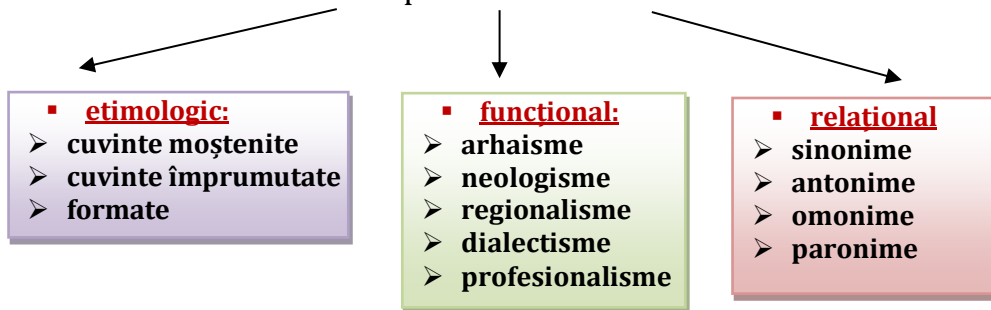
LUCRAȚI ÎN GRUPE!

Se scriu pe tablă perechi de cuvinte omonime fără a le rosti și fără a pune accentul pe ele. Fiecare grupă trebuie să le adauge la aceste omonime cuvinte (adjective, adverbe) care să le precizeze înțelesul: *acele – acele, veselă – veselă, mână – mână, muta – muta, nota – nota, ura – ura*. Alcătuiți câteva enunțuri cu aceste cuvinte.

NOTĂ!

• Aceste cuvinte sunt omonime omografe (se rostesc diferit, dar se scriu la fel).

Componenta lexicului din punct de vedere:

TEST DE EVALUARE

Acum pot...

Punctaj

1. ... să stabilesc, varianta corectă:

- a) vocabularul unei limbi este neschimbat;
- b) vocabularul unei limbi este într-o permanentă mișcare: apar cuvinte noi, dispar unele cuvinte, se schimbă sensul unor cuvinte;
- c) vocabularul unei limbi e format numai din cuvintele vechi care au existat cândva în limbă.

5 puncte

2. ... să identific, care este structura cuvântului „înverzire”:

- a) sufix+rădăcină+prefix+desinență;

5 puncte

b) prefix+ rădăcină+sufix+desinență;

c) rădăcină+rădăcină+desinență.

3. ... să precizez, prin ce este format cuvântul „bunăvoință”:

a) compunere;

5 puncte

b) conversie;

c) derivare.

4. ...să stabilesc, cuvintele evidențiate din enunțul de mai jos

„Niculăieș avea oi *albe și negre*” sunt:

a) sinonime;

5 puncte

b) antonime;

c) omonime.

5. ... să gădesc, șirul în care toate cuvintele fac parte din familia lexicală a cuvântului „a luci”:

a) strălucire, strălucit, lucitor;

4 puncte

b) lucind, luminând, strălucind;

c) lucefăr, strălucitoare, iluminare

6. ... să gădesc, ce cuvânt de mai jos nu face parte din câmpul lexical „*florile*”:

a) romanița;

4 puncte

b) păpădia;

c) pădurea.

Total: 24 puncte

Appreciază-ți competențele (pe nivele):

Calificativ	Inițial	Mijlociu	Satisfăcător	Înalt
Punctaj	7-1	14-8	21-15	28-22

Noțiuni elementare de sintaxă

Îmbinarea de cuvinte. Propoziția

Noțiuni elementare de sintaxă

§ 24. Noțiuni elementare de sintaxă. Îmbinarea de cuvinte. Termenul regent și termenul subordonat

I.

TERMINOLOGIE

- **îmbinarea de cuvinte**
- **termenul regent**
- **termenul subordonat**
- **îmbinarea liberă de cuvinte**
- **îmbinarea stabilă de cuvinte**

II.

LUCRU CU TEXTUL

❖ *Citește cu atenție textul:*

Mulți ani s-o fi tot rugat călugărul cela acolo sus, în vârful dealului, până ce într-o noapte rece și ploioasă i-a zărit lumina **domnitorul țării**. Venea de la război, se întorcea după înfrângerea suferită la **Valea Albă**. Biruit de păgâni, rămas fără oaste, rănit la picior, domnitorul tocmai căuta un adăpost să-și odihnească oasele, să-și

limpezească sufletul. Ademenit de **zarea de lumină** din **vârful dealului**, a venit, a bătut în ușa cocioabei, rugându-se să fie primit peste noapte. (*Ion Druță*)

✓ *Ai recunoscut despre care domnitor e vorba?*

✓ *Identifică valoarea morfoloagică a cuvintelor evidențiate din textul de mai sus.*

✓ *Alcătuiește câteva enunțuri despre Valea Albă folosind arhaisme.*

CĂSUA CU IDEI:

Ștefan cel Mare este considerat o personalitate marcantă a istoriei României, înzestrată cu mari calități de om de stat, diplomat și conducător militar. Aceste calități i-au permis să treacă cu bine peste momentele de criză majoră, generate fie de intervențiile militare ale statelor vecine fie de încercări, din interior sau sprijinite din exteriorul țării, de îndepărtare a sa de la domnie.

NU UITA!

Lupta de la Valea Albă a avut loc în anul 1476.

...În timpul domniei lui Ștefan cel Mare s-au construit 47 de biserici și mănăstiri, în memoria luptelor pentru apărarea țării.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REAMINTEȘTE-ȚI!

- structurile evidențiate alcătuiesc grupuri de cuvinte;
- ele denumesc împreună obiectul sau acțiunea;
- între cuvintele fiecărei structuri se pot stabili raporturi sintactice.

DESCOPERĂ!

- ✓ Din ce este alcătuită vorbirea?
- ✓ Cum se leagă cuvintele în propoziții, propozițiile și frazele în text?
- ✓ Cum trebuie aranjate următoarele cuvinte într-un enunț: lapte, merge, la, pâine, să cumpere, magazin, și, mama.

COMPARĂ!

Prin ce se deosebesc structurile din exemplele de mai jos?

- florile;
- florile de tei;
- Florile de tei se aștern pe alei.

REȚINE!

Îmbinarea de cuvinte este grupul de cuvinte, alcătuit din cel puțin două cuvinte care denumesc împreună obiectul sau acțiunea, în interiorul căruia se poate stabili un raport sintactic.

EXPLICĂ!

✓ Prin ce se deosebește îmbinarea de cuvinte de un cuvânt?

Dar de o propoziție?

Exemplu: *toporași; toporași violeți;*

Toporași violeți străbat printre frunze.

REȚINE!

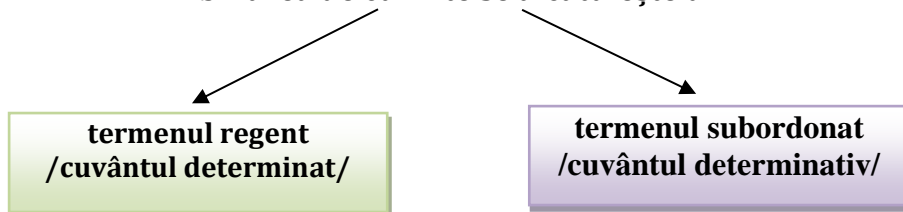
Îmbinarea de cuvinte e alcătuită din:

- **cuvântul determinat** /de la care punem întrebarea/;
- **cuvântul determinativ** /care răspunde la întrebare/.

Legătura dintre cuvinte într-o îmbinare:

- **după sens** /poveștile interesante/;
- **gramaticală** /cu ajutorul desinenței, articolului, prepoziției /mura câmpului, caiet **al** elevului, flori **de** câmp/.

Îmbinarea de cuvinte se alcătuieste din:

Ortograma v-ar:

V-ar plăcea culoarea
galbenă?

Văruiesc copacul cu **var**.

Ortograma n-aș:

N-aș vrea să plec.

Am un **naș** bun.

EXERSEAZĂ!

1. Formează îmbinări cu cuvintele: *casă, cântec, prieteni, carte, comunic, citesc, a merge.*
2. Citește cu atenție textul. Înscrie în caiete toate îmbinările de cuvinte.

Primăvara a așternut peste tot un covor multicolor. Câmpurile și dealurile au înverzit, iar livezile se pregătesc să dea în floare. În păduri, mușchiul copacilor e moale ca o pernă de puf, iar brazii care abia și-au lepădat mantia de nea privesc mândri către soare. În desișuri a albit floarea ghiocelului și un parfum ușor de toporași se răspândește la adierea vântului din amurg.

Primăvara a trezit lunca la viață. Fluturii zburdă, albinele harnice își încep dulcele zumzet printre flori. Gândăceii și cărăbușii, dorm, dezghețându-și aripioarele și piciorușele.

Păsările par niște vâslași pe marea cerului albastru. Rândunica cea veselă, turturica și sturzul ciripesc în deschiderea marelui concert al primăverii.

3. Alcătuieste enunțuri cu următoarele îmbinări: *bunicul meu, om plin de viață, om vestit, a luat parte, regiunea noastră, munții Carpă.*
- ✓ Indică felul îmbinării de cuvinte, sensul.
4. Fă analiza îmbinărilor de cuvinte evidențiate. Subliniază cuvântul determinat cu o linie, iar cuvântul determinativ – cu linie văluroasă.

Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură.

Prevestind un **soare dulce** cu lumină și căldură,

În curând și el apare pe **-orizontul aurit**,
Sorbind roua dimineții de pe **câmpul înverzit**.
(Vasile Alecsandri)

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare

Este o zi frumoasă de primavară. Pe cer se văd stoluri de rândunele. Bogdan și colegii lui de excursie privesc natura înverzită din jurul lor și respiră aer proaspăt de primăvară.

Rostește repede și corect!

Ce-ntâmplare, întâmplătoare
Sa-ntâmpat din întâmplare.
Am plecat de la plecare
Să mă plimb într-o plimbare
Să mă plimb într-o plimbare
Ce-ntâmplare, ce-ntâmplare!

VORBEȘTE ȘI SCRIE CORECT!

L-a dus cu vorba. A mers **c-un** om.
S-a dus la râu. **N-ai** grijă.
Plecat-am. **Alergat-au**.

- ✓ *Explică modul de scriere al cuvintelor evidențiate.*
- ✓ *Transcrie textul de mai jos, corectând greșelile de ortografie:*
 - Frățioare, sămi dai jucăria aceia de pe raft.
 - Tu nu te poți duce so i-ei?
 - Tu iești mai înnalt, de aceea team rugat pe tine să mio dai.
 - Bine, am să țio dau. Poftim!
 - Mulțumesc!
 - Cu plăcere!

VI.

ATELIER CREATIV

- ✓ Alcătuieste o compunere de volum mic /6-7 enunțuri/ după imaginea dată, folosind îmbinări libere și îmbinări stabile de cuvinte.
- ✓ Reamintește-ți care sunt îmbinările libere și îmbinările stabile de cuvinte.

Analiza îmbinării de cuvinte:

1. Îmbinare de cuvinte liberă:

- a) termen regent și subordonat;
- b) cuvânt determinat și cuvânt determinativ.

2. Îmbinare de cuvinte stabilă.

Model: Noi am construit o *casă de lemn*.

Casă de lemn – îmbin. de cuv. liberă, term. regent – *casă*, term. subord. – *de lemn*, cuv. determinat – *casă*, cuv. deter. – *de lemn*.

§ 25. Legătura de sens și gramaticală a cuvintelor în îmbinarea de cuvinte

I.

TERMINOLOGIE

- **îmbinarea de cuvinte**
- **legătură de sens**
- **sens gramatical**

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Din orizontul albastru soarele râde cu raze roșii ca focul luminând pământul ce freamătă de viață.

E primăvară și natura trăiește din nou după o lungă și înghețată iarnă. Pădurea este scaldată de aripile nevăzute ale vântului, frunzele răsar din marginile verzi, coroanele copacilor înverzesc și se înalță spre cer ca niște brațe cerând îndurare și ocrotire.

Mieii zburdă prin câmpiile și dealurile care arată ca un covor verde din care firava iarbă se înalță spre zare. Greierii și micile furnici mișună grăbiți, gazele aleargă spre primele flori albastre, galbene și albe, răsărite prea timpuriu. Munții înalți și semeți se dezbracă de neaua cea grea, iar vulturii puternici survolează stâncile

spălate de apa zăpezii. Oamenii și animalele trăiesc feeria sosirii primăverii. E forfotă în luncă, păduri, apă, munte și orizont. Ce frumusețe de peisaj!

Ce dulce e viața, ce minunată-i natura! Bine ai venit primăvară, cu soare, rândunele, verdeață și zile senine!

- ✓ *Ai recunoscut despre care anotimp e vorba?*
- ✓ *Stabilește câteva grupuri de sinonime, antonime, omonime.*
- ✓ *Alcătuiește câteva enunțuri despre acest anotimp.*

CĂSUȚA CU IDEI:

După locul unde le mai găsim în lume aflăm despre rândunică că poate parcurge peste 10.000 km. Acest drum lung uneori nu-l reușesc străbate, dar curiozitatea este că ea poate zbura cu peste 160 km pe oră. Din câte se știe, o rândunică trăiește între 4 și 8 ani.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REȚINE!

Îmbinarea de cuvinte e alcătuită din:

- *cuvântul determinat /de la care punem întrebarea/;*
- *cuvântul determinativ /care răspunde la întrebare/.*

➤ Legătura dintre cuvinte într-o îmbinare:

- **după sens** /poveștile interesante/;
- **gramaticală** /cu ajutorul desinenței, articolului, prepoziției / mura câmpului, caiet **al** elevului, flori **de** câmp/.

Îmbinarea de cuvinte se alcătuiește din:

termenul regent
/cuvântul determinat/

termenul subordonat
/cuvântul determinativ/

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

L-a dus cu vorba. A mers **c-un** om.
 S-a dus la râu. N-ai grijă.
 Plecat-am. Alergat-au.

✓ Explică modul de scriere al cuvintelor evidențiate.

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

- Alcătuiește enunțuri cu următoarele îmbinări: *bunicul meu, om plin de viață, om vestit, a luat parte, regiunea noastră, munții Carpați*.
 ✓ Indică felul îmbinării de cuvinte, sensul.
- Efectuează analiza îmbinărilor de cuvinte evidențiate. Subliniază cuvântul determinat cu o linie, iar cuvântul determinativ – cu linie văluroasă.
 Muncitorii pe-a lor prispe dreg uneltele de muncă.
 Păsărelele-și dreg glasul prin huceagul de sub luncă.
 În grădini, în câmpi, pe dezori de aluri, prin poiene și prin vii
 Ard movili buruienose, scotând fumuri cenușii. (*Vasile Alecsandri*)
- Formează familii lexicale de la cuvintele date. Dovediți că aceste cuvinte fac parte din aceeași familie și că rădăcina e partea semnificativă principală: *pădure – pădurar; lemn – lemnar; casă – căsuță; ulcior – ulcioraș*.
- Alcătuiește cu trei din ele propoziții.
- Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc aceste cuvinte?
- Ce importanță are cunoașterea familiilor de cuvinte?

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!**Dictare**

Aerul rece al dimineții, plin de mirosul dulce al primăverii, a trezit-o la viață. Zgribulită, deschide ochișorii mici, ca două bobite de mărgele, și privește în jur. Deschide ciocul mititel, ca și când ar căsca, după care își întinde aripioarele.

Rostește repede și corect!

Tata taie lemnul tare
 Trunchiul este biruit
 Toata curtea s-a albit
 De atâtea așchioare.

➤ Scrie o compunere pe tema „O zi de primăvară”, în care să folosești diferite îmbinări de cuvinte.

Cuvinte de reper: câmp înflorit, copaci înverziți.....

§ 26. Îmbinarea liberă și îmbinarea stabilă de cuvinte

I.

TERMINOLOGIE

- **îmbinarea de cuvinte**
- **îmbinarea liberă de cuvinte**
- **îmbinarea stabilă de cuvinte**

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Era o zi minunată de primăvară. Eu și prietenii mei, ne-am gândit să mergem împreună la teatru. M-am trezit de dimineața, foarte entuziasmată știind că astăzi mă voi distra foarte tare. M-am pregătit și m-am întâlnit cu prietenii mei. Toți eram extrem de bucuroși. Ne

îndreptam spre teatru. Când am ajuns, am observat că era foarte multă lume, am intrat înăutru și ne-am așezat pe locurile noastre, așteptând să înceapă piesa de teatru. În sală era o liniște intensă, cu toții așteptam în liniștite și cu zâmbetul pe buze. Când a început piesa de teatru, eu și prietenii mei, nu ne mai puteam lua ochii de la scenă. Era minunat. A fost o zi așa de minunată, încât ne-am hotărât săă mai venim și să ne distrăm.

- ✓ *Ai recunoscut despre ce e vorba?*
- ✓ *Identifică câteva îmbinări de cuvinte.*
- ✓ *Alcătuiește câteva enunțuri despre voi.*

CĂSUȚA CU IDEI:

Actorul e un copil care se joacă permanent.

Un copil care nu se joacă, nu este un copil, dar omul care nu se joacă, a pierdut pentru totdeauna copilul care trăia în interiorul său și de care îi va fi groaznic de dor.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REAMINTEȘTE-ȚI!

- Unele structuri alcătuiesc grupuri de cuvinte;
- ele denumesc împreună obiectul sau acțiunea;
- între cuvintele fiecărei structuri se pot stabili raporturi sintactice.

Îmbinarea de cuvinte e alcătuită din:

- *cuvântul determinat /de la care punem întrebarea/;*
- *cuvântul determinativ /care răspunde la întrebare/.*

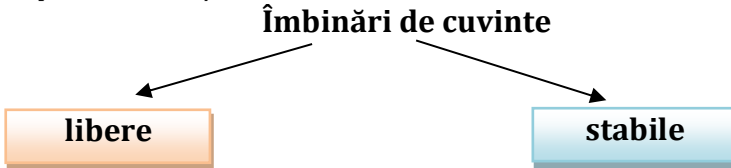
Legătura dintre cuvinte într-o îmbinare:

- **după sens** /poveștile interesante/;
- **gramaticală** /cu ajutorul desinenței, articolului, prepoziției / mura câmpului, caiet **al** elevului, flori **de** câmp/.

ATENȚIE!

➤ Îmbinările de cuvinte pot fi:

- **îmbinări stabile** (frazelogice), care au sens unitar /*a lua parte, a pune la cale, om în vârstă, băiat iute de picior*/;
- **îmbinări libere** – *orice element component al îmbinării își păstrează sensul individual* /*limba mea, copilărie fericită, a scrie o carte, a apăra Patria*/.

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

nu mai

sau

Nu mai pot de dorul mamei?
Nu mai vii pe la noi, mătușică?
(*nu mai* e urmat de un verb)

numai ?

Am citit ***numai*** o carte.
Am citit ***doar*** o carte
(*numai* se poate înlocui cu *doar*)

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Citește cu atenție textul. Înscrie în caiete toate îmbinările de cuvinte.

În sfârșit a sosit și multășteptata primăvară....! Odată cu ea, natura și-a dat jos mantia albă, purtată o iarnă întregă și s-a trezit la viață!

Soarele puțin palid își strecoară razele printre crengile copacilor adormiți. Iarba cea verde începe să încolțească. Păsările

migratoare se întorc liniștite din țările calde, știind că aici, în țara lor neschimbată vor găsi un loc unde își vor face cuibul și se vor înmulți.

Ciocârlia cântă cu glasul ei dulce, triluri măiestre care încântă toată natura. În văzduh se plimbă mirosul minunatelor flori. Pe câmpuri și dealuri se văd în număr înmulțit plăpânzii ghiocei, care ascultă cu drag freamătul naturii.

3. Alcătuieste enunțuri cu următoarele îmbinări: *bunicul meu, om plin de viață, om vestit, a luat parte, regiunea noastră, munții Carpați.*

✓ Indică felul îmbinării de cuvinte, sensul.

VI.

ATELIER CREATIV

✓ Alcătuieste o compunere de volum mic /6-7 enunțuri/ după imaginile date, folosind îmbinări libere și îmbinări stabile de cuvinte.

LUCRAȚI ÎN ECHIPE!

Se înscriu pe tablă îmbinări stabile și îmbinări libere de cuvinte: nori fumurii, casa de cultură, Marea Neagră, pe de rost, magazin deschis, scos din fire, pahar de sticlă, dus de nas, turnul cetății, joc în doi, din loc în loc, Universitatea Națională din Cernăuți etc.

Echipa I selectează îmbinările libere de cuvinte.

Echipa II selectează îmbinările stabile de cuvinte.

Analiza îmbinării de cuvinte:

1. Îmbinare de cuvinte liberă:

a) termen regent și subordonat;

b) cuvânt determinat și cuvânt determinativ.

2. Îmbinare de cuvinte stabilă.

Model: Noi am construit o *casă de lemn*.

Casă de lemn – îmbin. de cuv. liberă, term. regent – *casă*, term. subord. – *de lemn*, cuv. determinat – *casă*, cuv. determinativ – *de lemn*.

§ 27. Propoziția și părțile de propoziție. Clasificarea propozițiilor

I.

TERMINOLOGIE

➤ propoziția	părțile de propoziție
➤ propoziția simplă	propoziția enunțiativă
➤ propoziția dezvoltată	propoziția interogativă
➤ propoziția afirmativă	propoziția exclamativă
➤ propoziția negativă	

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

În limba păcii

Ce scumpă este limba păcii!
Ea unica în lume n-are,
Pentru-**a se face înțeleasă**,
Nevoie de dicționare.

Frumoasă este **limba păcii!**
Ea nu ne-mparte, nici desparte,
Cu cât e mai a tuturoră,
Cu-atât e mai fără de moarte.

(Vasile Romanciuc)

- ✓ Analizează îmbinările de cuvinte din textul de mai sus: *limba păcii*, *a se face înțeleasă*.
- ✓ Din ce este compusă îmbinarea de cuvinte?
- ✓ Împarte textul în propoziții. Stabilește felul fiecărei propoziții după scopul comunicării.

CĂSUȚA CU IDEI:

NU UITA!

Pacea nu se menține cu forța; poate fi obținută doar prin înțelegere.

Albert Einstein

Pacea e mai bună decât cel mai just război.

Proverb latinesc

REAMINTEȘTE-ȚI!

Ce este propoziția?

Prin ce se deosebește ea de îmbinarea de cuvinte?

Ce stă la baza unei propoziții?

REȚINE!

Propoziția este unitatea sintactică care exprimă un gând terminat.

Exemplu: *Dacii și romanii sunt strămoșii noștri.*

OBSERVĂ!

❖ Propoziția conține un singur predicat.

Exemplu: *Trăia odată un împărat putred de bogat.*

REȚINE!

După **structură propozițiile se împart în:**
simple /nedezvoltate/; dezvoltate.

Propoziția simplă este alcătuită numai din părți principale.

Exemplu: *Plouă.*

Elevul scrie.

Izvorul murmură.

Propoziția dezvoltată este alcătuită din părți principale și părți secundare / atribut, complement/.

Exemplu: *Plouă încet, liniștit.*

Elevul scrie o compunere.

Izvorul curge la vale.

REȚINE!

După **forma predicatului:**

- propoziții **afirmative.**

Exemplu: *Ei poposesc în dumbrava fermecată.*

- propoziții **negative**: **predicatul** este la forma negativă.
Exemplu: *Copiii nu se tem.*

OBSERVĂ!

- **Propoziția afirmativă afirmă, constată ceva.**
- **Propoziția negativă neagă ceva, înlătură o afirmație.**

REȚINE!

După scopul comunicării:

- **propoziții enunțiative:**

Exemplu: *Veniți și mâine.*

- **propoziții interogative:**

Exemplu: *Veniți și mâine? Văzutu-l-ai? Auzitu-m-ai?*

- **propoziții exclamative:**

Exemplu: *Ai citit cartea! Ai citit cartea?!*

OBSERVĂ!

- **Propozițiile enunțiative** comunică ceva despre acțiunea făcută de subiect.

Ele au la sfârșit punct sau virgulă ori punct și virgulă.

- **Propozițiile interogative** conțin o interogație, o întrebare și așteaptă un răspuns.

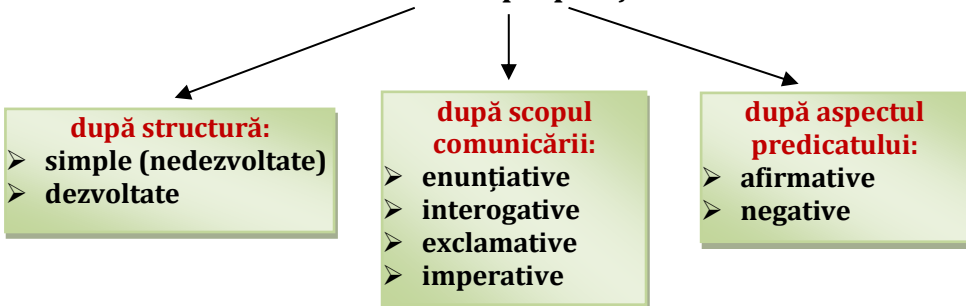
Ele au la sfârșit semnul întrebării și apar mai frecvent în dialoguri.

- **Propozițiile exclamative** au o intonație aparte, accentuându-se un anumit cuvânt, care privește în mod special enunțul.

La sfârșitul propozițiilor exclamative se pune semnul exclamării.

Exemplu: *Ce flori parfumate! – bunicule, ce dragut esti!*

Clasificarea propozițiilor

7. Determină tipurile propozițiilor după scopul comunicării:

- a) – Un'te duci? – Un' trăiește?
– La Tecuci. – Peste drum.
– Ce să faci? – Cum îl cheamă?
– Cozonaci. – Nu știi cum.
– Cui să-i dai?
– Lui Mihai. *(Din creația copiilor)*
- b) Ce bine-i la joacă!
- c) Vine, vine primavara,
Se așterne-n toată țara,
Floricele pe câmpii,
Hai să le-adunăm, copii! *(Cântec popular)*
- d) Neguri albe, strălucite
Naște luna argintie. *(Mihai Eminescu)*
- e) În fund, pe cer albastru, în zarea departată,
La răsărit, sub soare, un negru punct s-arată!
E cocostârcul tainic în lume călător,
Al primăverii dulce iubit prevestitor. *(Vasile Alecsandri)*

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare

Seceta a pus stăpânire pe întreaga țară și nu pare a avea de gând să ne părăsească prea curând. Pământul umed și plin de verdeață este acum sterp, iar iarba este îngălbenită și uscată. În pământ, au apărut la tot pasul crăpături mari, asemenea unor guri înfometate.

Din cauza secetei extreme și a temperaturilor ridicate, copacii sunt aproape uscați. Sunt atât de afectați de urgia naturii încât nici măcar umbră numai pot face pământului.

Rostește repede și corect!

Știi că știi că știuca-i știucă,
Dar mai știi că știuca-i pește.
Și că știuca se mănâncă
Și că știuca se prajește.

VORBEȘTE ȘI SCRIE CORECT!

ATENȚIE!

❖ Scrie mai multe verbe după modelul:

am învățat – învățat-a	am învățat – învățat-am
ai învățat – învățat-ai	ați învățat – învățat-ați
a învățat – învățat-a	au învățat – învățat-au.

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

- Un elev va alcătui o propoziție simplă, iar celălalt o va dezvolta și invers.
- Alcătuiți un dialog, folosind diferite tipuri de propoziții după scopul comunicării.
- Alcătuiți o compunere despre primăvară. Întitulați-o. Folosiți diferite tipuri de propoziții studiate.

Analiza tipurilor de propoziții:

1. Propoziție:
2. Simplă sau dezvoltată (după structură):
3. Afirmativă sau negativă;
4. Enunțiativă sau interogativă (după scopul comunicării).
5. Propoziție exclamativă (după intonație).

Model: *Veniți, copii, acasă la părinți!*

Prop. dezvolt., afirm., enunț., exclam.

§ 28. Verbele predicative și nepredicative (aplicativ)

I.

TERMINOLOGIE

- gramatică
- morfologie
- sintaxă
- verbe predicative

părți de vorbire
părți de propoziție
verbe nepredicative:
auxiliare;
copulative.

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Căpriană

Acesta-i numele unei străvechi și frumoase așezări în codrii seculari ai Moldovei. Un nume de o seamă cu Făt-Frumos și Ileana Cosânzeana. Îl găsim în cronici și legende, alături de numele vestiților voievozi ai Moldovei: Alexandru cel Bun și Ștefan cel

Mare. Sub conducerea lor **strămoșii** noștri, neînfricați luptători ai plaiului mioritic, au învins de atâtea ori oștile numeroase ale dușmanilor care **veneau** să **ne** înrobească. **Le-a ajutat** în această luptă grea vitejia fără seamăn, însă și priceperea de a folosi drept adăpost pădurile seculareale acestui plai.

- ✓ *Transcrie în caiete cuvintele evidențiate, indicând ce parte de vorbire este.*
- ✓ *Identifică, după posibilitate, categoriile lor gramaticale.*

OBSERVĂ!

- ✓ Ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate din textul de mai sus?

CĂSUȚA CU IDEI:

Mănăstirea Căpriană este una dintre cele mai vechi mănăstiri din Republica Moldova. Este situată în zona centrală a țării, la aproximativ 40 km nord-vest de Chișinău, în ținutul deluros împădurit care purta odată numele de Codrii Lăpușnei. Considerată de mulți istorici, ultimul bastion al arhitecturii voievodale din Republica Moldova, aparținând spațiului cultural românesc.

Prima mențiune documentară a Căprianiei este cea din 1420.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REAMINTEȘTE-ȚI!

Substantivul, adjectivul, pronumele, verbul, numeralul sunt părți de vorbire.

- ✓ Ce părți de vorbire ai studiat?
- ✓ Ce se numește verb?
- ✓ La ce întrebări răspunde?
- ✓ Ce funcție sintactică îndeplinește verbul în propoziție?
- ✓ Ce știi despre celelalte părți de vorbire?

DESCOPERĂ!

Părțile gramaticii:

- **Morfologia** studiază forma cuvintelor ca **părți de vorbire**.
- **Sintaxa** studiază raporturile dintre cuvinte ca **părți de propoziție**, propoziția, fraza.
 - Verbele predicative și nepredicative.

NU UITA!

- **Sintaxa** se referă la îmbinarea cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în fraze.
- **Morfologia** se referă la modificarea formei cuvintelor în vorbire.

REȚINE!

După posibilitatea de a îndeplini funcția sintactică de predicat verbal, având cel puțin un înțeles de sine stătător, **verbele sunt:**

- **predicative** – *pot avea înțeles de sine stătător; pot exprima singure predicatul, când sunt la un mod personal;*
- **nepredicative** – nu au înțeles de sine stătător – formează predicatul numai împreună cu alte cuvinte:
 - **verbe copulative** – *a fi, a deveni, a ajunge, a se face, a ieși, a însemna, a părea, a rămâne* etc, când exprimă ideea de transformare. În acest caz li se adaugă, pentru a forma un predicat, **numele predicativ** exprimat printr-un substantiv, adjectiv, pronume, numeral etc.
 - **verbele auxiliare** – *a avea, a vrea, a fi*, cu ajutorul cărora se construiesc formele compuse ale verbelor (timpuri, moduri).

OBSERVĂ!

- Fiecare din cele trei verbe au și **valoare predicativă**.

REȚINE!

- Verbul „*a avea*” este **auxiliar** când ajută la:
 - formarea timpului perfect compus de la indicativ: **am citit**;
 - formarea modului condițional-optativ: **aș citi**.
 - Verbul „*a vrea*” este **auxiliar** când ajută la formarea timpului viitor: **vor citi**.
 - Verbul „*a fi*” este **auxiliar** când ajută la:
 - formarea modului conjunctiv: **să fi învățat**;
 - formarea modului condițional-optativ: **ar fi învățat**.

Ortograma ca-i:

M-am bucurat foarte mult

c-ai acceptat invitația.

Au văzut **cai** năzdrăvani.

Ortograma că-i:

Cred **că-i** plecat la munte.

Cred **că îi** plecat.

El a mers pe **căi** frumoase înflorite.

El a mers pe **drumuri** frumoase.

EXERSEAZĂ!

1. Identifică verbele predicative și auxiliare din textul următor:

Am o carte de istorie. Din ea am aflat că din contopirea dacilor și a romanilor au apărut poporul român și limba în care gândim și vorbim și în care vor gândi și vor vorbi urmașii noștri.

2. Construiește două propoziții în care cuvântul „*voi*” să fie pronume personal și verb auxiliar.

3. Subliniază verbele din textele de mai jos:

Dezgroată moșnege, cu mâinile-n tremur,

Comoara ta veche de jale...

Tu porți ferecate durerile noastre,

În vaietul strunelor tale..

Ne cântă bătrânul...

Cărunta pleoapă

O vezi cum povara-și frământă. (*Octavian Goga*)

4. Analizează valorile verbului „*a avea*” din textele de mai jos, arătând în același timp și modul, timpul, numărul și persoana:

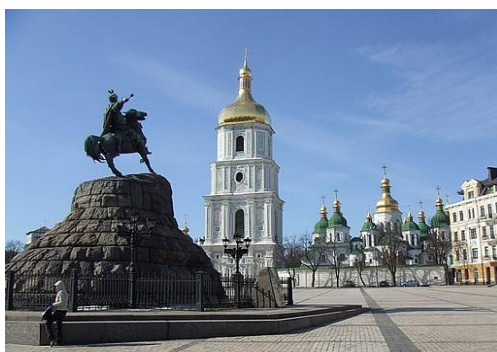
a) *Câți ai avea azi dumneata / Nepoți să-ți zică: „Moșul”...*

Le-ai spune spuză de povești Cu împăratul Roșu. (Octavian Goga)

b) Are să urmeze cum știm noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său. Când m-ar bate numai atâta grijă, măi femeie, ce mi-ar fi?... Tot umblând noi din școală-n școală, mai mult, ia, așa „De frunza frâsinelului”, mâne-poimâne avem să ne trezim niște babalâci gubavi și oftigoși. (*Ion Creangă*)

c) Capitala Ucrainei, Kievul, este considerată a fi unul din cele mai frumoase orașe din lume. Numeroasele monumente de arhitectură, ca de exemplu: rămășițele Porților de aur, Catedrala Sofia, Lavra Pecerskă, Biserica Spasului de pe Berestov, precum și mereu aglomeratul Hreșciatik, principala stradă a capitalei, cartierele vechi ale orașului, numeroasele teatre și muzee, lasă turiștilor o impresie

de neuitat. Arhitectura monumentelor istorice ale Kievului se caracterizează prin combinația de stiluri, ceea ce îi redă un specific aparte. Printre cele mai însemnate atracții arhitecturale ale Kievului se numără construcțiile perioadei de domnie a lui Iaroslav Înțeleptul, care pot fi admirate și astăzi.

VORBEȘTE ȘI SCRIE CORECT!

ATENȚIE!

- „**A voi**” este verb **predicativ** când are înțeles de sine stătător și are formele: *eu vreau, tu vrei, el vrea, noi vrem, voi vreți, ei vor*
- **Nu** spunem/scriem *vroim, vroiesc* (sunt forme incorecte).
- Este verb **auxiliar** când ajută la crearea unor forme compuse ale verbelor.
- Pe lângă *formele literare* apar și unele *populare sau regionale*: *voi/oi; vei/ăi, ei, îi, -i; va/a, o; vom/om; veți/ați, veți/îți, -ți; vor/or, o.*
- Alcătuiți enunțuri folosind aceste sintagme.

VI.

ATELIER CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUP!

- Alcătuiți enunțuri cu verbele *a avea, a fi, a voi* ca:
 - ✓ predicative;
 - ✓ nepredicative: *auxiliare și copulative*.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

❖ Pune în locul punctelor verbele corespunzătoare după sens.

Ninge. Ce frumos mai ... dincolo de geamurile clasei. Curtea școlii s- ... într-o blană pufoasă și albă-albă. Lângă prăsadul din dreptul ferestrei ... un om de zăpadă. ... spre geam cu ochii săi de cărbune și ... cu o gură până la urechi.

De la streășină și până la prăsadul unde ... el ... un vrăbțoi. Parcă ar vrea să ... de ninsoare, parcă ar vrea Se vede că și lui i-i drag cum ninge. De câte ori ... vreo rămurică cu aripa, zăpada de pe ea se ...

repezit ca din sită, iar vrăbioiul se ... bucuros sub streășină și ...

✓ *Analizează trei verbe, indicând categoriile lor gramaticale cunoscute.*

❖ Alcătuiește o compunere descriptivă după începutul dat. Întituleaz-o. Folosește diferite tipuri de propoziții studiate.

De pe crestele împădurite ale muntelui, un râu vijelios se rostogolește printre stâncile sterpe și platourile înflorite. Apa lui cristalină dezmiardă locuri neatinse de picior de om. Netulburat de secole, a săpat cu răbdare un drum atât de șerpuit, încât pare desenat cu mâna de un pictor. După ce izbutește să străbată roca dură a muntelui, furia lui se domolește și se odihnește într-o mică deltă.

Bucuros, râul susură vesel printre tufele de izmă mirositoare și brusturi uriași. De apa lui rece, se bucură broscuțe gureșe, iar găze felurite patinează pe oglinda lui, ca pe un patinoar. Câteva păsărele se desfată cu apa-i limpede și fragedă ca roua. Se îmbăiază în ea ca niște copii neastâmpărați.

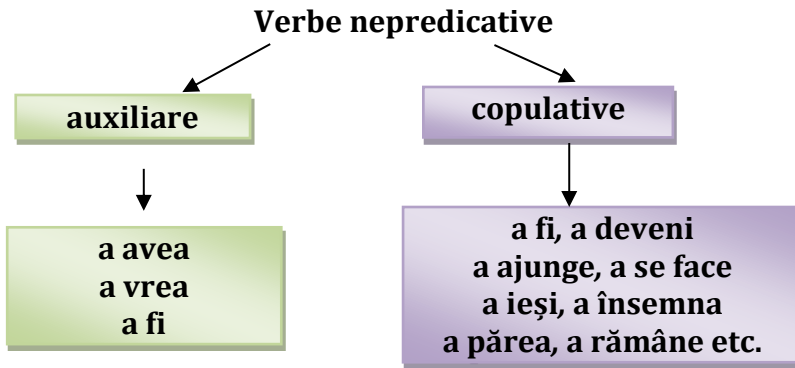

Analiza verbului (predicativ și nepredicativ):

1. Verbul;
2. Forma inițială;
3. Predicativ sau nepredicativ (copulativ sau auxiliar)
4. Trăsăturile morfologice: persoana, numărul, timpul, gen (pers. III singular sau plural);
5. Funcția sintactică: predicat verbal sau nominal.

Model: Florile din grădină sunt frumoase.

Sunt – verb, f. - i. a fi, copulativ, pers. III, num. plur., timp. prez., pred. Nominal (cu numele pred. *frumoase*.)

§ 29. Părți principale ale propoziției: predicatul și subiectul (actualizare). Predicatul verbal. Predicatul nominal

I.

TERMINOLOGIE

- **predicatul verbal**
- **predicatul nominal**
- **nume predicativ**

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele,
Noapte bună! *(Mihai Eminescu)*

- ✓ *Găsește predicatul în textul de mai sus.*
- ✓ *Identifică propozițiile. Stabilește tipurile lor.*

CĂSUȚA CU IDEI:

- În fiecare an, la 1 aprilie sărbătorim Ziua internațională a păsărilor, evenimentul marcând reîntoarcerea păsărilor din zonele unde au iernat.
- Această zi este marcată anual, în cadrul programului UNESCO „Omul și biosfera”, iar data la care este celebrată nu este întâmplătoare – tot în această perioadă are loc migrarea

păsărilor. Iar acest eveniment cu o istorie centenară vine cu scopul clar de a educa noua generație să iubească și să îngrijească păsările sălbatice.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

OBSERVĂ!

➤ **Propoziția conține un singur predicat.**

Exemplu: *În grădina bunicului crește un nuc bătrân.*

REȚINE!

Predicatul și subiectul sunt baza gramaticală a propoziției.

❖ **Tipurile de predicate:**

predicat verbal; predicat nominal.

Stelele clipeau somnoroase și reci.

✓ Din ce părți de propoziție poate fi alcătuit un enunț?

OBSERVĂ!

Munții noștri **sunt bogați** ca soarele. **Au** aur și argint în toate buzunarele... Sub pietre **sunt** cărbuni, cu care **desenează** locomotivele aburi pufoși. **Au** fier, var, sare, dar ce **n-au**?

- ✓ *Identifică predicatul din textul de mai sus.*
- ✓ *Ce ai observat?*

REȚINE!

Predicatul este partea principală de propoziție care arată ce se spune despre subiect și răspunde la întrebările: ce face? ce este? cum este subiectul? / ce se spune despre subiect?

NU UITA!

➤ **Predicatul poate fi exprimat** printr-un verb predicativ sau poate fi alcătuit din verbul *a fi* + altă parte de vorbire.

REȚINE!

➤ **Clasificarea predicatului:**

Verbul copulativ este la un mod predicativ.

Numele predicativ poate fi exprimat prin *substantive, adjective* în cazul *nominativ, pronume, numeral* etc.

DESCOPERĂ!

Identifică predicatul din exemplele următoare. Precizează felul lor.

De jur împrejurul ogoarelor și al pășunilor erau păduri mari și în mijlocul pădurilor heleșteie adânci. Ce frumos era pretutindeni!

Pe locurile acestea era un conac vechi, încât unui copil, stând în picioare printre ele, nu i

s-ar fi văzut capul. Și erau așa de dese și de încâlcite, că te puteai rătăci prin ele ca-n pădure. În bălăriile acestea ședea o rață în cuiabar și clocea; până să iasă puii, rața se plectisea grozav; nimeni nu venea

să vadă ce mai face; celelalte rațe mai bine se plimbau pe apă decât să vie până aici sus, să se așeze sub un brusture și să stea de vorbă cu dânsa. (*Hans Christian Andersen*)

REȚINE!

Predicatul verbal este exprimat printr – un *verb predicativ* la un mod personal.

Predicatul nominal este alcătuit dintr-un *verb copulativ* + un *nume predicativ*.

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

aș,

ași,

a-și

aș Aș vrea să zbor. (*verbul auxiliar a avea*)

ași Avea doi ași în mână. (*forma de plural a substantivului aș*)

a-și A-și recita cartea cu o deosebită plăcere (*prepoziție+ pronume*)

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Completează proverbele cu predicatul potrivit:

- Buturuga mică ... carul mare.
- Ziua bună ... de dimineață.
- ... carte, ... parte.
- Graba ... treaba.
- Lăcomia ... omenia.
- La pomul lăudat cu sacul.
- Paza bună ... primejdia rea.

2. Notează în dreptul următoarelor enunțuri literele A (adevărat) sau F (fals):

- Predicatul propoziției *Tata era atent la meciul de fotbal*, este nominal.
- În propoziția *El era hăituit de dușmani*, predicatul este verbal.
- În fraza *El este tânăr cum îl știi*, există două predicate nominale.
- Predicatele din fraza* Elevii erau hotărâți să învețe *sunt* erau și să învețe.

- e) În propoziția *Mihai este inginer* apare predicatul verbal *este inginer*.
- f) Enunțul *Tu erai cuminte cum te știam*, conține două predicale verbale.
- e) În propoziția *Olguța era o fată educată*, numele predicativ este exprimat prin adjectiv.
- g) În propoziția *Andrei este silitor, dar timid* numele predicativ este multiplu.
3. Transcrie numai predicatul nominal din următoarele enunțuri:
- a) *Era atentă la film, deși nu-i plăcea violența și nu agreea actorul.*
- b) *El este acasă, deși nu are ce face.*
- c) *Roxana este medic, deși se teme de sânge.*
- d) *Eram sigur că a fost martoră la accident și a văzut cine era vinovat.*
4. Corectează greseli și transcrie. Argumentează corectările.
- a) Eu, Lucia și Maria am mers la spectacol.
- b) Vali a luat o carte de la bibliotecă.
- c) În clasă am rămas colegii mei.
- d) Bunica și bunicul știu că voi petrece vacanța la ei.
- e) Prietenii mei mi-au făcut o surpriză.

MOMENTE DISTRACTIVE:

Ghici!

În orice propoziție
El este împărat.
Nu poate să lipsească
Și îi spunem...

Cinci pitici, cinci voinici
Cât îi vezi de mititei
Faci cu ei tot ce vrei.
Scrii, joci mingea,
Împletești
Și palate construiești.

VI.

ATELIER CREATIV

PROIECT DE GRUP!

1. Profesorul le citește elevilor începutul unui basm pe care bunica îl povestește nepoatei la culcare. Îndică felul predicatelor din povestea bunicii.

A fost cândva o împărăteasă. Ea era frumoasă, dar rea. Într-o zi oglinda ei fermecată i-a spus că Albă-ca-Zăpada, fiica sa vitregă, o întrecuse în frumusețe. Atunci împărăteasa îi porunci unui vânător să ducă fata în pădure și s-o ucidă. Acesta a cruțat-o însă și ea a găsit adăpost în casa piticilor. (*Frații Grim*)

2. Nepoata a adormit și nu știe cum s-a terminat povestea.

✓ *Reconstruiești-o punând în ordine enunțurile amestecate mai jos. Numește predicatelor și indică felul lor.*

- Prințesa a înviat și cei doi au făcut nuntă mare.
- El a căzut când a coborât racla și mărul a sărit din gâtlejul fetei.
- Mama vitregă a găsit-o cu ajutorul oglinzii.
- Albă-ca -Zăpada a murit după ce a mușcat dintr-un măr otrăvit oferit de mama vitregă.
- Piticii au pus-o într-un sicriu de cristal și au dus-o în munți.
- A încercat s-o ucidă, dar piticii au salvat-o. Un prinț care a văzut-o a vrut să ia sicriul la palat.

FOLOSEȘTE-ȚI IMAGINAȚIA!

❖ Continuă compunerea folosind predicat verbale și nominale.

O zi însorită de primăvară

Soarele blând de primăvară cuprinde natura adormită cu brațele sale luminoase. Cu atingerea-i vrăjită dezmiardă firișoarele de iarbă și le anunță să se pregătească de răbufnirea verde. Subțiri și mlădioase, firișoarele scot căpșorul din pământ și se îmbăiază în valul calduț de lumină al mândrului soare.

Păsărelele felurite prind de veste că soarele a dat tonul schimbărilor de primăvară. Zboară vesele din pom în pom și se joacă cu mugurii proaspeți ai copacilor. Din când în când, gustă din nectarul lor, iar de plăcere înalță triluri de bucurie și mulțumire că primăvara fermecată s-a instalat pe pământ.

MINIPROIECT

Continuă descrierea unui buletin meteorologic, subliniază predicatelor: „Vremea va fi, în general frumoasă, dar cerul...”

§ 30. Subiectul

I.

TERMINOLOGIE

- **subiect exprimat**
- **subiect neexprimat: inclus, subînțeles;**
- **subiect nedeterminat**

II.

LUCRU CU TEXTUL

❖ *Citește cu atenție textul:*

Baștina jocurilor olimpice este Grecia Antică. Competițiile sportive din orașul Olimpia, fiind cele mai mari și mai vestite, primit denumirea de jocuri olimpice.

În zilele noastre aceste jocuri au devenit adevărate sărbători ale

sportului, păcii și prieteniei. La ele *iau* parte cei mai buni sportivi din majoritatea țărilor lumii. Jocurile olimpice s-au ținut în diferite orașe din Europa, America, Asia, Australia.

Ucraina a participat pentru prima dată la **Jocurile Olimpice** ca țară independentă în **1994**, și de atunci *și-a* trimis sportivi să concureze la toate **Jocurile Olimpice de vară** și la toate **Jocurile Olimpice de iarnă**. La Olimpiade sportivii ucraineni au câștigat în total 65 de medalii, cel mai de succes sport fiind **gimnastica**.

✓ *Explică ortografia cuvintelor evidențiate.*

✓ *Identifică predicatul. Indică tipul fiecărui predicat. Analizează-l.*

Defilarea sportivilor ucraineni de la ceremonia de deschidere a Jocurilor Olimpice din Tokyo. Iulie, 2021

CĂSUȚA CU IDEI:

Sportul este un izvor de sănătate și prospețime, un factor de longevitate.

Prin educație fizică și sport, copilul devine un adult sănătos care nu se va feri de efort.

Subiectul este partea principală de propoziție care arată despre cine sau despre ce se vorbește în propoziție.

COMPARĂ!

Timpul este răcoros.

Vremea este răcoroasă.

Toamnele sunt răcoroase.

OBSERVĂ!

Subiectul se acordă cu predicatul în *număr și persoană*.

REȚINE!

Predicatul și subiectul sunt *baza gramaticală a propoziției*.

Subiectul:

- nu se desparte prin virgule de predicat.
- poate sta oriunde în propoziție.
- există propoziții fără subiect. **Exemplu:** Plouă. Ninge.

Clasificarea subiectului:

➤ **Subiect exprimat:** *subiectul apare în propoziție.*

Focul este o mare descoperire a omenirii.

- **simplic:** *Temele sunt ușoare.*
- **multiplu:** *Cărțile, caietele și creioanele sunt pe masă.*
- **Subiect neexprimat** – *subiectul nu apare în propoziție.*

▪ **inclus** în desinența verbului cu rol de predicat (numai pentru situația când acesta este la persoana 1 sau a II-a): *Venim (noi) la voi! Veniți (voi) la noi!*

▪ **subînțeles**, când acesta poate fi dedus din context (verbul este la persoana a III-a): *Copiii erau veseli /și (ei) se gândeau cu drag la vacanță:/ și o așteptau cu nerăbdare.*

➤ **Subiectul nedeterminat** se găsește în propoziții în care acțiunea exprimată de verb are un caracter general și nu se referă exact la un subiect: *Niciodată nu știi* (nu numai tu, ci oricine//cine te va ajuta la nevoie).

DESCOPERĂ!

Subiectul se exprimă prin:

❖ **Substantiv:**

comun: simplu: **Copacii** au înflorit.

compus: **A înflorit** ciuboțica-cucului.

propriu: simplu: *A venit* **Maria**.

compus: **Ana-Maria** a sosit.

❖ **Pronume:**

personal: **Noi** suntem cei mai buni elevi ai școlii.

- personal de politețe: **Dumneata** vei participa la acest concurs?

❖ **Numeral:**

- cardinal: *Când* **doi** se înțeleg din priviri'/ e semn²/că se respectă³/.

- ordinal: Al **doilea** a devenit primul.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

➤ *Analizează subiectele din următoarele versuri:*

Racul, peștele și-o broască

În borcanul cel rotund,

Într-o zi s-au adunat

Pe nisipul de pe fund.

Îată că întâmplător

Tocmai lângă geamul lor,

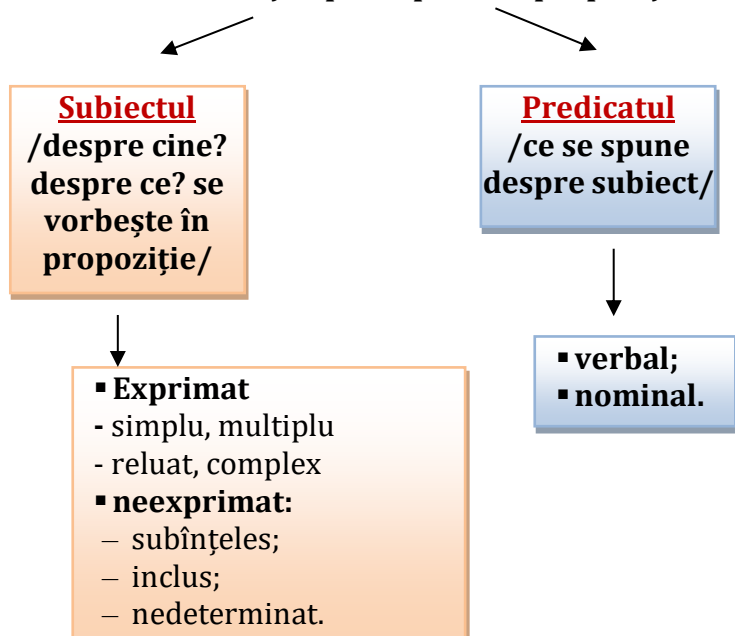
Un motan veni torcând,

Miorlăind și croșetând.

(Constanța Buzea)

Părțile principale ale propoziției

IV. MOMENT ORTOGRAFIC

CORECT

vreo
vreun
vreuna
vreunul

GREȘIT

vre-o
vre-un
vre-una
vre-unul

V. VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Subliniază subiectele din textul următor:

Metroul este un mijloc de transport comod, rapid și sigur. Primul metrou din lume a fost construit la Londra, un secol și jumătate în urmă. Metroul din Kiev a fost primul sistem de tren subteran din Ucraina. În total are 50 de stații de metro. El este unul din cele mai frumoase din lume.

În metroul subteran, calea ferată se montează în tuneluri care au adâncimi până la 60 metri. Stația de metrou Arsenalinaia din Kiev

este considerată cea mai adâncă stație de metrou din lume, aflându-se la o adâncime de 105 metri. Kievenii se mândresc cu metroul lor.

2. Analizează părțile de vorbire prin care sunt exprimate subiectele identificate la exercițiul 1.
3. Desparte frazele din textul de la exercițiul 1 în propoziții. Arată în care dintre acestea subiectul este subînțeles.
4. Acordă predicatelor verbale din textul de mai jos cu subiectele:
Eu (a *citi*) legenda lăcrămioarei și (a *afla*) că această floare (a *apărea*) din lacrimile unui prinț care (a *plânge*) prima dată când sora lui (a *muri*).
5. Desparte textul dat în propoziții. Arată în care dintre acestea subiectul este inclus.

Când a făcut Dumnezeu zăpada, i-a zis:

– Să-ți cauți singură culoarea. Ea a mers pe la toate florile, dar ele nu i-au ascultat rugămintea. A ajuns și la ghiocel și i-a spus:

– Vrei să-mi dai culoarea ta?

– Dacă dorești, o împart bucuros cu tine. Drept recunoștință, zăpada îl lasă să scoată în afară căpușorul, cum vine primăvara. (după Ilie I. Mirea)

6. Identifică subiectele exprimate din textul de la exercițiul 5. Analizează părțile de vorbire prin care sunt exprimate.
7. Identifică subiectele din enunțurile următoare (după ce ai găsit cuvintele care pot fi predicatelor) precizează, de fiecare dată, felul acestora și prin ce se exprimă; analizează-le:

a) Când arde soarele de mai!/
Când gerul iernii geme²!

Mărețul brad pe-naltul plai
Stă verde-n orice vreme. ³/(B.P. Hașdeu)

b) De-ar fi/să-ți împărțești odată Tu bogățiile /ce ai,/
Din toate darurile tale,

*Ți-aș cere /-o lacrimă să-mi dai.
Mi-ai da atunci un strop de suflet,
Ce din adâncuri îmi răsare,
Căci numai din adâncul mării*

Se pescuiesc mărgăritare..." (Octavian Goga, O lacrimă)

8. Alcătuieste enunțuri, în care subiectul să fie exprimat, la nivelul propoziției, pe rând, prin:
- substantiv comun simplu, apoi compus;
 - substantiv propriu simplu, apoi compus;
 - pronume personal, de politețe;
 - numeral cardinal și ordinal.
9. Alcătuieste câte două enunțuri cu subiecte incluse, subînțelese și nedeterminate. Scrie în paranteze tipul subiectului.

MOMENTE DISTRACTIVE

Rostește repede și corect!

Zebra Zizi zicea zidarului în zazonia zicilor zicala Lizicăi.

VI.

ATELIER CREATIV

LUCRAȚI ÎN ECHIPE!

❖ Notați în dreptul următoarelor enunțuri literele **A (adevărat)** sau **F (fals)**:

- Predicatul verbal poate fi exprimat sau neexprimat.
- Predicatul verbal poate fi exprimat prin verbe la toate modurile.
- Verbul *a fi* poate fi predicat verbal în toate situațiile.
- Predicatul verbal poate fi exprimat prin verbe la modurile indicativ, gerunziu, imperativ, conjunctiv, condițional-optativ și supin.
- Predicatul verbal nu poate fi exprimat prin verbe la modurile gerunziu, supin și participiu.
- Verbele aflate la timpurile trecutului nu pot fi predicate verbale.
- Verbele *a fi*, *a avea*, *a vrea* nu sunt niciodată predicate verbale.
- Verbele auxiliare intră în componența predicatelor verbale.

ÎNVĂȚĂM PRIN JOC!

Jocul didactic „Curiozități gramaticale”

Lup – o lupă; un cod – o ... ; un foc – o ... ; un pat – o ... ; un par – o ... ; un cep – o

MINIPROIECT!

Realizează un colaj cu activitățile tale la școală:

Mă numesc...

Eu la școală...

Îmi place... etc.

§ 31. Părțile secundare ale propoziției: atributul

I.

TERMINOLOGIE

➤ Atributul

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Ce este sănătatea?

Sănătatea este cea mai mare valoare pe care o poate avea omul.

A fi sănătos înseamnă a fi frumos, a fi bine dispus, a fi puternic.

Sănătatea ta înfrumusețează mediul în care trăiești și cel în care activezi. Dacă ești sănătos, înseamnă că ai grijă de tine și de cei din viața ta. ... Ai nevoie de un *mare, mare* curaj, determinare și o voință *de fier* ca să te ocupi cu sportul, să te alimentezi sănătos, să respecti regimul zilei. Dar, tu poți să o faci! Privește cu mândrie înaintea și prețuiește-ți sănătatea și viața.

- ✓ Ce valoare morfologică au cuvintele evidențiate?
- ✓ Stabilește părțile de propoziție în enunțul din text „Sănătatea ta înfrumusețează mediul...”

CĂSUȚA CU IDEI:

Un corp în formă, o minte calmă și o casă plină de dragoste. Aceste lucruri nu pot fi cumpărate – trebuie câștigate.

Naval Ravikant

Sănătatea nu este totul, însă, fără sănătate, totul este nimic.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REȚINE!

Părțile de propoziție care determină subiectul și predicatul se numesc **părți secundare**.

Atributul este partea de propoziție secundară care determină un *substantiv* sau un *înlocuitor* al acestuia /*pronume sau numeral*/.

Exemplu: *Florile de toamnă sunt crizantemele.*

OBSERVĂ!

Atributul poate fi exprimat prin:

- **adjectiv propriu-zis:** *Cartea interesantă atrage orice cititor.*
- **numeral cardinal:** *Doi băieți au țintii bine.*
- **numeral ordinal:** *A treia elevă a dat răspunsul corect.*
- **verb la gerunziu acordat:** *Casa fumegândă împrăștia un miros greu.*
- **verb la infinitiv:** *Plăcerea de a cumpăra este mai ales a fetelor.*
- **verb la supin:** *Rochia de probat era gata de aseară.*
- **verb la gerunziu: (atunci când nu se acordă cu substantivul):** *Vaporul alunecând pe valuri se zărea în depărtare.*
- **adverb:** *Mersul pe jos este sănătos. Cititul seara este o plăcere.*

NU UITA!

Întrebările la care răspunde atributul sunt: care? ce fel de?

al, a, ai, ale cui?

cât? câtă? câți? câte?

DESCOPERĂ!

✓ Identifică în versurile de mai jos atributele. Indică cuvântul determinat și precizează prin ce parte de vorbire este exprimat.

Sus, prin crângul adormit,
A trecut în taină mare,
De cu noapte, risipind
Din panere de argint,
Stol bălai
De îngerăși
Cu alai
De toporași.
Primăvară, cui le dai?
Primăvară, cui le lași?

(George Topârceanu „Rapsodii de primăvăă”)

CORECT

succese
dragii mele (mame)
neînțeleasă
cartușe
înșală

GREȘIT

succesuri
dragei mele (mame)
neînțeleasă
cartșuri
înșeală

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Indică ce părți de vorbire determină atributele subliniate în enunțurile următoare:

- Dumneata, **binevoitor**, m-ai ajutat.
- Prima intrată în teren a fost **echipa Ucrainei**.

2. Identifică în textul următor atributele exprimate prin adjective:

a) Un fir de iarbă verde, o rază-ncăizitoare,
Un gândăcel, un flutur, un clopoțel în floare,
După o iarnă lungă și-un dor nemărginit,
Aprind un soare dulce în sufletul uimit!

(Vasile Alecsandri)

b) Doi elefanți se legănau
Pe o pânză de păianjen
Și, pentru că nu se rupea,

Au mai chemat un elefant.

Trei elefanți se legănav
Pe o pânză de păianjen
Și, pentru că nu se rupea,
Au mai chemat un elefant.

3. Identifică în versurile următoare și în cântecul de copii din stânga paginii atributele adjectivale. Analizează părțile de vorbire prin care se exprimă.

Caii zburdă prin ceairuri; turma zbiară la pășune;
Mieii sprinteni pe colnice fug grămadă-n repejune,
Și o blândă copiliță, torcând lâna din fuior,
Paște bobociei de aur lâng-un limpede izvor.

(Vasile Alecsandri)

4. Indică felul atributelor substantivale din textele de mai jos:

a) *Râd în grămadă: flori de albă și albe flori de măgărint,
De parc-ar fi căzut pe straturi un stol de fluturi de argint.*

(Dimitrie Anghel)

b) *Voi sunteți roua dimineții
Ce scânteie neștiutoare
Că poartă-n ea întreg argintul*

Curat al razelor de soare. (Octavian Goga „Copiilor”)

5. Completează spațiile punctate cu atributele potrivite:

a) *Lupul.....a mâncat.....iezi cucuieți.*

b) *Prâslea..... a cules merele..... din grădina*

c) *Vremurile nu se mai întorc! Și de aceea oamenii ni se par
mai triști decât noi."*

d) *Grădina era stropită zilnic de bunicul*

6. Identifică atributele exprimate prin substantive în versurile de mai jos.

Bate vânt de primăvară și pe muguri îi deschide;
Vântul bate, frunza crește, și voioasa luncă râde...

Este timpul renvierii, este timpul rennoirei,

Ș-a sperărei zâmbitoare, ș-a plăcerii, ș-a iubirii. (Vasile Alecsandri)

7. Identifică răsunsul corect. Folosește simbolurile A (pentru „adevărat”) și F (pentru „fals”)

a) *Atributul se exprimă prin substantiv în cazul Ac.*

b) *Atributul substantival se exprimă numai prin substantiv în cazul N.*

c) *Verbul la modul indicativ poate îndeplini funcția sintactică de atribut.*

d) *Atributul adjectival nu poate fi exprimat prin numeral cardinal sau ordinal.*

e) *Aseară, prin grădina amortiță, / Din tufe de pelin cu frunze mici / A apărut în taină un arici.*

Voi scrie mereu: *vreo, vreun, vreunul, vreuna.*

De reținut: nu există formele *vre-o, vre-un, vre-unul, vreuna.*

APLICĂ!

- ✓ Identifică atributele substantivale din următoarele versuri.
- ✓ Indică felul lor și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă.

Și prin vuietul de valuri,
Prin mișcarea naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cârdului de cerbi.

(Mihai Eminescu „O, rămâi...”)

MOMENTE DISTRACTIVE:

Rostește repede și corect!

Barbu cu barda bradul lovea, bradu-n baltă
brusc cădea.

LUCRAȚI ÎN ECHIPE!

✓ Faceți acordul corect al cuvintelor din paranteze în următoarele enunțuri:

Echipe I: Bunicii, părinții și nepoții (va pleca) în concediu.

Echipe II: Pământul, apa și oamenii păreau (nemișcat).

Echipe III: Parcul (acest) este foarte vechi.

- ✓ Înscrieți enunțurile în caiete.

ÎNVĂȚĂM PRIN JOC!

❖ Jocul didactic „Modelatorul”

➤ Schimbați o literă din substantivul „coamă” și veți obține, pe rând, alte substantive care denumesc:

- a) Partea din spate a unui animal;
- b) Partea care acoperă miezul pâinii;
- c) Foaie de hârtie;
- d) Unealtă agricolă.

FOLOSEȘTE CALCULATORUL!

Folosind surse de Internet află din **Codul bunelor maniere** despre cum trebuie să te comporți în ospeție.

Rescrie în caiet câteva din aceste reguli folosind atribute.

§ 32. Complementul

I.

TERMINOLOGIE

➤ Complement

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție poezia:

Fraților, hai să trăim **în pace**,
Chiar de nu vorbim aceeași **limbă**.
Căci părinții ne sunt Carpații
Și vatra – țara noastră sfântă.

Fraților, hai să trăim **în pace**,
Chiar de nu suntem de același sânge
Căci ca o mamă bună țara noastră
Pe toți **la pieptul** ei ne strânge.

✓ Identifică predicatele și stabilește numărul de propoziții în enunțul:

„*Fraților, hai să trăim în pace,
Chiar de nu vorbim aceeași limbă.*”

- ✓ Găsește un atribut în acest enunț.
- ✓ Ce valoare morfologică au cuvintele evidențiate?

CĂSUȚA CU IDEI:

- Omul fără patrie este ca privighetoarea fără grădină.
- Cine patria nu-și iubește, dușmanul ei se numește.

Kanev. Mormântul lui Taras Sevcenco

- Apără-ți patria, așa cum vulturul își apără cuibul.
- Fie pâinea cât de rea, tot mai bună în țara mea.
- Ca în țară la tine nu-i nicăieri bine.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REȚINE!

Complementul este partea secundară de propoziție care determină un *verb*.

Întrebările la care răspunde complementul sunt:

- ce? pe cine? cui?
- de cine? de ce? despre ce?
- pentru cine? pentru ce?
- cu cine? u ce?
- unde? când? cum?

Exemple: *Pe doi i-am cunoscut **anul trecut**.*

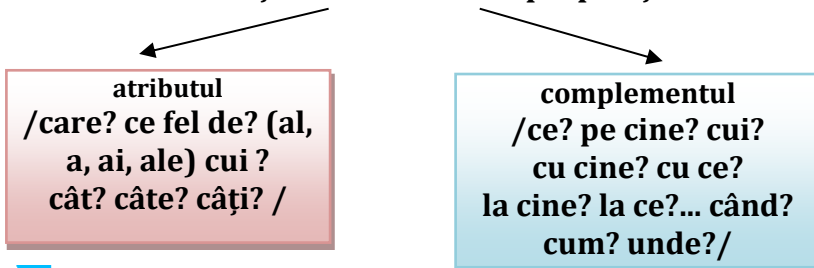
*Pe **al treilea** nu-l știu.*

*Am vorbit **despre primul** cu prietenii mei.*

*Citesc **o carte** interesantă.*

*Ana învață **bine**.*

Părțile secundare ale propoziției

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

odată – cândva; **o dată** – o dată importantă

odată cu – împreună cu; **niciodată** – nicicând

nici o dată – nici o dată nu este mai importantă

câteodată – uneori

câte o dată – câte o dată importantă va fi reținută

✓ Alcătuiește propoziții în care să folosești aceste cuvinte.

EXERSEAZĂ!

1. Indică complementele din versurile de mai jos:

El se-nalță de trei sulițe pe cereasca mândră scară
 Și cu raze vii sărută june flori de primăvară,
 Dediței și viorele, brebenei și toporași
 Ce răzbat prin frunze-uscate și s-arată drăgălași.

(Vasile Alecsandri)

2. Alcătuieste câte o propoziție după schemele de mai jos:

a) S+P+C; b) S+A+P; c) S+A+P+C

3. Rescrie poezia și subliniază complementele:

Înfloresc grădinile,
 Cerui ca oglinda,
 Prin livezi albinele
 Și-au pornit colinda.

Cântă ciocârlile
 Imn de veselie,
 Fluturii cu miile,
 Joacă pe câmpie.

Joacă fete și băieți
 Hora-n bătătură.

Ah! De ce n-am zece vieți,
 Să te cânt, natură! (Șt. O. Iosif)

4. Alcătuieste patru propoziții în care cuvintele *dimineață* și *toamnă* să fie substantive și adverbe.

✓ Stabilește funcția lor sintactică.

MOMENTE DISTRACTIVE:**Ghici!**

Mingișioare roșioare
 Strălucesc frumos la soare,
 Cu codițele perechi,
 Să le pui după urechi.

Are grijă de pădure,
 E o doctoriță bună
 Toată ziua prin copac
 După fluture, după gândac.

Cine aduce iar în țară
 Mândre păsări călătoare,
 Îmbracă grădina-n floare
 Și-ncălzește vremea afară?

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

Construiți câte două enunțuri după imaginile propuse de către profesor. Identificați atributele și complementele.

IMAGINEAZĂ-ȚI ȘI REDACTEAZĂ O COMPUNERE:

„Vino, vară, te aștept!”

Vara este anotimpul cel mai frumos. Plin cu căldură și miresme care mai de care mai îmbietoare. Vara este anotimpul cel mai...

Analiza sintactică a propoziției:

1. Părți principale de propoziție:
 - a) subiect exprimat (simplu sau multiplu); subiect neexprimat (inclus, subînțeles, nedeterminat);
 - b) Predicat verbal sau nominal.
2. Părți secundare ale propoziției (atribut sau complement).
3. Exprimarea părților de propoziție (părți de vorbire: substantiv, adjectiv, pronume, verb, numeral).

Model: *Cocostârcii au sosit din țările calde.*

Au sosit – parte princ. de prop., predicat verbal, expr. prin verb predic., pers. III, num. plur., timp., trecut.

§ 33. Părțile multiple ale propoziției. Punctuația propoziției

I.

TERMINOLOGIE

- părți multiple
- cuvinte generalizatoare

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Cât trăim pe-acest pământ

Mai **avem un lucru sfânt:**

O câmpie, un sat natal,

O clopotniță pe deal.

Cât **avem un sat** departe

Și **un grai** ce n-are moarte,

Cât ai cui zice părinte

Mai există lucruri sfinte.

(Nicolae Dabija)

- Ce funcții sintactice îndeplinesc cuvintele evidențiate din poezia de mai sus? La ce întrebări răspund?
- Numește cuvintele pe care le lămuresc.
- Găsește în text o enumerație.
- Care este sinonimul cuvântului **grai**?

CĂSUȚA CU IDEI:

Pe meleagul natal se întretaie munții cu doruri multe.

David Boia

Lăcașuri sfinte ne sunt cuvintele.

Ca-ntr-o biserică într-un cuvânt.

Vasile Romanciuc

REȚINE!

Două sau mai multe părți de propoziție care lămuresc unul și același cuvânt, răspund la aceeași întrebare și îndeplinesc aceeași funcție sintactică se numesc **părți multiple**.

Pot fi multiple următoarele părți de propoziție:

- **Subiectele:** *Plaiul, portul și graiul* sunt cei trei piloni pe care se ține neamul.
- **Părțile componente ale predicatului:** *Fata moșneagului era frumoasă, harnică și bună la inimă.*
- **Atributele:** *Vesela verde* câmpie acu-i tristă, vestezită...
- **Complementele:**
Am o casă printre ramuri, / *Am un sat* întreg de neamuri,
Am un codru, o câmpie, / *Am un grai* ce-mi place mie.

REȚINE!

Punctuația în propoziția cu părți multiple:

- *Părțile multiple care nu sunt legate cu conjuncții se despart prin virgule.*
- *Nu se utilizează virgula la conjuncția „și” care nu se repetă.*
- *După cuvintele generalizatoare, plasate înaintea părților multiple se pun două puncte.*

Părți multiple pot fi:

- **subiectul;**
- **numele predicativ;**
- **atributul;**
- **complementul.**

Întruna – mereu
Într-una din zile

numai – doar
nu mai vreau

Altfel – nu așa

odată – cândva

Alt fel – de mâncare

o dată – o singură dată

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Descifrează simbolurile, apoi alcătuiește propoziții.

a. ----- = -----, -----, -----

b. -----, ----- =

, -----

c. ----- = -----, -----

2. Prin ce se deosebesc părțile multiple de propozițiile multiple?

Ce importanță au părțile multiple?

a) Pescarii de pe țărmurile mărilor și oceanelor au observat încă demult un lucru ciudat: în fiecare zi apele se apropie de cocioabele lor, apoi se trag îndărăt. Oceanul, marea parcă ar râsufla cu un piept viguros. Aceste fluxuri și refluxuri se schimbă **unul cu altul**.

Și ele, precum ziua și noaptea, se repetă mereu.

Râurile mari și late primăvara se lățesc și mai mult. Apele de primăvară se revarsă și acoperă câmpurile cu mâl, ca mai apoi acestea să dea roade bogate.

b) După noapte vine ziua. **Rând pe rând**, în strictă ordine vin anotimpurile. Pare că însăși natura ar număra ceva... Ce anume? Timpul.

✓ Spune, sunt părți omogene cuvintele evidențiate? Cum vei dovedi?

3. Citește poezia. Identifică părțile multiple? Cum se grupează ele?

Pașii mamei

Buna mea, neobosită,
Chiar la anii ei acum
Numai duca și venita,
Numai deal și numai drum.

Hai și hai tot pe ogoare,
Ieri la prașă, azi la strâns,
Pân' și bieteles picioare
Pe bătrână mi s-au plâns.

• Citește poezia a doua oară, aplicând intonația enumerării.

Explică ortografia cuvintelor scrise prin cratimă.

3. Identifică părțile multiple din exemplele date. Explică semnele de punctuație, apoi copie aceste exemple.
- Au plecat în țările calde rândunelele, privighetorile, cocorii.*
 - Au rămas pustii câmpiile, pădurile.*
 - Cad ploi îndelungate și reci.*
 - Toată firea simte apropierea timpului răcoros: insectele, animalele.*

APLICĂ!

4. Completează din memorie exemplele date. Scrie-le și explică întrebuintarea semnelor de punctuație.
- Vesela ... câmpie acu-i tristă, ..., Lunca ... acum pare ruginită.
Frunzele cad ... și de crengi ... Ca frumoasele ...
 - Oaspeții caselor noastre, cocostârci și ... Părăsit-au a lor cuiburi și ...

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

Citește textul. Găsește părțile multiple. Spune, în propozițiile date enumerarea este încheiată sau nu?

Musca la arat

De la arat **un plug**

Venea încet spre casă

Și la un bou pe jug

O muscă s-așezase.

Iar ei **spre-ntâmpinare**

O altă muscă-**n zbor**

Ii face întrebare:

– De unde, dragă soro?

– Și mai întrebă de unde!

Ei **musca** îi **răspunde**

Cu-n aer supărat.
Au nu pricepi ce facem?
Nu vezi că ne întoarcem
Din câmp, de la arat!
Spre laudă deșeartă
Mulți zic: „Noi am lucrat!”
Când ei lucrează-n faptă Ca musca la arat. (A. Donici)

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

MOMENTE DISTRACTIVE:

Ghici!

Citește ghicitorile. Care părți de propoziție răspund la una și aceeași întrebare și lămuresc unul și același cuvânt?

- N-am culoare, nici miros,
Dar la toți sunt de folos.*
 - Fără mâini, fără picioare,
La desen sunt meșter mare.*
 - Sus stele, jos stele,
Vai de tălpile mele.*
- Sunt în ghicitorile date părți multiple?
 - Cum vei argumenta?

VI.

ATELIER CREATIV

MINIPROIECT

Dictare creativă

✓ Pune în locul punctelor părți multiple.

A fost cică odată o floare ... și Această floare era Ghiocelul, într-o zi, când soarele străpunsese cu săgețile sale aurii, ... și ..., Ghiocelul apăru pe coasta dealului. Îi salvase de gerul ... și ... o zână ... și ... pe care o chema Primăvara. Dar din palatul său ... și ... se repezi năprasnicul Crivăț, să nimicească pe îndrăznețul ce-i călcase imensa împărăție ... și ...

În goana turbată a smuls o tufă de mărăcine și, aruncând-o cu furie, a rănit-o pe ..., ... Primăvară la degetul cel mic. A țâșnit sângele ... și ... de crăiasă, care în cepu să picure peste albul petalelor lui

Ghiocel. Peste dealuri ... a răsunat minunata sa voce: – Bucurați-vă, oameni! Cu mine vine Primăvara ... și

FOLOSEȘTE CALCULATORUL!

Cu ajutorul resurselor Internet găsește altă legendă despre primăvară, ghiocel etc. Rescrie-o în caiet. Subliniază părțile multiple.

§ 34. Vorbirea directă și vorbirea indirectă. Semnele de punctuație

I.

TERMINOLOGIE

- **vorbirea directă**
- **vorbirea indirectă**
- **cuvintele autorului**

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

„Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: „Ieși, copile cu părul bălan, și râde la soare, doar s-a îndrepta vremea”.

Și vremea se îndrepta după râsul meu...

Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății...

...Oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală cătătura mea, îndată

pregătea, cu degetul îmbăiat, puțină tină din colbul adunat pe opsasul încălțării, ori, mai în grabă, lua funingine de la gura sobei, zicând: „Cum nu se dioache călcâiul sau gura *sobei*, așa să nu mi se dioache copilașul” și-mi făcea apoi câte-un benchi boghet în frunte, ca să nu-și prăpădească odorul!... (Ion Creangă)

- ✓ *Cum sunt redade gândurile cuiva: exact sau cu unele modificări?*
- ✓ *Comentează măiestria autorului în ce privește îmbinarea povestirii cu redarea exactă a gândurilor cuiva.*
- ✓ *Numește toate verbele din ultimul alineat.*
- ✓ *Alcătuiește un dialog cu colegul de bancă despre o zi din viața școlară.*
- ✓ *Câte persoane participă la un dialog?*

CĂSUȚA CU IDEI:

- **Pasare mai frumoasa ca fumul deasupra casei parintesti nu s-a vazut.**
- **Cel mai frumos lucru din lume este să-ți vezi părinții zâmbind**
- **Și să știi că tu ești motivul pentru care zâmbesc.**

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

OBSERVĂ!

Autorul Spiridon Vangheli spune că s-a gândit mult cum să ne facă o carte pentru copii.: „M-am gândit mult, dragă copile, cum să fac această carte pentru tine”.

- ✓ Care sunt cuvintele ce-i aparțin autorului cărții?
- ✓ Cum se evidențiază ele oral? Dar în scris?

REAMINTEȘTE-ȚI!

✓ Citește și construiește schema respectivă, punând și semnele de punctuație.

„Mă trezește mama într-o dimineață din somn, cu vai-nevoie, zicându-mi:

– Scoală, duglișule, înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te pupe cucul armenesc și să te spurce, ca să nu-ți meargă bine toată ziua?..”

- ✓ *Spune prin ce se deosebește vorbirea directă de dialog.*

REȚINE!

Vorbirea directă este vorbirea cuiva redată exact după formă și conținut.

OBSERVĂ!

- ✓ Citește și transcrie fragmentul de mai sus. Observă utilizarea semnelor de punctuație.
- ✓ Spune prin ce se deosebește vorbirea directă de dialog.
- ✓ Cine este personajul principal din acest fragment?
- ✓ Ce mai știi despre el și activitatea lui ca scriitor?

EXPLICĂ!

- Ion Druță se întreabă: „*Va supraviețui oare limba maternă?*”
- Viitorul limbii noastre depinde de ceea ce vom hotărî fiecare dintre noi și în ce măsură vom rămâne credincioși acestei hotărâri*”, continuă talentatul nuvelist și dramaturg.
- Nu noi suntem stăpânii limbii*, spunea Mihai Eminescu, *ci limba e stăpâna noastră...*

DESCOPERĂ!

Stabilește care sunt cuvintele autorului? Dar vorbirea directă?

- ✓ Ce semne de punctuație s-au folosit?
- ✓ Folosind următoarele semne convenționale, fă schema fiecărui exemplu de mai sus, păstrând semnele de punctuație corespunzătoare:

V. D.

vorbirea directă; cuvintele
autorului.

C. A.

REȚINE!

- **Vorbirea directă poate sta înaintea cuvintelor autorului.**

În acest caz *vorbirea directă* se ia între *ghilimele*, după ea se pune *virgula*, *semnul interogării* sau *semnul exclamării*, iar *cuvintele autorului* continua cu literă mică.

Exemplu: „*Îvățătura e de mare folos oamenilor*”, a spus bunelul.

- **Vorbirea directă poate sta după cuvintele autorului.**

În acest caz se scriu *cuvintele autorului*, se pun *două puncte*, apoi se scrie *vorbirea directă* în *ghilimele*, utilizând *semnul necesar*.

Exemplu: Tatăl le-a zis feciorilor: „Să știți că în vie este îngropată o comoară...”

- **Vorbirea directă poate fi întreruptă de cuvintele autorului.**

În acest caz se deschid *ghilimelele*, se scriu *cuvintele autorului* care se izolează din ambele părți prin *virgule*, iar partea a doua a vorbirii directe continuă cu *literă mica*, apoi se utilizează *semnul* necesar și se închid *ghilimelele*.

Exemplu: „Principalul este, a spus bătrânul, să spui adevărul.”

Vorbirea directă

VD

vorbirea directă;

CA

cuvintele autorului.

Punctuația la vorbirea directă

I. CA : „ VD .! ? ... ”

II. VD , CA , VD .! ? ... ”

III. „ VD , , CA .

DESCOPERĂ!

Inversează ordinea vorbirii directe și a cuvintelor autorului. Comentează semnele de punctuație. Fă schemele respective.

- *Poetul Nichita Stănescu spune: „Frumusețea lucrurilor concrete nu poate fi exprimată decât în limba română”.*

- *Marele savant Bogdan Petriceicu Hașdeu scria în secolul trecut: „Româniaea cât trăiește graiul nu și-l va lăsa”.*

- *Poetul Vasile Romanciuc exclamă: „Cuvântu-i osul sfânt pe care trăiește sufletul în om”.*

- *Adesea, pentru a indica cui aparțin cele reproduse exact, nu se scriu toate cuvintele de declarație, ci doar numele și prenumele autorului, luate în paranteze. De exemplu: „Istoria e cea dintâi carte a unei nații”. (Nicolae Bălcescu)*

REȚINE!

Acest tip de vorbire directă se numește **cit**at.

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

aibă-l

să-l aibă

roagă-l

scrie-le

bate-mă

să-l roage

le scrie

mă bate

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. În care parte a textului este redată întocmai vorbirea cuiva? Ce importanță are folosirea ei în acest text?

a) În doinele moldovenești ascuți murmur de izvor, tânguit de dor, suierat haiducesc. Scriitorul George Meniuc spunea despre aceste nestemate: „Prin timpuri mari, frământate au trecut aceste cântece, în oglinda lor se reflectă destinele multor oameni, demult dispăruți, eroii acestor cântece duioase dialoghează cu noi, deși autorii lor anonimi zac în pământ”.

b) Ascultând doina, te încercă sentimentele cele mai curate și te faci mai frumos, mai bun. Ce sentimente puternice a avut autorul anonim care a exclamat:

*„Doină, doină, cântec dulce,
Când te-aud nu m-aș mai duce!”*

2. Citește textul. La ce stil se referă? Spune care sunt cuvintele cuiva redade exact și care sunt expresiile folclorice folosite de orișicine. Cum se deosebesc ele la citire și în scris de restul textului?

„În sfârșit, după ce m-au lăsat câinii lui Trăsnea în pace, ... am sărit în răspintenele unui drum; de acolo în grădină la noi, și atunci mi s-a părut că mă aflu în sânul lui Dumnezeu. Și merg eu acum fără pă sare prin păpușoi până în dreptul ogrăzii; și mă uit printre gard și văd pe mama cum se dă în

vânt după trebi, când în casă, când afară; și-mi era mai mare mila de ea...”

3. Caracterizează semnele de punctuație în exemplele date.
- a) *Ion Druță se întreabă: „Va supraviețui oare limba maternă?”*
 - b) *„Viitorul limbii noastre depinde de ceea ce vom hotărî fiecare dintre noi și în ce măsură vom rămâne credincioși acestei hotărâri”, continuă talentatul nuvelist și dramaturg.*
4. Completează exemplele date cu vorbire directă.

Elevul de serviciu a anunțat...

Toți au întrebat nedumeriți...

...s-a mirat vecinul.

...a întrebat medicul.

- *Citește textul. Ce rol are reproducerea exactă a cuvintelor personajului literar dat?*

O sută de ciori primiseră o sută de nume, ca oamenii, și în fiecare dimineață și seară, când se vărsau laolaltă, **amestecându-se**, apele luminii cu apele întunericului, vulturul îi striga pe nume, ca să vadă de nu cumva vreunul ar fi părăsit creasta acoperișului de pază și ar fi plecat. Însă ciorii nu s-au mișcat din locul lor niciodată și totdeauna ei au răspuns de câte ori pe zi chemărilor vulturului, zicând: „Crau, crau”, – ceea ce în limba ciorilor înseamnă: „Sunt aici, fii fără grijă. Nu plec”.

(Tudor Arghezi)

MOMENTE DISTRACTIVE:

Rostește repede și corect!

Retevei de tei pe miriște de mei.

VI.

ATELIER CREATIV

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

- Atașamentul față de limba maternă a fost exprimat astfel de către regretatul poet Liviu Damian:

„Dar când simți-voi că mă duc

Și clipa mi se curmă,

În limba asta voi rosti

Cuvântul cel din urmă”.

○ Care este ideea ce se desprinde din conținutul fragmentului de mai sus?

IMAGINEAZĂ-ȚI ȘI REDACTEAZĂ O COMPUNERE:

„Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim”, folosind citate despre limbă selectate.

§ 35. Adresarea. Semnele de punctuație

I.

TERMINOLOGIE

➤ adresarea

simplă
dezvoltată

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

După ce hoța de vulpe a aruncat o mulțime de pește pe drum, bini...șor! sare și ea din car și, cu mare grabă, începe a strânge peștele de pe drum. După ce l-a strâns grămadă, îl ia, îl duce la vizuina sa și începe a mânca, că ta...re-i mai era foame!

Tocmai când începuse a mânca, iaca vine la dânsa ursul.

– Bună masă, cumătră. Ti!!! Da ce mai de pește ai! Dă-mi și mie, că ta...re! mi-i poftă!

– Ia mai pune-ți pofta-n cui, cumătre, că doar nu pentru gustul altuia m-am muncit eu. Dacă ți-i așa de poftă, du-te și-ți moaie coada-n baltă, ca mine, și-i avea pește să mănânci.

– Iartă-mă, te rog, cumătră, că eu nu știu cum se prinde peștele.

Atunci vulpea rânji dinții și zise:

– Alei, cumătre! Da nu știi că nevoia te duce pe unde nu-ți e voia și te-nvață ce nici gândești? (Ion Creangă)

✓ Ce rol au adresările în replicile fiecărui vorbitor?

CĂSUȚA CU IDEI:

Ne acceptăm așa cum suntem.
Ne ajutăm unul pe celălalt în loc să ne criticăm.
Încercăm lucruri noi.
Spunem „te rog” și „mulțumesc”.
Ne cerem scuze când greșim.
Ne bucurăm împreună zi de zi.
Facem planuri împreună.
Avem încredere unii în ceilalți.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

OBSERVĂ!

- *Mămucă, mămucă*, uite ce-am pățit noi.

(Ion Creangă)

- ✓ Prin ce se deosebesc cuvintele evidențiate de restul propoziției?
Dar în scris?

REȚINE!

Adresările sunt cuvintele sau grupurile de cuvinte ce indică persoana către care vorbim.

- ✓ Adresările se deosebesc de restul propoziției prin intonație, iar în scris se izolează prin virgule.
- ✓ Dacă adresarea este rostită cu un ton mai ridicat, după ea se pune semnul exclamării.

Adresările pot fi:

- **simple**

Exemplu: Ce mai faci, *Ioane*?

- **dezvoltate**

Exemplu: „*Dragii mamei copilași*, eu mă duc în pădure ca să mai aduc ceva de-ale mâncării.” (Ion Creangă)

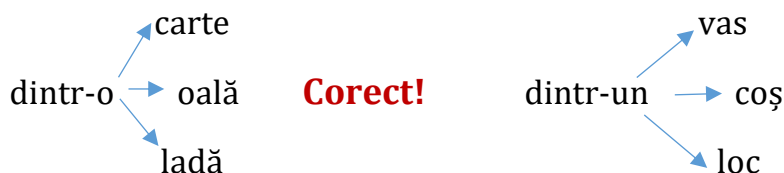
OBSERVĂ!

Locul adresărilor în propoziție:

- **în propoziție:** „*Codrule, codruțule*, /Ce mai faci, *drăguțule*?...”

- **în interpoziție:** „Cobori în jos, *luceafăr blând*,/ Alunecând pe-o rază...” (Mihai Eminescu)
- **în postpoziție:** „Bine ai venit, *frate Dănilă!*” (Ion Creangă)

IV. MOMENT ORTOGRAFIC

Cuvintele **dintr-o**, **dintr-un** se scriu întotdeauna cu liniuță de unire.

V. VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Citește expresiv fragmentul. Ce rol au adresările în replicile fiecărui vorbitor?

Citește expresiv snoava. Intituleaz-o. Găsește în ea cuvintele de adresare. Cum se rostesc ele comparativ cu restul cuvintelor din propoziție? Cum se evidențiază adresările la scris?

- Bună ziua, cucoane.
- Bună ziua, Păcală.
- Mâncăm?
- Mâncăm, dar nu toți, răspunse boierul.
- Da ce poate te duci undeva, cucoane?

2. Explică folosirea semnelor de punctuație la adresări, apoi copie textul.

- a) — Unde mergi tu, melcule? b) Bate toamna nucile,
 — Merg la mare, mielule. Aurește frunzele,
 — Cum e marea, melcule? Rumenește merele,
 — Este mare, mielule. Ce ești trist, măi greiere?

3. Citește expresiv fragmentul dat, apoi copie-l punând semnele de punctuație necesare.

— Soare soare domn bălai
Spune câte raze ai
— Nu știu eu nu socotesc
Pe câți mângâi și-ncălzesc
— Soare soare domn frumos
La câți dai lumină jos
— Zău că nu știu măi nepoți
Câte am ajuns la toți

(Grigore Vieru)

MOMENTE DISTRACTIVE:

Rostește repede și corect!

Un mos cu un cos,
In cos – un cocos.
Mosul cu cosul,
Cosul cu cocosul.

VI.

ATELIER CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

Alcătuți propoziții. Folosiți adresări.

Cuvinte de reper: *Draga mea, surioaro, păsărică, stimații mei...*

MINIPROIECT

Citește cu atenție! Care e opinia bunicului lui Ion Creangă despre știința de carte?

– *Nu-i rău, măi Ștefane, să știe și băietul tău oleacă de carte.*

Redactează o minicompunere.

§ 36. Dialogul. Linia de dialog

I.

TERMINOLOGIE

- dialog
- replică

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

- Salut, Ioană, unde te duci așa grăbită?
- Bună, Săndel! Mă duc la tenis. Hai și tu.
- Îmi pare rău, dar astăzi am alt program. La revedere.
- Pe mâine.

- Câte persoane participă la dialog?
- Prin ce semn se marchează faptul că o persoană sau un personaj întră în discuție?
- Identifică în textul de mai sus formula de începere, un enunț de continuare și formula de încheiere a dialogului.

CĂSUȚA CU IDEI:

- Când întri într-o încăpere, salută.
- Prezintă-te, spune ce dorești.
- Ascultă cu atenție tot ce ți se spune.
- Prin răspunsul tău dovedește că ai ascultat.
- Fii înțelegător.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REȚINE!

Dialogul este un mod de expunere prin care se reproduce o discuție dintre două persoane.

Replica reprezintă intervenția unei persoane în dialog. Dialogul este alcătuit dintr-o înlănuiere de replici.

OBSERVĂ!

- Subliniază în următoarele exemple verbele care însoțesc replicile persoanelor care vorbesc.
- a) – Unde pleci? Întreabă mama.
–Vin imediat! Răspunde Ionel.

- b) – Dar – întreb eu–pentru cine ați poruncit cafea?
–Pentru dumneata.
- c) Profesorul întreabă:
–Cine dorește la tablă?
–Eu, domnule profesor.

REȚINE!

Verbele care însoțesc replicile personajelor pot apărea:

- înaintea replicii – sunt urmate de două puncte;
- după replică-sunt precedate de virgulă;
- în interiorul replicii-sunt puse între virgule sau între linii de pauză

IV. MOMENT ORTOGRAFIC

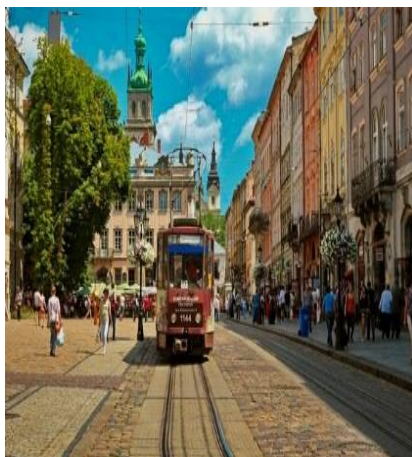
➤ Într-un dialog scris semnele de punctuație marchează diverse valori expresive:

- ... întreruperi sau pauze în vorbire;
- ! emoție uimire, surpriză, furie;
- ? o întrebare sau îndoială, uimire.

V. VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Compune un text cu dialog alcătuit din patru enunțuri, în care să folosești următoarele cuvinte: lecții, joacă, mamă, fiule.
2. Selectează un dialog alcătuit din șase replici din manualul de literatură română.
3. Citiți dialogul pe roluri. Explicați semnele de punctuație.
 - Buna!
 - Buna!
 - Gabriela, eu și cu părinții mei ne-am gândit să mergem într-o excursie cu trenul.

- Ce frumos Pe unde mergeți?
- Mergem sa vedem Lvovul, și ne -am gândit să vii și tu cu noi.
- Și eu?
- Da, ne vom distra de minune!
- Multumesc de invitatie,când pornim?
- Mâine, pregătește-ți bagajele.
- Bine, mă duc acum acasă !
- Bun, Pa!
- Pe mâine.

4. *Citește expresiv dialogul, apoi copie-l punând semnele de punctuație necesare.*

Bine ai venit primăvară Bine v-am găsit.

Te-am așteptat cu atâta nerăbdare și cu mirosul tău parfumat.

Eu am venit cu toate: cu fluturi, flori cu toporași, cu ghiociei și vioarele câte și mai câte...

Eu, nu-mi doresc să plec în grabă de la noi, și să rămâi mereu cu mine, cu tine totu-i splendid și frumos

Te iubesc dragă primăvară

5. *Citește dialogul „La bunici”.*

Este vara. A venit vacanța.Eu am luat autobuzul ca să plec la bunici. Am ajuns la bunicii mei. Bunicul meu spune:

- Buna, nepoată, ce mai faci? Ai venit la bunicul și la bunica în vizită?

- Buna, bunicule! Da! Am venit în vizită la voi!

- Cum este acum că ai terminat școala? Întreabă bunicul.

- Foarte frumos, dar și foarte trist!

- Foarte trist? Dar de ce?

- Pentru că m-am despărțit de colegii mei!

MOMENTE DISTRACTIVE:

Rostește repede și corect!

Rar morar fără mărar, morăriță... și mai rar.

Fata fierarului fierbe fasole fiartă fără foc fiindcă focul face fum.

FOLOSEȘTE-ȚI IMAGINAȚIA!

• Privește imaginea și alcătuiște un dialog din șase replici. Intitulează-l.

○ Citiți cu atenție dialogul pe roluri.

- Nu-i acasă Ion, zice mătușa Mărioara; s-a dus cu moșu-tău Vasile la Condreni, s-aducă niște sumani(...)

- Apoi, dar mai rămâi sănătoasă, mătușa Mărioară!

○ Imaginați-vă și continuați acest dialog. (în baza fragmentului „La cireșe” din „Amintiri din copilărie” de Ion Creangă)

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

✓ Alcătuiți un dialog din opt replici după una dintre imagini care să ofere informații pentru următoarele situații:

- *Capra îi învață pe iezii regulile de comportament ;*
- *De vorbă cu căprioara în mijlocul naturii;*

Noțiuni elementare de sintaxă

Fraza

§ 37. Fraza.

Fraze formate numai din propoziții principale

I.

TERMINOLOGIE

- fraza
- propoziție principală
- propoziție subordonată
- elementele de relație
- punctuația

II.

LUCRU CU TEXTUL

Citește cu atenție textul:

Zărilor de farmec pline,
Strălucesc în lumină;
Zboară mierlele-n tufiș
Și din codri noaptea vine
Pe furiș. (George Coșbuc)

✓ *Subliniază predicatele din versurile de mai sus și stabilește numărul de propoziții.*

✓ *Care compartiment al gramaticii studiază propoziția, fraza?*

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

✓ *Identifică predicatele și numărul de propoziții în fraze.*

Se spune că a fost odată o văduvă tare săracă. Avea o singură bucurie: o fată harnică și credincioasă, care mergea la slujbă în toate duminicile. Pe fată o chema Mierlița. Era veselă și cânta toată ziua.

III.

ÎNDRUMAR DE GRAMATICĂ

REAMINTEȘTE-ȚI!

- Propoziția conține un singur predicat.

Frază este o comunicare alcătuită din două sau mai multe propoziții.

Numărul propozițiilor din frază este egal cu numărul predicatelor.

OBSERVĂ!

- Arată în textul de mai sus câte propoziții au înțeles de sine stătător.

DESCOPERĂ!

➤ **Propoziția principală** este propoziția care are înțeles de sine stătător.

➤ Propozițiile principale se pot lega între ele prin:

- *cuvinte de legătură;*
- *virgulă;*
- *punct și virgulă.*

NU UITA!

O frază poate fi formată din mai multe propoziții principale.

- Fraze formate numai din propoziții principale.
- Fraze formate din propoziții principale și propoziții subordonate.

Exemplu: *Copilăria este o perioadă minunată, ea este cea mai magnifică perioadă a vieții.*

REȚINE!

Frază trebuie să cuprindă cel puțin o propoziție principală.

Propoziția subordonată se leagă de propoziția determinată printr-un cuvânt de legătură (*conjunție*).

Frază poate fi formată din propoziții principale și din propoziții subordonate.

1. Citește cu atenție textul.

De ce iubesc ploaia?

E o binecuvântare cerească această boare de **Speranță**, căci ploaia nu cade când vrem noi, ci când glasul pământului strigă însetat spre cer sau când rugile noastre ajung să bată insistent la porțile lui. Are ceva magic în el acest fenomen, nu știi când vine să-ți spele fruntea brăzdată de griji, dar nici

când vrea să plece în fugă mare. Uneori ne anunță că are să vină, dar vântul îi împrăștie norii și el se lasă așteptat.

Dumnezeu ne iubește atât de mult, încât atunci, când ne trimite ploaie, taie setea pământului, dar odihnește și mâinile bătătorite de atâta muncă ale țaranului, pe care-l mai ține nițel cuminte în casă.

De multe ori sufletul nostru o huiduiește, căci ploile lungi îi macină și năruie pereții, ba uneori se mai dezlănțuie și furtuni în urma ei. Dar, oare n-are și sufletul nevoie de o boare de ploaie, să-i stingă focurile și fumurile rămase în urma luptelor interioare?

Ploaia e o speranță la viață. E **Fericirea** grânelor care așteaptă să-și umple bobul, e **bucuria** câmpiilor care așteaptă să-și hrănească

mielușei. E **dorința** livezilor, care așteaptă să-și hrănească cu dulceață, merii și cireșii în floare.

Pesemne Dumnezeu ne-a dat ploaia pentru a ne face să înțelegem că viața e imprevizibilă, nu știi niciodată la ce să te aștepți.

- ✓ *Recunoaște în enunțurile de mai sus frazele și tipurile de propoziții în cadrul fiecărei fraze.*
- ✓ *Transcrie primul enunț din text și precizează numărul propozițiilor în cadrul lui. Clasifică-le.*
- ✓ *Identifică care sunt mijloacele de legătură a propozițiilor în frază.*

2. Identifică tipul propozițiilor în următoarele fraze:

- a) *Cum ți-i așterne, așa vei dormi.*
- b) *Dacă muncești vara, ai pentru iarnă și grâu și secară.*
- c) *Cine știe carte are patru ochi.*

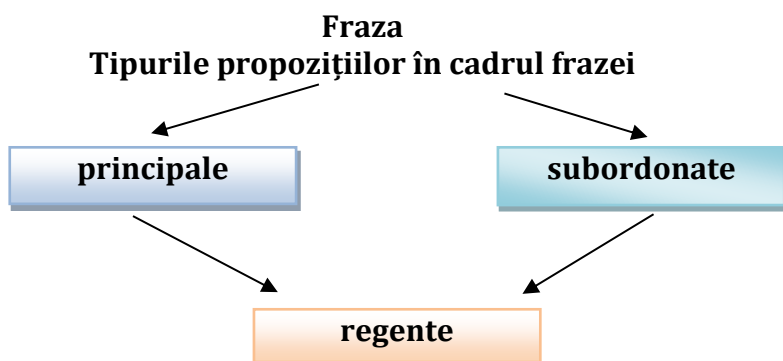
EXPLICĂ!

Utilizarea semnelor de punctuație în fraza:

Boii rag, caii rânchează, mieii zburdă la un loc,
Omul trist cade pe gânduri și s-apropie de foc. (V. Alecsandri)

NOTĂ!

Propozițiile subordonate pot fi legate de propozițiile determinate și prin alte părți de vorbire cu valoare de conjuncții: care, cine, ce; unde, când, cum.

IV.

MOMENT ORTOGRAFIC

Alege cuvintele scrise corect:

pics – pix; oxigen – ocsigen; ecplicație – explicație; egzact – exact.

ALEGE!

Ionel a venit la un văr **de-al/deal** său. **Va/v-a** începe un nou an școlar. Bunicul cântă la **nai/n-ai**. Vecinul **lor/l-or** are un papagal.

V.

VERIFICĂ-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Subliniază predicatele și despărțește strofa în propoziții:
*Casa mea la margine de țară
Crește fir de busuioc în prag-
Nu e nicăieri un plai mai tânăr,
Nu e nicăieri un plai mai drag.* (Dumitru Matcovschi)
2. Stabilește tipul propozițiilor în fraze și numește elementele de relație:
a) Când doi se ceartă, al treilea câștigă.
b) Pasărea se cunoaște după cântec, iar omul se cunoaște după vorbă.
c) Nu ascunde mâța-n sac, că i se văd ghearele.
✓ Explică ortografia cuvintelor evidențiate.
3. Dezvoltă propozițiile în fraze:
Când voi crește mare...
Unde arde focul...
Cine nu lucrează...
Ce ție nu-ți place...
4. Alcătuește o compunere „**Primăvara în livadă**”. Întrebuințează fraze cu propoziții principale și subordonate.

Expresii care te vor ajuta: *soarele trimite raze, haină nouă și verde, rochii lungi de culoare roz, basm cu zâne, polenul dulce, flori de măr, iarbă verde ca mătasa etc.*

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Dictare

Vara

Vara este anotimpul meu preferat. Atunci este vremea când ne putem bucura liniștiți de vacanță, când călătorim cel mai des și când nu suferim deloc de frig. Veselia, energia și culorile verii mă vor atrage mereu, împreună cu libertatea caracteristică acestui anotimp.

Vacanța este principalul motiv pentru care îmi place vara. Atunci mă pot relaxa în voie, fără a fi stresată de problemele survenite la școală: teste, examene, note. Astfel, vara, devin mai creativă și mai liberă în gândire și pot citi ceea ce doresc. Îmi place să pot alege ceea ce citesc fără să fiu supusă unui test la terminarea cărții. De asemenea, var...

ROSTEȘTE REPEDE ȘI CORECT!

În tâmplăria unui tâmplar s-a întâmplat o întâmplare. Alt tâmplar, care din întâmplare auzise de întâmplarea întâmplată a tâmplărilor, s-a dus să vadă, ce i s-a întâmplat tâmplărilor în tâmplărie și din întâmplare s-a lovit cu tâmplă de tâmplă tâmplărilor.

VI.

ATELIER CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

✓ **Stabiliți numărul de propoziții în frazele ce urmează:**

a) „Frunzele cad, zbor în aer și de crengi se dezlipesc

Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc...” (V. Alecsandri)

b) *Nu te lăuda, când începi un lucru, laudă-te, când e gata.*

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Mai spune ceva”**

Se transmite din mână în mână un coșuleț. La semnalul dat de profesor elevul care ține coșulețul ia din el o imagine și spune o propoziție simplă. Transmite imaginea altui elev care va dezvolta propoziția, apoi altul va adăuga altă propoziție să se formeze o frază. Apoi se va lucra cu altă imagine.

LUCRAȚI ÎN ECHEPE!

Fiecare echipă alcătuiește câte o frază după fiecare desen corespunzător anotimpului.

Tipuri de fraze

Fraze formate numai din propoziții principale

Fraze formate din propoziții principale și propoziții subordonate

Analiza frazei:

1. Frază.
2. Numărul de propoziții în frază.
3. Propoziții principale și propoziții subordonate.
4. Elemente de relație în frază.

Model: *Pădurea este cel mai prețios dar 1 pe care l-a primit omul de la natură.*

1- prop. princ. (PP); 2 - prop. subord. (PS);
Elem de relație: pron. relat. *pe care*

*Sistematizarea și generalizarea
cunoștințelor*
**Comunicarea orală
comunicarea scrisă**

RECAPITULAREA MATERIEI STUDIATE

TEST DE EVALUARE

„Saltă inima-n plăcere
Când o ascultăm
Și pe buze aduce miere
Când o cuvântăm.

Românașul o iubește
Ca sufletul său,
Vorbiți, scrieți românește,
Pentru Dumnezeu!”

(George Sion „*Limba românească*”)

Cerințe:

1. Stabilește *numărul de propoziții* din prima strofă.
2. Transcrie o *propoziție principală*.
3. Găsește o *propoziție subordonată*.
4. Extrage din text o *propoziție exclamativă*.
5. Fă *analiza gramaticală* a părților de propoziție din enunțul al treilea.
6. Precizează cum s-au format cuvintele: *românașul, românește*.

7. Găsește și scrie sinonimele cuvintelor: *cultivăm, vorbiți*.
 8. Găsește antonime pentru sensul din text al cuvintelor: *aduce, iubește, vorbiți*.
 9. Identifică, în strofa a doua, cuvintele cu *diftongi* și cu *vocale în hiat*.
 10. Despărtește în silabe cuvântul „românește”.
 11. Precizează *valoarea morfologică* a cuvântului „o” din structura „o iubește”.
 12. Stabilește *funcția sintactică* a cuvântului „miere” din enunțul „pe buze aduce miere”.
 13. Alcătuieste un enunț în care cuvântul „limba” să îndeplinească *funcția sintactică de nume predicativ*.
- ✓ Citește cu atenție textul și răspunde la următoarele întrebări.

Colindul strămoșesc

Sărbătoarea bucuriei, Crăciunul, care simbolizează Nașterea pruncului Iisus, însuflețește întreaga fire, adunând în jurul ei cerul cu pământul, care răsună de urări și cântece.

Colinda este o bucurie pentru sufletul omului pentru că îi luminează gândurile și îl face să fie mult mai bun. Ele aduc și facerea de bine, smerenia, ascultarea, bunătatea, cinstea, dragostea de țară, eroismul, dorința de prosperitate, belșug și pace.

Colindele prezintă o valoare neprețuită prin originea și mai ales prin vechimea lor. Să învățăm să le iubim.

Să le păstrăm așa cum le-am primit de la părinții noștri, pentru că ele transmit, în cuvinte simple, adevăruri și învățături esențiale pentru credința și viața noastră.

Cerințe:

1. Selectează două substantive proprii și două substantive compuse.
2. Despărtește în silabe cuvintele: sărbătoarea, pământul, adevăruri, credința.
3. Fă analiza morfologică a verbului „simbolizează”.

4. Găsește trei îmbinări de cuvinte libere. Identificați termenul și termenul subordonat.
5. Identifică patru cuvinte care conțin diftongi și două cuvinte care conțin hiat.
6. Alcătuieste familia lexicală a cuvântului „sufletul” din text.
7. Găsește sinonimul și antonimul cuvântului „bucurie”.
8. Construiește schema structurii cuvântului „însuflețește”.
9. Efectuează analiza fonetică a cuvântului „vechimea”.
10. Stabilește răspunsul corect referitor la predicatul propoziției „*Colinda este o bucurie pentru sufletul omului*”:
 - a) predicat verbal;
 - b) predicat nominal;
 - c) predicatul lipsește
11. Analizează propoziția evidențiată după structură, după aspectul predicatului și după scopul comunicării.
12. Stabilește numărul și tipul propozițiilor în fraza „*Să învățăm să le iubim*”.
13. Alcătuieste și alte fraze cu diferite tipuri de predicate.

COMUNICAREA ORALĂ ȘI COMUNICAREA SCRISĂ

Normele de conversație:

- **E important să știi că într-o comunicare trebuie:**
- **să fii amabil, respectuos;**
- **să asculți cu atenție interlocutorul fără a-l întrerupe;**
- **să-l stimulezi să-și exprime părerile;**
- **să-l asculți cu atenție;**
- **să știi a-ți exprima dezacordul cu poziția interlocutorului, fără să-l jignești;**
- **să nu vorbești neîntrebat;**
- **să nu întrebuințezi cuvinte brutale;**
- **Să vorbești și despre ceea ce este interesant și pentru interlocutor.**

REȚINE!

Limba este cel mai important mijloc de comunicare între oameni. Oamenii comunică între ei. Ei transmit sau primesc mesaje. Mesajele sunt orale și scrise.

Scrisoarea. Biletul

Reamintește-ți!

- ✓ Ce este bilețelul?
- ✓ Care sunt părțile componente ale bilețelului?

NU UITA!

Compunerea de mici dimensiuni prin care se transmite un mesaj cu un conținut simplu se numește **bilet**.

OBSERVĂ...

Dragă Gabriela,

Nu te-am găsit acasă. Dacă te întorci degrabă ne întâlnim la biblioteca școlii.

Prietena ta, Marina

✚ Părțile componente ale bilețelului sunt:

- * data;
- * formula de adresare;
- * conținutul;
- * semnătura.

SCRISOAREA FAMILIALĂ. SCRISOAREA DE FELICITARE

Folosește-ți imaginația:

- ✓ Lenuța se află la bunici, la Pătrăuți. Ce face ea acolo?
- ✓ Cui credeți că scrie Lenuța scrisoare?
- ✓ Ce formulă de adresare va folosi ea?
- ✓ Ce formulă de încheiere va întrebuița?

REȚINE!

Scrisoarea este o comunicare scrisă trimisă cuiva prin poștă sau prin intermediul unei persoane; epistolă, răvaș.

- ✚ În funcție de conținut scrisoarea poate fi:
 - **familială**, când vă adresați unor membri ai familiei;
 - **oficială**, când vă adresați unor instituții sau unor persoane oficiale;
 - **de felicitare**, care poate fi familială sau oficială și este scrisă cu ocazia sărbătorilor, a unor evenimente importante.

OBSERVĂ!

Scrisoarea familială

✓ Citește textul scrisorii Alexandrei. Observă care sunt părțile ei componente.

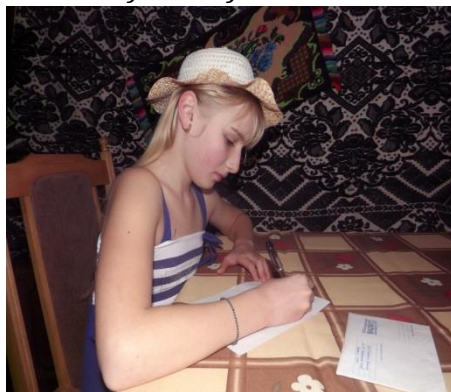
Pătrăuții de Jos, 8 august 2022

Dragi părinți!

Mă aflu la bunici de o săptămână. Aici este foarte frumos. Totul e verde, aerul e curat, păsările ciripesc. Mă simt foarte bine. Mi-am făcut o prietenă nouă. O cheamă Maria. Ne jucăm împreună.

Bunicul și bunica sunt sănătoși. Eu le ajut la lucru în grădină și ei sunt foarte bucuroși.

Vreau să mai rămân aici o săptămână, dacă îmi permiteți. Când veniți și voi? Vă aștept cu nerăbdare.

Cu drag, Alexandra.

ÎMBOGĂȚEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

Părțile componente ale scrisorii sunt:

- **locul de unde e trimisă scrisoarea, data** (se scriu, de obicei în partea dreaptă sus);
- **formula de adresare** (diferă în funcție de tipul scrisorii și de persoana căreia îi este adresată; se scrie la mijlocul rândului și e urmată de virgulă);
- **textul** (introducerea, cuprinsul, încheierea);
- **formula de încheiere** (diferă în funcție de tipul scrisorii și se află jos, în partea dreaptă);
- **semnătura** (se scrie sub formula de încheiere).

Formulele de adresare pot fi diferite:

- către părinți și rude: *Dragă tăticule. Dragă mămică. Dragii mei părinți. Scumpii mei bunici. Dragă unchiule. Dragă mătușă.*
- către persoane în vârstă: *Stimate domnule Popescu. Onorate domn.*
- către colegi: *Dragă Viorica. Dragi colegi. Vasile.*

Formula de încheiere. Semnătura

Vă sărută mâna, Mihăiță.

Cu stimă, Mihai Albu.

Cu prietenie, Mihai. Cu respect, Mihai.

Să ne reamintim:

O corespondență se realizează între:

Un expeditor-persoana care scrie și trimite scrisoarea;

Un destinatar-persoana căreia i se adresează scrisoarea.

Nu uita!

Scrisoarea se adresează unei anumite persoane. Nu e frumos să citești corespondența altcuiva!

Scrisoarea de felicitare

Scumpa mea prietenă, Ionela,

Te felicit cu ocazia zilei de naștere. Îți doresc cele mai sincere urări de bine, sănătate și succese mari la învățătură.

Cu drag, Anișoara

Doamna Ionașcu,

Încă un trandafir a înflorit în grădina vieții Dumneavoastră. Vă felicităm cu ocazia frumosului jubileu. Vă dorim din suflet sănătate, fericire, putere de muncă și cele mai frumoase realizări pe tărâmul pedagogic.

Cu respect, elevii clasei a 5-a A.

EXERSEAZĂ!

1. Alcătuește o scrisoare de felicitare adresată mamei.
2. Scrie-i o scrisoare unui prieten despre filmul pe care l-ai vizionat la televizor.

ATELIER CREATIV!

Lucru în grupe

Formați grupe de câte 4 elevi. Redactați:

- O scrisoare familială adresată unui verișor aflat la mare.
- O scrisoare de felicitare adresată profesoarei, cu ocazia zilei profesionale.
- O scrisoare de felicitare adresată bunicilor cu ocazia sărbătorilor de iarnă.
- O scrisoare familială adresată unui unchi care trăiește în altă localitate.

ACTE OFICIALE. SCRISOAREA OFICIALĂ. ADRESA

Folosiți-vă cunoștințele:

- ✓ Ce este scrisoarea ?
- ✓ Ce tipuri de scrisori cunoașteți?
- ✓ Care sunt părțile componente ale scrisorii?

SĂ NE REAMINTIM!

Scrisoarea este o formă de comunicare între două persoane, expeditorul și destinatarul. Ea nu impune nici o limită în ceea ce privește mărimea textului.

Îmbogățește-ți cunoștințele!

- Sus, în dreapta, se scrie numele organizației sau persoanei oficiale către care vă adresați;
- În stânga se scrie № de înregistrare al scrisorii și data;
- Formula de adresare;
- După textul scrisorii se scrie în dreapta numele, prenumele, semnătura și ștampila;
- Scrisoarea oficială se expediază în plic.

REȚINE!

Scrisoarea oficială conține o adresare către o instituție sau către o persoană oficială.

✚ Scrisoarea oficială poate fi adresată și din partea unei instituții sau a unei persoane oficiale.

OBSERVĂ!

1. Scrie o scrisoare oficială în care să relatezi despre o sărbătoare organizată la voi în localitate.
2. Procură-ți câte un plic și scrie adresa destinatarului și a expeditorului.

Lucru în grupe (4-5 persoane)

Imaginează-ți următoarea situație:

Cristina se odihnește la mare. Ea vrea să-i scrie o scrisoare prietenei sale Alina din Transcarpatia.

- ✓ Scrie fiecare grupă câte o scrisoare potrivită situației date.

✓ Prezintă în fața clasei cea mai bună și cea mai îngrijită scrisoare.

AFLĂ!

Când completați plicul, menționați clar:

- Numele și pronumele destinatarului respectiv ale expeditorului;
- Strada, numărul, blocul, scara, apartamentul;
- Codul poștal și localitatea.

D e exemplu:

Radu Motrescu
Str. Biruinței, nr. 45, ap. 5
Cernăuți 58020
Ucraina

COMPUNEREA DESCRIPTIVĂ

Iarna s-a ivit întâi cu o vijelie **înfricoșată**. Asta a fost nu demult, într-un amurg. Pe la asfințit s-a iscat o sprânceană de nor **negru**, de

sub care privea un ochi **fantastic și fioros**. Dintr-acolo a venit vântoasa **prevestitoare**, vânturând **uriaeșe** văluri de pulberi **albe**. S-a izbit în păduri, dezrădăcinând brazi și dezbinând stejari. S-a năpustit în târguri și în sate prăvălind împrejurimi și descoperind case. Vitele mugeau în staule frământându-se. Ascuns într-un colț de zid, sub cerul de zgură, simțeam o frică **oarbă**, de vietate **mică și neputincioasă**.

După câteva zile a venit iarna, **iarna albă, bogată și aspră**, așa cum se cuvine. S-au învăluit **flori albe** de omăt, s-au jucat pe vânt, s-au troienit ușor și s-au clădit pretutindeni. Curgeau ziua și noaptea, umplând lumea de mai multă lumină.

Mihail Sadoveanu

OBSERVĂ!

- ✓ Identifică elementele descrierii în acest text.
- ✓ Ce anotimp descrie autorul?
- ✓ Cu ajutorul cărei părți de vorbire descrie Mihail Sadoveanu anotimpul dat?

REȚINE!

Descrierea poate fi literară și științifică.

Descrierea literară este o prezentare sugestivă a unui obiect, unei ființe, unei persoane, unui fenomen, unui colț de natură.

REȚINE!

Descrierea științifică este un text în care sunt prezentate caracteristici ale unor obiecte prin folosirea unor informații precise, exacte.

De exemplu:

lapoviță și ninsoare, cerul variabil, temperatura aerului va oscila în jur de 15-27°C. În luna februarie temperatura aerului va crește ușor, cerul va fi temporar ninos și ploi de scurtă durată.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Compară descrierea literară a iernii cu descrierea științifică a acesteia.
- ✓ Stabilește asemănările și deosebirile dintre aceste două tipuri de descriere.
- ✓ Cum ai descrie tu anotimpul iarna?
- ✓ Întrebuințează în descriere figurile de stil cunoscute: epitetul, comparația, personificarea.

REȚINE!

Descrierea este un tip de compunere, care zugrăvește aspecte ale realității înconjurătoare sau chipuri ale oamenilor, acțiunile lor.

Deosebim mai multe feluri de descrieri:

- descrierea obiectului;
- descrierea animalului;
- descrierea interiorului;
- descrierea potretului;
- descrierea localității.

OBSERVĂ!

- + Fiecare descriere se deosebește prin anumite particularități compoziționale.
- + Descrierea se apropie cel mai mult de pictură. Ca și pictorul, scriitorul vede culoarea și perspectiva, însă în plus, el se va referi la caracteristicile obiectului pe care le va reflecta adresându-se și la celelalte simțuri, nu numai văzului.
- + Descrierea este cel mai des folosită în realizarea poezilor lirice, iar poeții mari sunt maeștri în crearea lor.

Structura unei descrieri conține:

1. Introducere

- fixarea aspectelor descrise (toamna, iarna, satul, muntele, ochii etc.);
- prezentarea scurtă a scopului descrierii. (1-2 enunțuri menite să captiveze atenția cititorului).

2. Cuprins

- precizarea locului și timpului;
- aspectele particulare ale obiectului;
- impresii despre unele particularități ale obiectului, ființei, fenomenului;
- omul ca figură predominantă în cadrul naturii;
- idei și sentimente ce ți le trezește contactul cu natura, obiectul;
- analogii în comparație cu alte obiecte, aspecte, ființe.

3. Încheiere.

- Ecouri, impresii, meditații pe care ți le-a produs obiectul, ființa, persoana.

EXERSEAZĂ!

Citește cu atenție următorul text:

O casă largă, așezată trainic, țărănește. În fund – două ferestre mari, aproape de la streșină până jos. Intre ele – o ușă cu sticlă, care,

împreună cu ferestrele, frumos arcuite toate trei, ocupă mai tot peretele din față. În mijlocul odăii o masă cu tacâmuri, cu scaune rânduie în jur. O lampa mare, cu pălărie, atârnă deasupra mesei. Pereții și tavanul sunt lucrați de o mână cam stângace, dar cu suflet.

Pe peretele din stânga atârnă un covor. În colțul din dreapta se zărește o ușiță mică ce dă în bucătărie. În lungul peretelui din stânga o sofcă cu rămășițe de zestre pe dânsa.

Totul e proaspăt, curat, frumos rânduit. Ferestrele și ușa sunt larg deschise. În fața casei cresc câteva tufe de liliac, printre care se zărește creasta unui gard împletit din nuiele și o portiță. Undeva departe, în fund, pe două povârnișuri rezemate unul de altul se zăresc printre livezi acoperișuri de case, o școală nouă. Din mijlocul satului se aud muzicanții – mare zarvă, mare veselie. E joc în sat. Odaia e pustie. *(Ion Druță)*

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Argumentează că acest text este o descriere.
- ✓ Numește părțile componente ale acestei descrieri.
- ✓ Întitulează textul.
- ✓ Numește figurile de stil din text.

FOLOSEȘTE-ȚI IMAGINAȚIA!

1. Descrie portretul persoanei dragi.
2. Descrie localitatea în care trăiești.

REȚINE!

Portretul este o descriere în care se prezintă imaginea unui personaj sau a unei persoane, prin reliefarea trăsătur fizice (*înfățișarea, îmbrăcămintea etc.*) și morale (*calitățile, defectele, unele obiceiuri etc.*).

- + Deosebim mai multe tipuri de portrete.
 - fizic;
 - moral(psihic);
 - mixt;
 - colectiv.

De exemplu:

Portretul lui Ștefan cel Mare în romanul „*Frații Jderi*” de M. Sadoveanu:

„Ștefan Vodă, călcând atunci în al patruzecilea an al vârstei, avea obrazul ars proaspăt de vântul de primăvară.

Avea o puternică strângere a buzelor și o privire verde, tăioasă. Deși scund de statură, cei dinaintea sa, oprîți la zece pași, păreau că se uită la el în sus”.

- ❖ Cine a fost Ștefan cel Mare?

Îmbogățește-ți cunoștințele!

Structura compunerii: *introducere, cuprins, încheiere.*

- **În introducere** se va atrage atenția asupra persoanei ce urmează a fi portretizată: timpul și locul în care se află.
- **Cuprinsul** vizează:
 - descrierea chipului;
 - descrierea vestimentatiei;
 - descrierea unor accesorii (*detalii semnificative*);
 - descrierea mediului în care trăiește (*persoanele din jur as cărora își manifestă influența*).
- **Încheierea** cuprinde concluzia (*impresia generală*) la care se referă întreaga descriere.

NARAȚIUNEA

1. Ce este narațiunea?

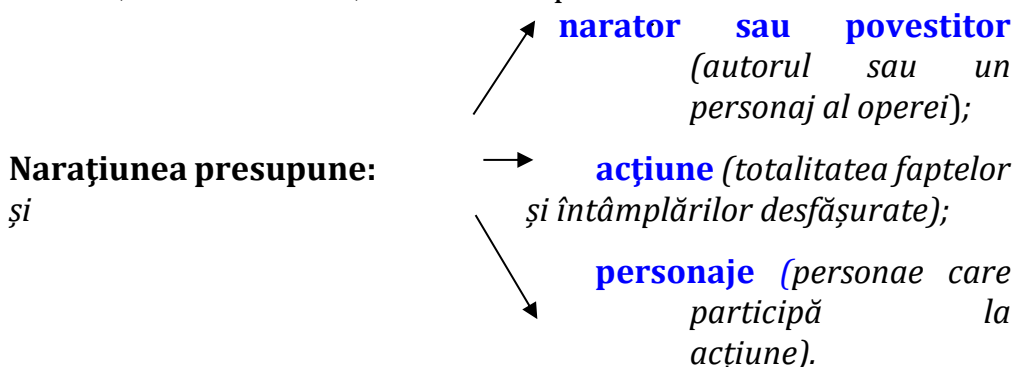
Învață jucându-te!

- ❖ Ajută-l pe Ionică să ordoneze evenimentele, astfel încât să refacă firul logic al întâmplărilor din povestirea „Căprioara” de Emil Gârleanu. Numerotează-le.
 - Căprioara se îmbărbătează și pornește împreună cu iedul spre țancuri.
 - Căprioara și iedul ajung în pădurea întunecată.
 - Iedul își continuă drumul, iar viața căprioarei se stinge.
 - Căprioara își dezmiardă iedul cu dragoste.
 - Când pătrund în luminiș, apare lupul.
 - Fiindcă a venit vremea înțercatului, căprioara trebuie să se despartă de puiul ei.
 - Iedul își continuă drumul, iar viața căprioarei se stinge.
 - Căprioara se jertfește pentru puiul ei.
- Printr-o narațiune răspundem în scris la întrebarea: „Cum s-a întâmplat ceva?”.

REȚINE!

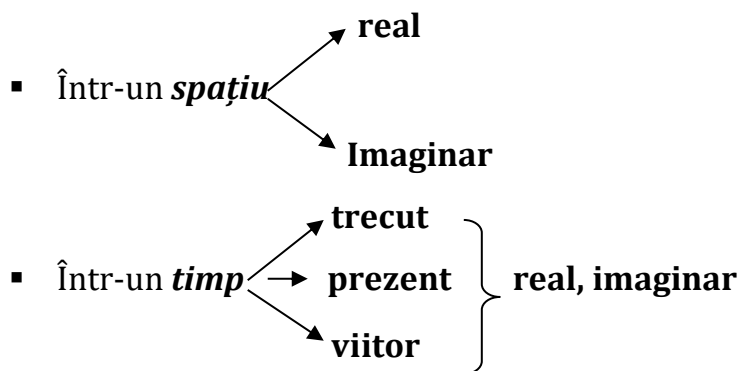
Narațiunea prezintă o succesiune de întâmplări petrecute într-o ordine temporală.

+ Naratiunea poate apărea în: film, piese de teatru, scrieri istorice, articole de ziar, comentarii sportive etc.

- Se numesc narative acele texte în care se realizează un șir de întâmplări în ordinea desfășurării lor. Un text narativ conține: o intrigă, un punct culminant și un deznodământ.

Acțiunile narate **se desfășoară:**

- Există câteva **tipuri** de narațiune:
 - ✓ *narațiunea la persoana I* (naratorul este participant la acțiune);
 - ✓ *narațiunea la persoana a III-a* (naratorul se află deasupra faptelor, știe totul și îi povestește și cititorului);
 - ✓ *narațiunea impersonală* (naratorul se ascunde în spatele personajelor și le lasă să acționeze singure).
- Pentru ca narațiunea să fie interesantă **naratorul se va folosi de următoarele indicații:**
 - ✓ să nu se piardă în amănunte și descrieri neesențiale;
 - ✓ să mânuiască limba în așa fel, ca lucrarea să evoce lucruri vii;
 - ✓ motivația se va menține ascunsă pentru a interesa cititorul;
 - ✓ să se exprime concret, clar, expresiv.

Tipuri de compuneri narative:

- nararea unor întâmplări din viață personală;
- narațiune în baza celor auzite;
- narațiune în baza unui subiect dat;
- narațiune cu începutul dat.

Narațiunea ca mod de expunere

OBSERVĂ!

- Citiți seriile de enunțuri din schemele:

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

EXERSEAZĂ!

1. Realizează compunerea „O întâmplare hazlie din copilăria mea” după următorul plan:

Introducere:

- locul;
- timpul;
- personajele.

Cuprins:

- porniți de la cauza sau acțiunea care a determinat întâmplarea;
- prezentați desfășurarea întâmplării așa cum s-a petrecut ea;
- subliniați punctul cel mai important al întâmplării;
- redați finalul întâmplării;

Încheiere:

- impresia produsă;
- învățătura desprinsă.

2. Scrie o compunere cu titlul „Ce vreau să devin”. Realizează compunerea după următorul plan:

- ✓ Ce meserii cunoaști?
- ✓ Ce meserii au părinții tăi?
- ✓ Ce meserie îți dorești?
- ✓ De ce-ți place această meserie?
- ✓ Cum te pregătești pentru meseria aleasă?
- ✓ Ce model de urmat ți-ai ales?
- ✓ De ce crezi că sunt importante toate meseriile?

3. Scrie o compunere cu titlul „O excursie la oraș” (orașul apropiat localității voastre), după următorul plan:

Introducere

- Stabilirea datei și locului excursiei;

Cuprins

- Pregătirea excursiei;
- Nerăbdarea excursioniștilor;
- Plecarea;
- Călătoria (drumul, popasurile);
- Întoarcerea;

Încheiere

- Impresii de călătorie.
- Respectați părțile compunerii.
- Descrieți colțuri din natură, folosind expresii frumoase.

4. Alcătuieste o compunere narativă după una din imaginile de mai jos. Intituleaz-o!

REȚINE!

Atunci când povestim o întâmplare, redăm faptele așa cum s-au petrecut ele sau așa cum ne închipuim noi că s-ar fi putut întâmpla. Fiecare idee reprezintă un alineat al compunerii.

Cuvintele și expresiile luate din creațiile unor autori se vor scrie între ghilimele. Se poate folosi și dialogul.

5. Realizează o compunere-narațiune cu titlul „Cum a ajuns lepurilă cu urechi lungi”, folosind următoarea încheiere:

„Și așa a ajuns lepurilă cu urechi lungi.”

6. Alcătuieste o compunere cu titlul „Ciobanul și vulturul”, folosind următoarea introducere:

„Odată, vara, o turmă de oi păștea pe o pășune. Alături ședea ciobanul, iar lângă el, câinele.

Deodată apăru un vultur...”

7. Scrie compuneri cu titlurile:

„Dimineața în sat, „O întâmplare din clasă”. Alcătuieste mai întâi planurile compunerilor.

Compunere-descriere a localității (străzii, satului, orașului) în baza observațiilor și impresiilor personale și după tablou.

I. Introducerea

1. Originea denumirii satului (orașului):

a) Legende despre apariția denumirii satului (orașului);

b) Toponimele satului (orașului).

II. Cuprinsul

1. Tezaurul folcloric al satului (orașului):

a) **Folclorul obiceiurilor calendaristice** (Crăciunul, Anul Nou, Sfântul Vasile, Boboteaza, Paștile, Duminica Mare, Sânzâenile, Hramul Bisericii satului Mihoreni, Sfântul Andrei, etc.).

b) **Folclorul obiceiurilor de familie** (nașterea, căsătoria, înmormântarea, zi onomastică, ziua sfântului/numelui, etc.).

c) **Creații populare orale** (proverbe, zicători, ghicitori, povești, snoave, descântece, poezii, cântece, frământări de limbă, colinde, urături, bănți, etc.).

2. Personalități celebre ale satului (orașului).

III. Încheierea

1. Impresii, meditații pe care ți le-a produs localitatea în discuție.

ATENȚIE!

Alcătuiește compunerile, ținând seama de următorul plan:

I. Introducerea:

- Numele, vârsta.

II. Cuprinsul:

- Înfățișarea: *statura, chipul, îmbrăcămintea, însușirile sufletești.*

III. Încheierea:

- Părerea proprie despre această persoană.

REZUMATUL

1. Citește textul și alcătuiește rezumatul lui:

Soarele umplea lumea de lumină și mugurii mestecenilor unduiau deasupra izvoarelor. Gânsacul își duse nevestele și puii pe cărare, la vale.

Umblau domol. Un bobocel rămânea din când în când în urmă, se învârtea în loc și cădea-n coadă. Gânsacul se oprea și-l aștepta cu îngăduință.

Când ajunseră la pârâul cu apă vie, găștele bătrâne întâi se sfătuiră dând ocol bobocilor. Spunea ceva una, răspundea alta. Apoi deodată, la o hotărâre a gânsacului, intrară încet, cu toții, în pârâu. Și puii începură a înota mișcându-și regulat prin apă lăbuțele portocalii.

(Mihail Sadoveanu)

- ✓ Povestește, oral, textul.
- ✓ Elimină amănunțele, citatele, părerile proprii.
- ✓ Reprodu, în scris, textul.
- ✓ Redu întregul fragment la o singură idee principală.

2. Împărțește textul următor în segmente logice.

Modelatorii în ceară

„Operațiile de construire a fagurelui sunt destul de complicate și la el participă zeci de lucrătoare.

La început se formează peretele de susținere a fagurelui și a scheletului său, albinele depunând ceara rând pe rând. Abia după ce stâlpișorii pereților sunt încheiați, începe modelarea fagurelui, acțiune într-adevăr colectivă, la care albinele folosesc buza inferioară, fălcile și piciorușele. Deși la prima înfățișare fagurele pare alcătuit din celule perfect egale, lucrurile nu stau tocmai așa. În centru se găsesc celule mici, căsuțele lucrătoarelor, cele mai numeroase (7/8 din numărul total). Pentru masculi, adică pentru trântori, albinele modelează la exterior câteva celule regulate, dar mai mari. Căsuțele mătcilor, așezate întotdeauna la marginea fagurelui, au o înfățișare specială: sunt foarte mari, neregulate și au o deschidere largă. O dată cu modelarea fagurelui, începe operația de umplere a celulelor. Albinele lucrătoare aspiră cu ajutorul trompei nectarul florilor, depozitându-l în gușă, unde, în urma unor transformări chimice, se preface în miere. În coșulețul ultimei perechi de piciorușe ele strâng polen, precum și propolis, o materie rășinoasă cu care își astupă crăpăturile sau în care învelesc oaspeții nepoftiți, uciși cu acele veninoase și prea mari, pentru a fi cărați afară din stup.

Celulele centrale, deși perfect asemănătoare, sunt folosite diferențiat. O parte din ele servește drept leagăn pentru larvele de

lucrătoare care sunt hrănite cu polen și nectar. Alte celule sunt magazii de miere din care albinele se hrănesc sau cu care își hrănesc larvele. Tudor Opreș

- ✓ Scoate ideile principale și organizează-le într-un plan.
- ✓ Pe baza planului, prezintă, pe scurt, conținutul acestui text.

NU UITA!

Compunerea în care este prezentat pe scurt – oral sau în scris – conținutul unei lucrări se numește **rezumat.**

Etapale alcătuirii unui rezumat sunt:

- citirea atentă a textului;
- împărțirea în fragmente logice;
- prezentarea faptelor esențiale, fără amănunte, în ordinea desfășurării lor;
- prezentarea, pe scurt, a întregului text.

Rezumatul nu conține:

- amănunte;
- citate;
- dialoguri;
- părerea voastră;
- cuvinte și expresii din limbajul curent;
- regionalism.

1. Alcătuieste rezumatul unei lecții de istorie:

- împărțe lecția în unități logice;
- formulează ideile principale din fiecare unitate logică;
- prezintă întâi oral, apoi în scris, pe scurt, conținutul lecției.

OBSERVĂ!

- ✓ Dă exemple de rezumate folosite în programele de radio sau de televiziune.

Rezumatul este prezentarea în cuvinte puține a ceea ce a fost spus sau scris anterior mai pe larg, reținând esențialul și eliminând aspectele secundare.

Informația esențială se poate găsi identificând în text răspunsurile la întrebările: **cine? ce face? când? unde?**

Pregătirea rezumării

REȚINE!

- Pentru a rezuma un text narativ, parcurge următorii pași:
 - citirea textului;
 - identificarea și delimitarea etapelor narațiunii;
 - găsirea elementelor de legătură dintre aceste etape;
 - realizarea planului simplu de idei.

FOLOSEȘTE-ȚI CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Recitește fragmentul din „*Amintiri din copilărie*” („La cireșe”). Identifică etapele narațiunii.
- ✓ Subliniază, în secvențele delimitate, cuvintele prin care poți da răspuns la întrebările: *cine? ce face? când? unde?*
- ✓ Urmărește, în exemplul de mai jos, dacă rezolvarea este corectă.
Odată, vara, pe-aproape de Moși, [eu] mă furizez din casă și mă duc, ziua-n amiaza-mare, la moș Vasile, fratele tatei cel mai mare, să fur niște cireșe.

Discuția în grup

❖ Alcătuiți grupuri de câte cinci elevi. Sarcina de lucru constă în prezentarea în fața clasei, de către fiecare grup în parte, a ideilor esențiale (planul simplu de idei) al fragmentului din manual, extras din „*Amintiri din copilărie*” de Ion Creangă.

ATENȚIE!

În discuțiile de grup, respectați următoarele reguli:

- ✓ Prezentați-vă, fiecare, părerea legată de problema discutată;
- ✓ Exprimați-vă gândurile succint, clar și convingător;
- ✓ Ascultați cu atenție și cu răbdare părerile celorlalți membri ai grupului.
- ✓ Nu interveniți în discuție până când cel care vorbește nu și-a expus integral ideea;
- ✓ Dacă nu sunteți de acord cu ideile colegilor, motivați-vă în mod elegant punctul de vedere.

CUPRINS

§ 1. Recapitulare. Părțile de vorbire	4
§ 2. Ortografia părților de vorbire	11
§ 3. Noțiuni de fonetică. Alfabetul limbii române	20
§ 4. Sunetele limbii române. Corespondența sunet-literă	26
§ 5. Vocalele. Semivocalele. Consoanele	32
§ 6. Grupurile de sunete. Diftongul	39
§ 7. Triftongul	44
§ 8. Hiatul	49
§ 9. Silaba Silabele accentuate și silabele neaccentuate	56
§ 10. Regulile fonetice de despărțire a cuvintelor în silabe.....	62
§ 11. Accentul lexical. Folosirea corectă în limba română	71
§ 12. Nume proprii greșit accentuate. Pronunțarea lor	78
§ 13. Valorile stilistice ale nivelului fonetic în textul literar	83
§ 14. Lexicul. Noțiuni de vocabular	90
§ 15. Cuvântul – unitatea de bază a vocabularului	98
§ 16. Formarea cuvintelor. Derivarea (sufixarea, prefixarea).....	106
§ 17. Compunerea. Procedeele compunerii	111
§ 18. Schimbarea valorii gramaticale (conversiunea)	118
§ 19. Familia lexicală. Câmpurile lexicale	123
§ 20. Sinonimele. Antonimele. Regionalismele	129
§ 21. Omonimele	135
§ 22. Îmbinarea de cuvinte	144
§ 23. Propoziția și părțile de propoziție	153
§ 24. Verbele predicative și nepredicative	159
§ 25. Părți principale ale propoziției: predicatul și subiectul	165
§ 26. Subiectul	168
§ 27. Părțile secundare ale propoziției: atributul, complementul..	171
§ 28. Părțile multiple ale propoziției	177
§ 29. Vorbirea directă și vorbirea indirectă	183
§ 30. Adresarea. Semnele de punctuație	189
§ 31. Fraza	190
§ 32. Complementul.....	197
§ 33. Părțile multiple ale propoziției. Punctuația propoziției.....	200
§ 34. Vorbirea directă și vorbirea indirectă. Punctuația.....	206
§ 35. Adresarea. Semnele de punctuație.....	212
Sistematizarea cunoștințelor.....	232
Test de evaluare a cunoștințelor	233

Навчальне видання

**ГОВОРНЯН Лілія Серафимівна
БУРЛА Олена Костянтинівна
МИРОН Лариса Дмитрівна**

РУМУНСЬКА МОВА

**Підручник для 5 класу
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Румунською мовою

Редактор *Л.С. Пушкарьова*
Обкладинка *С.Л. Говорнян*
Художнє оформлення *С.Л. Говорнян*
Верстка *С.Л. Говорнян*
Коректор *Л.Г. Криган*

Формат 70x100 ¹/16
Ум. друк. арк. 19,440. Обл.-вид. арк. 17,35.

Державне підприємство
«Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ»
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 4826 від 31.12.2014
www.svit.gov.ua
e-mail: office@svit.gov.ua
svit_vydav@ukr.net